

En svensk storman : en bild från Karl Johans dagar

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Cecilia Bååth-Holmbergs** (1857-1920) behandlar **Fredrik Bogislaus von Schwerin** (1764-1834). Verket har digitaliserats av Harvard University Library och anpassats för Projekt Runeberg i april 2013 av Ralph E.

KULTURBIBLIOTEKET. **EN SVENSK STORMAN** EN BILD FRÄN KARL JOHANS DAGAR AF **CECILIA BÅÅTH-HOLMBERG** HUGO GEBERS FÖRLAG. STOCKHOLMFREDRIK BOGISLAUS von SCHWERIN.

KULTURBIBLIOTEKET.

EN SVENSK STORMAN

EN BILD FRÅN KARL JOHANS DAGAR

AF

CECILIA BÅÅTH-HOLMBERG.

STOCKHOLM
HUGO GEBERS FÖRLAG.

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM, 1901.

Doktor ERNST WESTERLUND

MÄNNISKOVÄNNEN, FOSTERLANDSVÄNNEN

ÄGNAS DESSA BLAD.

INNEHÅLL.

*

I.

OFFICEREN OCH KGL. HOFPREDIKANTEN.

För hellänerna tedde sig dödsriket såsom ett skuggornas land; de hänsofne ädle, som en gång fyllt jorden med sina bragders dån eller med sina fredliga idrotters välsignelse, skymtade för de lefvandes inre blick såsom dimgestalter, overkliga, ofattbara. Endast Orfevs lyckades att med sin kärlek, om också blott för ett kort ögonblick, till porten af solens och lifvets land återföra den varelse, som en gång utfyllt hans lif.

Öde, tung och mörk låg för antikens människor de dödas värld, och ingen gudomlig ande sväfvade öfver Karons älf.

För mången nutidens son äro historiens gestalter sådana töckenbilder, som svinna längre bort med hvart rullande år; de äro namn och intet annat. Men den, som med kärlek besöker och fördjupar sig i tider som farit, förunnas det att bakom namnet varsna människan, personligheten, att se töckenbilden få blod och färg och klappande hjärta. Det är den tänkande och forskande fosterlandsvännens glädje och förpliktelse att låta sin samtid skåda, hvad han själf skådat, med sympati förstå den lifsgärning, som var den bortgångnes insats i folkets utveckling.

Änskönt icke mer än ett par mansåldrar ligga mellan den dag som är och Karl Johans tidehvarf, har dock redan skymmande töcken lägrat sig öfver mer än en af de män, som i det flydda seklets första skede gjorde Sverge heder och på skådeplatsen framträdde såsom ledare.

Detta synes mig gälla i särskild mån den berömde förkämpen för ett modärnt Sverge, den framsynte, vidhjärtade oppositionsmannen Fredrik Bogislaus von Schwerin, grefven och prosten. Hans lefnad omfattar tvenne mycket olika tidsåldrar. Dess första hälft förflyter under den gustavianska tiden. Han upplefver sitt lands djupaste fall, men utbildar sig härunder till att blifva en af nybyggarne på en annan och bättre tid.

Och just därför, att han varit en af dem, som kraftigast och på det mest oegennyttiga, högsinta sätt arbetat fram det lyckliga Sverge, som vi självfva äro stolta att tillhöra, bör hans namn icke blott icke glömmas, utan hans gestalt lefvandegöras och de olika skedena af hans utveckling och mannagäming framläggas i ljuset.

* * *

Under århundraden utgjorde det svenska Pommern så att säga den brygga, som innerligt förband tysk och svensk nationalitet. Men gifvetvis hängde detta land vida mera löst samman med den svenska staten än med det stora tyska stamlandet. För tysktalande svenska undersåter var det alltså ofta mer naturligt att söka sin utbildning i

Preussens hufvudstad än i Sverges, och det af tysk kultur fullkomligt präglade universitetet i Greifswald närde framför allt det tyska sinnet.

Naturligtvis klingade mer officiellt äfven svenskpatriotiska toner; därom vittnar t. ex. den nyårssång,hvarmed man i Stralsund 1780 hyllade Gustaf III, när man, efter att hafva anropat himlen om god årsväxt för Pommern, utbrast:

Wie wird dann *Gustafs* Herz von Vaterfreuden wallen, Wenn im Genusse sich *sein* schmachtend Land erquickt! Ihm, unsern Schutzgeist, gieb, Allgütigster, vor allen Der Menschheit schönstes Loos, das je den Thron beglückt.

Bland de familjer, hvilkas nationalitet på grund af Pommerns ofvanantydda historiska dubbelställning mer och mer blifvit sväfvande och glidande, är äfven ätten von Schwerin.

Den tillhör sedan sekler både Tyskland och Sverge. Segraren vid Prag 1757, den »store fältmarskalken» Kurt von Schwerin, var svensk undersåte, innan han gick i preussisk tjänst, och hans efterkommande, tillhörande både den svenska och den tyska grenen, hafva ofta samlats i grafkapellet i den lilla pommerska bykyrkan Wusseken invid familjegodset Schwerinsburg, där den frejdade släkthöfdingens stoft är nedsatt och där hans blodiga krigardräkt än i dag erinrar hans ättlingar om förpliktelsen att stå fasta in i döden och stupa på sin post.

En hans nära frände var riksrådet Jakob Philip von Schwerin, ett Stralsundsbarn, uppfostradt i tyska vanor men med svenskt tänkesätt. Hans lif delades mellan Pommern och Stockholm; han utmärkte sig som framstående, kunnig och framför allt plikttrogen ämbetsman, först på svensktyska sidan som president i Wismarska Tribunalet, under hvilken tid han blef svensk grefve; efter en följd af utmärkelser blef han öfverste-marskalk hos änkedrottning Lovisa Ulrika. Hans hustru var grefvinnan Charlotta von Bohlen; i detta äktenskap föddes i Stralsund tre söner, Kurt Philip, Adolf Ludvig och den 6 okt. 1764 Fredrik Bogislaus.

Enligt släktens krigiska traditioner voro alla tre förutbestämda för den militära banan. Och hvar skulleman finna en bättre förskola för denna än under preusserkonungen Fredrik II:s ledning!

Under fem år af de sju, som gifvit det stora kriget dess namn, stredo svenskarne mot Fredrik II på pommersk och brandenburgsk mark. Men omedelbart efter freden sändes de unga svensktyska ädlingarna nu som förut att uppfostras i den preussiska hufvudstadens militärskolor. Glansen af Fredriks hjältenamn skulle ju ovillkorligen komma att snudda öfver den ynglings hjässa, som fått lyckan att inhämta sin första krigarlärdom under hans skarpa blick. Och för denna mera påtagliga och solida behållning bleknade stundom det trolska skimmer, som utstrålade från den svenske konungens vittra person och espritrika hof.

Också Fredrik Bogislaus — af sina vänner kallad Fritz — gjorde sitt inträde i stora världen via Berlin och ej Stockholm. Säkert lades ej ringa tyngd i den unges karaktär just däraf, att han endast trettonårig kom att röna så starka intryck af den flärdfria, men hälsosamt stränga andan vid Fredriks hof.

Ty det var väl mera sällan personlig kärlek, som denne konung väckte hos sin omgifning — utom hos sina vindthundar, de enda varelser han visade vänlighet — snarast en med fruktan blandad beundran för hans stora handlingar jämte häpnad öfver denna järnnaturs rastlösa arbete. Detta torde hafva varit hufvudsumman af de känslor, som samtiden vid hof och i hufvudstad ägnade honom. Fredrik II var, såsom ofta Hohenzollrarne på Preussens tron, framför allt en karaktär.

Omedelbart före sin afresa till Berlin hade don trettonårige gossen, »oss älskelig hwälborne grefven Friedrich Schwerin i afseende till honom lämnade loford af skickelighet och wälförhållande» af konung Gustaf blifvit utnämnd till kornett vid Västg. kavalleriregemente. Säkert var den ovanligt reslige unge kornetten med deklara vakna blå ögonen och det hurtiga skicket ägnad att vinna soldatkungens bevågenhet; otvifvelaktigt hade han åtminstone blifvit godkänd efter Fredrik Wilhelm I:s kungliga alnmått under de långa männens glansperiod. Konung Fredrik kände dessutom väl hans fader och glömde nog ej den oförfärade skrapa, som den svenske grefven och d. v. riksrådet gifvit honom, konungen och segerherren.1

Efter två års studier vid den preussiska militärakademien blef han vid 15 år konfirmerad af dennas pastor, F.

Herbst, som å ämbetets vägnar intygade:

Dass der Herr Friedrich Bogislaus, Graf von Schwerin, wärend seines Aufenthalts auf der Königl. Academie militaire zu Berlin von mir in der evangelisch-lutherischen Religion unterrichtet und seines Glaubens von mir eingesegnet und confirmiert worden, auch darauf zur Bestätigung seines Glaubens das heil. Abendmahl empfangen, solches wird hiermit attestirt. Der

_____________ 1 Då hertig Carl år 1770 aflade ett besök i Berlin samtidigt med att hans broder, kronprins Gustaf, gjorde en resa till Paris, uppdrogs det åt riksrådet, grefve Schwerin, att vara hertigen följaktig. Man trodde i Sverge, att en nära anförvant till den store fältmarskalken skulle ses med välbehag vid det tyska hofvet. Men konung Fredrik hade på grund af något skvaller fattat fördom emot honom och ansåg den rättframme mannen helt enkelt som en obelefvad tölp. Han visade honom därför öppet förakt, och när vid taffeln talet rörde sig om, att man kunde läsa en persons karaktär i hans drag, vände konungen sig till grefve Schwerin, fixerade honom skarpt och sade, att särskildt dumhet lätt syntes i en persons ansikte.

Grefve Schwerin lät sig ej bekomma, han besvarade lika stadigt konungens blick; och svarade med tonvikt, att H. M:t i detta stycke bedrog sig, »ty mången kan i mycket vara bornerad, fast han är kvick i ett och annat, men att kvickhet, kväfd af fördomen, vittnar om föga snille«.

Detta gjorde verkan, och från den stunden åtnjöt grefve Schwerin mycken aktning af Fredrik II.

Allerhöchste erhalte ihn in seiner rechtschaffen guten Gesinnung bis zu seiner Ende.»1

Det är onekligen egendomligt, att den blifvande svenske landtprästen, hvilken i en afsides bygd skulle under ensamhetens tyngd och tryck mogna till att bli en sitt lands främste män, fick sin första religiösa undervisning vid fritänkarkonungens och Voltairebeundrarens hof. Men också i detta stycke rönte han där måhända djupare och varaktigare om än ej varmare intryck, än han skulle ha gjort vid Gustaf III:s, där religionen var blifven en ej blott helt och hållet död och tom formsak, utan hvad värre var, en ofta brukad förevändning för lycksökeri.

Den unge Schwerins vistande i Berlin blef hastigt afbrutet. Han hemkallades plötsligt 1779 till de numera i Stockholm bosatta föräldrarna, enär hans fader insjuknat och kort därefter afled.

Till Berlin återvände han ej; men hans håg för allvarligt studiearbete var väckt; under två år fortsatte han detta i Uppsala och begaf sig sedan i samma syfte till Strassburg. Hvad hans studier under dessa år åsyftade, är obekant, men att vid denna tid en ung högättad militär besöker både svenska och utländska högskolor, vittnar om en sökande ande. Det antyder äfven, att han redan nu var betänkt att uppgifva den militära banan. 1780 hade han erhållit fullmakt1 att ingå »tjänste- och indelningsbyte» med sekondadjutanten vid samma regemente, grefve Wilh. Dohna. Men detta blef också hans sista militära befordran.

Yttersta anledningen till hans beslut att välja en annan bana låg delvis i hans ställning som obemedlad yngre son af en familj, där stamgodset var fideikommiss, men framför allt var det Eros, som här dref sitt spel.

___________ 1 Nord. museets arkiv.

Ty knappast mer än tjugoårig upptändes han af flammande kärlek till en af det svenska hofvets på en gång skönaste och älskligaste unga damer, den blida, tillbakadragna och därför med orätt såsom något obegåfvad ansedda fröken Louise af Peterséns.1

Detta var 1784, när han efter hemkomsten från Tyskland vistades något vid hofvet i Stockholm. Den sköna hofdamen var då endast 17 år, och bland mängden af beundrare vann den eldige, hurtige ynglingen med den klara, redan nu befallande blicken och det nästan för stora allvarsdraget i karaktären hennes kärlek.

Att ernå tryggad ställning och ett hem åt sin brud var nu tills vidare den unge grefve Schwerins första mål. Och den enda utväg han såg var den i Sverge vid denna tid så bedröfligt vanliga, nämligen att hastigt och lustigt utbyta uniform och värja mot kaftan och handbok.

Närmaste vägen till prästerlig befordran gick genom kungen, hvilken som bekant med frikostig hand utdelade

regala pastorat åt unga ädlingar, knappt hunna öfver gossåldern, men hvilkas familjer han ville göra sig bevågna.

Äfven grefve Fritz vände sig i sin stora kärleksvånda till den synnerligt fördomsfrie konungen. Och denne, som synes hafva hyst en viss svaghet för den nye greflige prästkandidaten, lofvade honom första större regala pastorat, som blefve ledigt.

Den 20 april 1785 fick han också ett års permission från militärtjänsten »til des studiers fortsättande»,2 och samma år på hösten erhöll han af kungen afsked

_________ 1 En tradition inom familjen berättar, att drottning Lovisa Ulrika vid första anblicken af henne låtit undfalla sig utropet: »Min Gud, hvad Ni är vacker, min fröken!»

2 Nord. museets arkiv.

med betygande af »Wårt nådiga Wälbehag öfver des gjorda trogna tjänster >.1

Den blifvande själasörjaren beredde sig nu med friskt mod och uppriktigt allvar till sin nya lefnadsbana.

Att, såsom en samtida3 påstår, »enda drifljädern till detta steg var en invärtes kallelse alt blifva de himmelska sanningarnas tolk», måste tydligen betraktas såsom en förskönande framställning.

Men hyckleri låg helt och hållet utanför hans natur. Någon brinnande religiös kallelse att bli präst hade lufli för visso icke; men när han nu beslutat sig att bli religionslärare i stället för att kommendera skvadroner i fält, så var det också hans orubbliga föresats alt så värdigt som möjligt bereda sig till sitt nya kall. Och han gjorde aldrig något till hälften. Från nu och intill sin död blef han en de allvarliga forskningarnas man, och hans rykte för stor lärdom på olika områden är fullt begrundadt.

Med all säkerhet hade han af konung Gustaf ej endast fått, som det heter, lufto om »första lediga stora pastorat», utan en bestämd försäkran, att detta skulle bli Sala, hvilkot med anledning af därvarande pastors, öfver-hofpredikanten C. M. Wrangels, sjuklighet just kunde väntas snart blifva ledigt. II varför skulle han eljest göra ett orienterande besök här omedelbart före sin

1 Nord. mus. ark. xGrefve Schwerin studerar allt ifrigare thcologi

- Sr sekondacljutant vid Väst. Kav. Reg. och har nu lagt in om nfsked

utur den världsliga krigstjänsten. Ilar förut studerat i Strassburg, sedan i

Upsala och ärnnr ftt firet fullfölja sin ak. Löpebana i Göttingen, enligt

des egen försäkran, dft lian nyligen hedrade mig med sit besök. Är

ännu ung, omkring 20 år, ser ut at bli en solid Herre»» skrifver Gjör-

well till löjtnant C. J. Silfvcrlijelm d. 16 aug 1785. (Collectio Gjörwclliana,

Kgl. Ilibbs handskriftsamling.)

9 Amanuensen, sedermera kyrkoherden i Rasbo, th. dr. M. Floderus i bref till Gjörwell, Kgl. Hibl:s handskriftsamling.afresa till universitetet? Man må väl fråga sig: med livilka känslor stod den unge mannen inför denne gamle omisstänksamme präst, till hvars efterträdare han visste sig vara bestämd och hvars lifslängd var af så stor vikt för hans egna framtidsförhoppningar?

Säkert sökte han att med vördnadsfull och uppriktig älskvärdhet godtgöra den gamle för livad han själf med sin omutliga redbarhet måste kalla ett stycke dubbelspel. Genom bref från den döende fick han åtminstone visshet, att hans besök varit donne kärt och att de råd, han utbedt sig af den gamles lifserfarenhet, af denne gafs med glädje att än en gång kunna vara till nytta och vägledning.

Ytterst betecknande för tidens anda och åskådningssätt är det ödmjuka tackbref, som han, den gamle vid grafvens rand, sänder den unge studenten af grcflig börd:

»Herr Grefvven har förekommit mig med godhet, så wäl genom dess vvärda besök sistlidne sommar som genom

det ynnest- och wänskapsfulla bref, jag haft äran inhändiga. Jag försäkrar, att det korta umgänget, jag hade det nöjet att pläga med Herr Grefwen, gjort djupa intryck af wördnad och wänskap för Herr Grefvvens person. Jag har fått lära genom en lyckelig erfarenhet, huru stor och obeskriflig nåd thet är att blifwa fattad af Jesu öfwerswinncliga kärlek i ungdomen och hwad ömnig wälsignelse det medförer för en påföljande ålder, och detta har alltid werkat en obeskriflig glädje hos mig, då jag funnit någon ungdom alfvvar-ligen tänka på sin dyra Medlare. — — — Hwad fegnad skulle det då icke åstadkomma hos mig att se en ädling, en af Iierr Grefwens börd, fatta ett så lycke-ligt uppsåt, att bittida söka Herren och att tillika finna en så owanlig kallelse wisa sig till dot dyra Läro-Embetet, en kallelse, som, Gud bättre, en ganska ringa del känner, som bekläder detsamma. Större delen afadeln, som antagit ordines, äro wordna skamfläckar för ståndet »1

* *

*

De unga adelssönernas »marscherande genom mili-tairskolan till biskopsstolarna» sågs just icke med blida ögon af den mera tänkande samtiden. '1 Att Gustaf III rent af uppmuntrade unga officerare ur den högsta adeln till »teologiska studier», merendels hastigt och lätt undanstökade, och sedan belönade deras »flit och välförhållandet med rikets högsta andliga värdigheter, är ju väl bekant. Det var löjtnant Taube, som böljade raden. Sedan lian 177g fått afsked från krigstjänsten, blef han 1780 utnämnd både till hof- och öfverhofpredikant samt året därpå till pastor priraarius — en andlig befordran, som i sanning kan kallas snabb och lysande!

Exemplet lockade också till efterföljd och det så starkt, att konungen snart nog, r 786, ansåg sig nödsakad att »declarera, det han icke gärna såge de begge lägre classema af Adeln abandonnera Fanan eller Standaren för att blifva präster — Grefvar och Baroner hafva imedlertid en så mycket agrcablare utsikt till Stiftens beklädande.»5

Också omtalades nästan omedelbart »såsom nya prästämnen en Baron Leyonhufvud vid Corpsen och en

1 Dat. Sala 17 jan. 1787. Brinkmänska arkivet

3 SR t. ex. skref Bengt Lidner, då informator hos baron Fr. Åker

hielm p& Margretelund, i bref af lönov. 1785 till Elis Scliruderhcim:--

»Man Ur dum nog att vilja ha mig till Präst:

Hur kan jag Herde bli för Fåren?

Ofrälse man! Det passar ej:

Nej, Gud Kr Hög, och Hans Laqueij

Hör äfven vara Högvfilboren. — —»

9 Bref fr. Gjörwell till protokollssekr. Linnerhjelm. Kgl. Bibl.s Handskriftsamling.Baron Mömer vid ett af Land-Regementena, hvilka nu i Upsala lägga bort värjan och gå med boken i hand till en biskopsstol»,1 vidare grefve Schwerin, alla tillhörande »den högre noblessen» och »in spem futuri vinnläggande sig om theologien».

»Således ingen brist på tolerance ifrån vår sida», utbrister en samtida ironiskt. Och i ett bref till en ung universitetslärare2 heter det just med anledning af grefve Schvverins prästkandidatur samt hans förestående examen:

»1 nästa wecka anländer en ung Baron Jöran Fred-ricson Silfwerhielm til Upsala för at där inhämta det nödigaste för en Homme de Naissance af Studium Theo-logicum. Jag har eljest den äran at känna desse begge Herrar och kan i al sanning säga mycket til Eloge af deras karaktärer. Mit profane tilstyrkande wore för den skull, at man icke för djupsinnigt tracterar sina ärenden, då man behedras med sådana aspiranter: ty, mine Herrar, det är icke det samma at gå Hof-wägen och Djekne-wägen up til Sedes Apostolorum »

Säkerligen kände sig universitetets målsmän verkligen »behedrade» af de unge adelsmännens i regel så korta lärjungaskap. Ty det var under just denna devöta ijäsktid, då akademiens fäder högtidligt utbådo sig den

»oskattbara lyckan», att kronprins Gustaf — år 1783 vald att vara akademiens Högste Styresman, så snart han uppnått 18 års ålder — nu genast måtte tillträda can-cell ariatet.

Prinsen var då sex år gammal.

I högtidlig procession och stor underdånighet uppvaktades detta barn, » den älskvärda lilla söta kronprint-

1 Iircf fr Gjörwcll till sv. legationspredikanten i Wien, for hvilken lian omtalar dessa »upbygliga nyheter i vår egen kyrkohistoria >. Kgl. Hibl:s ITandsknftsamling.

* Amanuensen M. Floclerus. Bref fr. Gjörwcll 9 okt. 1786. Kgl. Bibl;s 1 landskriftsamling.sen», af rector magnificus och konsistorium, hvarvid rector i ett tal tolkade konsistoriets underdåniga önskan. Hvarefter detta samma barn »behagade förklara sig er-känsamt emot consistorii academici förtroende», hvilket åter gaf »denna kgl. akademi de största glädjeämnen både för närvarande och tillkommande tider». Till följd hvaraf alla akademiens ärenden därefter adresserades till »delta välsignade barn» under titel »Högbome Furste, Allcrnådigste KronPrins».

Till yttermera visso lät akademien till åminnelse ;ef denna stora lycka och såsom erkänsla för en så dyr nåd prägla en minnesmedalj, hvilken akademiens fäder under stora ovationer öfverlämnade åt prinsbarnet, som åter täcktes förklara sitt höga nöje öfver detta prof af akademiens vördnad samt gynnade fäderna med den »Nåden att låta dem kyssa des Kungliga Hand».

Denna akademiska fars motsvarar fullkomligt don prästerliga befordringskomedien, som dock onekligen till sina följder blef af en långt mera djupgående och sorglig betydelse.

Om tonen och andan i Uppsala vid denna tid får man en liten föreställning genom de bref, som härifrån regelbundet sändes till bibliotekarien Gjörvvell i Stockholm. Som bekant var denne en medelpunkt för en mängd intressen inom den samtida både lärda, viltra och politiska världen.

»Professorerna», heter det sålunda vid ett tillfälle, »köpa inga böcker, de studerande äro få och hafvva icke råd att lägga sig till annat än de nödvvändigaste scbolc-

böckerna Ingen utlänning har under sistlidne termin

studerat i Upsala. En Linné och Bergman äro icke mer. Dock berättas, at en fransos framdeles tänker nedlåta sig härtil —» bifogas det litet vemodigt.

Det var en trång värld så i yttre som inre mening för en ung man af grefve Schwerins lifliga lynne ochsom därtill redan var förtrogen med de vida rikare förhållandena i Strassburg. Men han tog som alltid både förut och senare sin uppgift med stark pliktkänsla.

Det var ett träget studielif, som nu började för honom.

I motsats till de andra »Recrutema för kyrkan, korade utur Noblessen och 'Militairen» lefde han mycket enkelt. Ilan höll sig hvarkcn med »Ilårfriseurer oller Laquaeier», och som ett bevis på hans flit omtalas, att vid »toiletten hade al tid Boken et bestämt rum, så at äfven den tid, som måste användas på coifFuren aldrig var frugtlös. Då han tröttnade läsa, tänkte han, och lär des Journal, livar alla des gjöromål äro upteknade, vittna, at han tänker djupt och redigt. Där finnas hela Afhand-lingar i religion och moral, vid lediga stunder och på promenader uttänkte.» Kort sagdt, det allmänna omdömet om honom var, att »des arbetsamhet är otrolig och lära få finnas, som vårda tiden som han».

Ehuru han var mycket skicklig i' modäma språk, så hade han för att tala i tidens stil, naturligtvis som militär »icke melerat sig med de lärda», åt hvilkas studium han nu förnämligast måste ägna sig. lians mera enskilda lärare voro professor Tingstadius, för hvilken han dagligen läste hebreiska, kgl. hofpredikanten Dahl och »magister docens» Nicolai, de båda senare »såsom beständige Informatorer». För hofpr. Dahl läste han latin, började med Comelius, fortsatte med Phaedri Fabler och Plinii Epistlar, och »hvad för denna Litteratur kunde vara öfrigt användes på talande och skrifvande». Det dröjde icke så länge, innan han förmådde »explicera en

auetor, doek icke bland de svårare». JMosheims och Wöldikes kyrkohistoria studerades, men den sistnämnda var honom icke i smaken; vidare studerade han Novum Testamentum på grekiska och något Aeliani Variae Historia? samt kunde »i det förra åtminstone svara för Evangelierna och Apostlagärningarna».Detta var den »kurs», lian genomgick för att utbilda sig till värdig själasörjare på landet, skäligen mager onekligen och dock efter denna tids begrepp om prästbildning omtalad såsom »stor kunskap». Man får dock icke förbise, att hans humana bildning redan nu vida öfverträffade andra unga prästmäns äfven utom noblessen samt att ett sällsynt lefvande intresse dref honom att ständigt vidga sina kunskaper ej åt ett håll utan åt en mängd olika grenar.

Lugnt och utan klagan bar han den olycka, som redan första terminen i Uppsala drabbade honom. Man angreps af en svår ögonsjukdom, som under flera månader hindrade all läsning. Ilan sökte då hjälpa sig med föreläsare, och tack vare hans utmärkta minne gingo dock studierna framåt, där han satt inspärrad i mörker och med en stor grön ögonskärm till skydd för det sparsamma skenet från det talgljus, vid hvilket hans »informator» föreläste.

Denna ögonsvaghet följde honom sedan genom Iifvet, och i långt senare tider sågs han med samma skärm för ögonen arbetande vid sitt skrifbord eller framför notstället, spelande sin kära violin.

Under hans vistande i Uppsala framträdde redan det drag, som senare skulle komma att starkt utmärka honom: klok sparsamhet för egen personlig del, men gifmildhet och hjälpsamhet mot andra. Hans ekonomi var långt ifrån lysande; dock gaf han jämförelsevis frikostiga gåfvor till fattiga i staden, hvilka på bestämda dagar fingo komma till honom. När någon af dessa hans skyddslingar var sjuk, kom han alltid med någon hjälp.

Allmänna uppmärksamheten fästes allt mer vid honom. Tidt och ofta afgingo från Uppsala rapporter till Stockholm, i hvilka lofprisas »des hog, des flit och tänkesätt, såsom egenskaper nog sällsynta hos en 22 årsyngling af Herreclassen, hvars framtida lycka tyckes vara så deciderad».

I »Uppfostrings-Sällskapets Tidningar» börja notiser om honom att inflyta. Och d. i sept. 1786 gjordes vetcrligt, att »såsom hos oss i Nådig åtanka kommit oss älskelig Wälborne grefve Fr. B. v. Schwerin i anseende til des uti Theologien fönvärfvade grundeliga insikt, skickeliga upförande och allid betygade wälför-hållande och Wij derföre äre benägne att hugna honoin med något wedermäle af Wår Kongl. Nåd — — alltså wele Wij härmed hafva antagit honom at wara Wår ordinarie Ilofprädikant med säte och stämma uti Wårt Ilof-Consistorium — — — Gustaf».'

Detta konungens ynnestbevis fanns af samtiden helt naturligt. Desto större uppseende väckte det plötsliga ryktet, att den nyutnämnde hofpredikanten på hösten 1786 genom afvoghet å de akademiska fädrens sida skulle ha blifvit underkänd i prästexamen.

Gjörwell, som hade synnerlig förkärlek för »unga herr grefven», slog alarm och infordrade från Uppsala noggrann redogörelse.

Ryktet nådde ända upp till H. M:t, som, harmsen öfver denna dukan mot hans gunstling, lät kalla unga grefven och hofpredikanten till sig, hvarvid H. M:t, som det heter, »på långt håll och utan at vilja stöta Grefven låtit honom förstå, at II. M:t hade sig bekant det misöde, som träffat honom i Upsala». Under samtalets gång sporde således konungen:

»Känner Ni professorerna i Upsala?»

»Nej, E. M., icke alla.»

»De lära vara nog spitsfundiga?»

»Därom kan jag icke döma, ty jag har mest haft tillfälle alt lära känna dem i sällskap.»

»Har Ni icke haft examen?»

' Nord. Mtn nrUv.»Nej, E. M., den har jag icke begärt.»

»Det har blifvit inig berättadt, att Ni stått examen och att de accablerat Er med en hop intricata frågor?»

»Nej, E. M., det är alldeles ogrundadt.»

Fäderna sluppo alltså kunglig skrapa, och till Gjör-well skref den unge amanuensen Floderus, professorns son, ett rättfärdigande bref, hvari han, för att sfrikalla en hel fakultet från den mäst ohemula beskyllning», förklarar, »att herr Grefwen hwarken begärt oller undergått något förhör i Theologien, at Wederbörande låilgt ifrån at sätta sig i harnesk emot honom twärtom med all tillbörlig höflighet bemött en ung Herre, af hwilkens Hjerta, Sinnelag och Kunskaper deras Stånd en gång skal mera hedras än af des Börd; det är en sanning, som jag för herr Assessorn nedlägger och som jag önskade måtte lika snart utspridas som des motsats kommit i allas mun» 1

Den 12 okt. 1786 undergick emellertid, så märkligt det låter, den redan varande hofpredikanten prästexamen »in Philosophiis och Theologiis» på latin och inom slutna dörrar i Linköping, i hvars domkyrka han söndagen den 15 okt. högtidligt prästvigdes af ärkebiskop Uno von Troil, ii varefter han höll sin profpredikan med ämne: »Kärleken, det fullkomligaste band mellan Gud och människor och människor sinsemellan.»

I svart på hvitt fick han därefter bevis på sina framstående egenskaper genom det utdrag ur Konsistorii protokoll, som öfvorlämnades honom och hvari det heter, att lian vid »pastorsförhöret ådagalagt den berömliga insigt och skicklighet, som utmärker et lyckeligt snille».

Så långt hade allt gått väl. Nu återstod honom endast att hålla sin »inträdcspredikan» såsom kgl. hot-

1 Urcf frän M. Floderus till Gjörwcli 2o okt. 17S6. Kgl. Bibl:s Handskri ftsaml.predikant, och detta skulle ske söndagen den 29 okt. i Uppsala domkyrka.

Det var just vid denna för Uppsala universitet oförgätliga tid, då tredje Gustaf gång på gång hugnade akademien med sin närvaro samt åhörde föreläsningar och emottog uppvaktningar af studenterna, hvarvid dock den »ofrälse ungdomen icke kunde för H. M:t i underdånighet presenteras;» men väl behagade H. M:t »i nåder lämna den här studerande Noblessen underdånigt företräde och efterfråga deras studier.»

Konungens afsikt att för sig vinna kyrkans och lärdomens män uppnåddes emellertid, och den djupaste hängifvenhet kom honom hädanefter från fädernas sida till del.

Om den för grefve Schwerin så märkliga dagen skrifver hans samtida vän och kamrat, den förut omnämnde f. d. löjtnanten, nu theol. studeranden Silfverhjelm:

»Onsdagen, Torsdagen och Fredagen hände

icke annat än det som nu dageligen sker, at Konungen afhörer flere Lectioner — — mäst Fantens, Winters och Lindbloms — — Nu til Söndagen! Oin morgonen

war Lewée hos Konungen. Sedan begaf Konungen

och Printsen sig til kjörkan, hwarest de wid dörren emot-togos af gamla Domprosten och nu warande wice Lands-höfdingen Skröderheim samt 6 andra präster i mässhakar. Procession utgjordes för öfrigt af Kungens wanliga wakt

och hoffolk fram wid choret war tillställd en up-

höjning, där de höga Personerna intogo sina rum. Mässan begyntes och fortsattes med all den omständelighet man i en Protestantisk kjörka kan begära. Psalmen »Hela verlden fröjdens Herran» afsöngs under pukors och trumpeters klang, flere Psalmer afsöngos och änteligen up-trädde den efterlängtade grefwelige Predikanten på Predikstolen men med en Dristighet och Aisance,

som jag knappast hos någon genomdrifwen i ämbetet

En svensk storman. 2förmodat. Hans ingångsspråk war: »Kommen till mig, I alle, som åren betungade, mitt ok är lustigt och min börda är lätt» — — detta utgjorde äfwen ämnet för hans Predikan — han bewiste huru tillåteligt nöjet är, då det nytjas i sin ordning — och huru phariseiskt det är att pålägga människorna bördor, som man ej med sitt minsta finger wille widröra. Ämnet vvar wackert och han utförde det på et ganska wärdigt sätt. Hans

Complimenter till Konungen och Kronprintsen vore nätte och utan smicker och hans Predikosätt fattas efter mitt omdöme icke mer än en ccrtain ensemble dans les Idées, dans le Ton et la Diclamation, en fullkomlighet som vvanan och åren utan tvvifvvel tillägga honom» 1

Den unge hofpredikantcn hade alltså gjort succés. Nu var hans korta svenska universitetstid slut. Och hvad mera var: Sala stora regala pastorat hade blifvit

ledigt.

»Jag är ganska swag och til utseendet et benrangel» hade den gamle Wrangel skrifvit i sitt bref till honom på nyåret. I juni hade han aflidit. En annan än Frits v. Schwerin hade troligen nu låtit udda vara jämnt och åtnöjt sig med de redan vunna prästerliga lagrarna, så mycket mer som han nu satt med pastorat så godt som på hand och kunde bjuda sin unga trolofvade det egna hemmet.

Men det är hans stora heder, att han ej tänkte så.

Att den vördnad han vid sitt Salabesök ådagalade för den gamle Wrangel ej var hycklad, visas ock däraf, att han lade dennes råd på sinnet: att resa till Göttingen och där taga graden, »hwarigenom man undgår monga

chiqwaner här Det medförer mera heder, och Herr

Grefwens stånd fordrar, att han med distinction ingår i Ämbetet.»

1 Collcctio Gjörwelliana Kgl Bibits Ilandskriflsamling.Till Göttingen alltså! En af hans vänner frågade honom om orsaken till detta beslut, när han nu redan tagit sin pastoralexamen och »således ingen mera lärdom härtill behöfver.» Hvarpå han erhöll det vackra svaret: »Det är sant, jag vet nog för att hafva blifvit examinerad, men jag vet ej tillräckligt för att examinera.»

Med gladt mod och i »förträffeligt humeur» tager han afsked af sin vackra brud och reser. Och Gjörwell sänder honom följande välsignelse på färden:1

»Grefwe Schw. har fåt mit fulla bifall til at bli det han nu redan är, näml. Präst, ty han tager saken sérieus-cment och studerar för at bli en lärd Biskop, ja, hwad ändå mer är, en werkelig Biskop. Til den ändan reste han ifrån både Eästemö och Stift til Göttingen; ämandes icke koma dädan förr än han befinner sig wäl utrustad emot alla vvåra Hofjunkares och Kättares anlopp.»

Uti sin tidning2 införde han vidare en jämförelsevis utförlig redogörelse för denne »vvittre Herres» hittills så lysande teologiska bana, och i faderligt nit skrifver han till honom ett förmanande bref till Göttingen, hvars devota ton vittnar om tidens alltför djupa vördnad för den »nådigaste Herr Grefwens» högadliga namn:

»— — Hoppas, at omgänget med en Less och Miller skal gjöra Herr Grefwen al den Satisfaction uti Religionens och Lärdomens vväg, som wid något univver-sitet åstundas kan, samt så wäl öfverensstämmer med Herr Grefwens ädla och christeliga tänkesätt. Religionens sannskyldige Wänner i Fäderneslandet vvälsigna Herr Grefwen, som icke gjordt detta sit nyligen tagne Steg med den slags Lätthet, som andre Herrar af Stånd stundom icke dölja, utan låtit själfwa Religionens Huf-vvudsak genast hos sig sjelf gjöra de Intryck, som med tiden skola gjöra Herr Grefwens både Person och Åm-

1 Bref till kammarherre Lcijonhufvud. Kgl. Biblrs Handskriftsamling 5 Upplostringssällskapets Allmänna Tidningar 1786 nr. 98,bete dubbelt respectable. Måtte H. M:ts wal för den skull altid så vväl inträffa!---------»

Den forna gamla hansestaden Göttingen var vid denna tid efter då rådande begrepp ännu »eine ansehnliche Stadt», med mellan 6—7,000 invånare, af hvilka omkring 1,000 voro studenter. Således under alla förhållanden en betydande universitetsstad i jämförelse med t. ex. Uppsala med dess omkring 200 studenter.

Det var ett brokigt lif, som rörde sig på de trånga smala gatorna inom den med kanaler omgifna muren, öfver hvilken de många gamla kyrkorna med sina spiror och de fyra stadsportarnas torn höjde sig. Här och hvar voro befästningarna utlagda till inbjudande promenader med fiskdammar och rika blomsteranläggningar. Allt gjordes att, som det heter i samtida skildringar, »die Stadt zu einem bequemen und angenemen Wohnsitz der Musen zu

machen».

Sitt stora lärdomsrykte förvärfvade detta universitet genom den omsorg, hvarmed regeringen i Hannover besatte alla lärareplatser, så att endast män med verklig lärdom och begåfning blefvo här anställda, exempelvis Less i teologi, Michaelis i filosofi, Heyne i latin, Feder i moralfilosofi o. s. v.

Däraf också don stora tillströmningen af studenter, ej blott från alla delar af Tyskland, utan äfven från utlandet, England, Frankrike, Sverge.

Och med särskildt eftertryck finner man i samtida svenska nyhetsblad betonadt, att denna högskola besökes af så och så många »Printsar och Förstår, att förtiga Riksgrefvar, Grefvar, Friherrar och öfrig adel.»

Tonen här blef också hvad man nu skulle kalla »mondän», och de högborna unga studenterna togo minstlika flitigt lektioner i ridning, fäktning, dans och musik som i teologi och filosofi.

Om den unge Schwerins studielif vid detta betydande universitet vet man ej så mycket. Han åhörde teologiska föreläsningar af professorerna Less och Miller, historiska af professor Murray o. s. v. samt begagnade all ledig tid till öfvervägande historiska studier i universitetets välordnade, stora och ljusa bibliotek.

En af hans därvarande kamrater, sedermera generalsekreteraren vid Vetenskapsakademien i München, Schlichtegroll, har yttrat, att den unge svensken intog alla i Göttingen »durch seinen Kopf, seinen ächten Rittersinn und seine schöne Gestalt». Vid universitetets jubel-fest 16—17 sept. 1787 tog han doktorsgraden, hvarom samtida professorn i statsrätt J. S. Pütter berättar.1

»Unter den Zahlreichen Promotionen waren

Zwey der merkwürdigsten von der Philosophischem Facultät;eine für Hm Fried. Bog. Grafven von Schwerin der, Zum Kgl. Schw. HofPrediger bestirnt, seit dem Dec. 1786 liier mit ausserordentlichen Fleise und muster-mässigen Betragen seiner Studien in der Theologie und orientalischem Literatur fortgesetzt hatte; die andre für die Demoiselle Dorothee Schlözer, die sich durch ihre gelehrte Kentnisse besonders in Mathematik und Sprachen und durch die vorhergegangenes förmliches Examen der Facultät das Recht zur Magister wurde erworben hatte.»3

Att man tidigt tilläde hans ord en viss auktoritet, vittnar äfven det långa bref af d. ig febr. 1787, som friherre Emanuel De Geer sände honom med anledning af ett i tyska tidningar utspridt rykte, att Gustaf III

1 J. S. rtlttcrs »Geschichte der Universität zu Göttingen» pag. 379.

’ Det omtalades äfven i Sverge såsom något högst märkligt, hvil-ket det vid denna tid onekligen var, att grefve Schwerin till pro-motionskamrat hade en 17-ärig flicka, hvars »vackra bild finnes i koppar stucken.»skulle under sitt vistande i Rom hafva begått nattvarden efter katolska kyrkans ritual.

Friherre de Geer gör sig mycken möda att öfver-tyga grefve Schwerin om ryktets osanning och att värfva hans hjälp till dess vederläggande: »mon aimable ami,

je Vous somme au nom de la Religion de venir

prêter les secours qui sont en Votre pouvoir — —» Som bekant hade öfverhofpredikanten friherre Taube blifvit kallad till Rom att där hålla protestantisk gudstjänst för konungen, och påskdagen 1784 hade denrfe där gått till nattvarden på lutherskt sätt. —

Nu styrde den unge doktorn kosan hemåt. »Hofprädikanten Schw. är hemkommen från Göttingen», skref Gjörwell belåten, »han är sensé i sit Tal och wärdig i sit Skick; blir således en sit Namn och sit Stånd hedrande Prelat, lian har dagligen lefvat ihop med de förträffelige Thoologeme i Göttingen : hwil-ken Facultet! och haft collegia priwatissima hos prof.

Planck, en critisk Theologus »1

Grefve Schwerins första uppvaktning gällde gifvet-vis Gustaf III, som icke förgätit sitt ord till den hög-bome

prästen: Sala pastorat var honom lofvadt, och han fick det, trots att hans utnämning var både olaglig och oangenäm för hans blifvande församling. Den väckte också större uppseende än någon annan af samma slag och bidrog ej litet till det ökade missnöje öfver Gustaf III» förvaltning af de kyrkliga kallen, hvilket mer och mer förspordes i landet och till sist gaf sig ärligt uttryck i friherre Em. de Geers bekanta och manliga bref till konungen.

I Sala hade prästvalet gått sin vanliga gilla gång. Den 22 okt. 1786 hade bland 7 sökande .3 uppförts på förslag. Under åberopande af Sala stads år 1624 af

1 Bref till adj. Knös i Uppsala. Kgl. Bibl:s hamlskriftsamling.Gustaf Adolf stadfästa och är 1772 af Gustaf III själf ånyo fastställda privilegier hade å Sala stads- och landsförsamlings vägnar till Kgl. M:t inlämnats en underdånig skrift, att en af dessa tre måtte utnämnas.

Men på samma gång hade en del af stadens och landsförsamlingens medlemmar inlämnat en böneskrift, att de till pastor måtte erhålla en hofpredikant Mellgren. Denna skrift är synnerligt kulturbetecknande.1 Suppli-kanterna nalkas för att

— »i djupaste Underdånighet för 11. Kgl. M:s Fötter nedlägga en Angelägenhet af den wigt att wi med undersåtlig tillförsigt förhoppas winna en nådig Blick af den allemådigste Konung i Wärlden. Då E. Kgl. M:t för fjorton år sedan täcktes allernådigst utnämna Öfver Hof Prädikanten — C. M. Wrangel

tiL wår Kyrkoherde, sträckte sig wår önskan och wårt hopp därhän att länge få behålla en Lärare af så sällsynta och uppbyggeliga gåfwor; men den Store Öfwer Herden har behagat nyligen kalla honom till lnvila.

Med underdånigaste förtröstan uppå E. Kgl. M:s

nådigsta Nedlåtande, fördrista wi oss framställa-----------

at wårt enda bekymmer under denna Ledighet är fästat wid det föremål, at winna en Lärare af sådana förtien-ster och egenskaper, genom hwilka de honom åliggande answariga wärf måtte kunna utföras till den Allra Högstes ära, hwaraf de honom anförtrodda Församlingarnas sanna wäl blifwa en ofelbar och wälsignad påföljd.

Dessas Innewånare skulle igenom en uplyst och nitisk Lärare ey allenast underwisas utan ock med exempel anföras, til Gudsfruktan och Dygd; Enighet, Förtroende och inbördes hjälpsamhet skulle blifwa deras hemseder; grofwa brott och förseelser okända; och den

1 Alla handlingar rörande denna pS sin tid omstridda och högst uppseendeväckande sak finnas i riksarkivet.hungrande och nakna Armoden skulle nödgas wandra förbi de Boningar hwarest Idogheten grundlägger samt Redlighet och Sparsamhet hushålla.

Sala Församlingar glädja sig deröfvver at finna alla cn rättskaffens Lärare wärdiga Egenskaper hos en man, född och uppfostrad i deras cgit Sköte — — —

Uti undersåtligaste Zéle framhärda intill Dödsstunden etc. etc. — —»

Denne rättskaffens lärare, förut nämnde hofpredi-kanten Mellgren, inlade dessutom själf en ödmjuk ansö1 kan att bli den lycklige:

» Ägde jag ej annat skäl, än den redan oskattbara Lyckan, at wid E. Kgl. M:s Håf såsom beständigt tjänstgörande Hofpredikant fådt upwakta, en beställning icke mindre än noggran och wilctig, så borde jag dock wåga smickra mig af den Nåd, hwarmed E. Kgl. M:t alltid omfattat dem, som ärhållit det nådiga förtroende at inför Thronen framföra Religionens höga sanningar — — — Under en lönlös och trägen upwaktning med tjenstgöring wid E. Kgl. M:s Hof, på den dyraste Ort i Riket, hafwa mina willkor icke kunnat annat än blifwa ganska trånga och swåra, i anseende hwartill jag äfwen underdånigast har en förtröstan, at icke sakna E. Kgl. M:s nådigste åtanka wid denne Ledighets bort-

gifwande »

Dessa kyrkliga aktstycken, öfverflödande af krypande bugningar för fritänkarkonungen, afslöja otvifvel-aktigt de vådor, som ingen statskyrka undgått, hur historiskt berättigad och gagnande hon än må vara.

Valet och dess efterspel försiggingo hösten 1786, medan den af konungen förutbestämde ännu i Uppsala inhämtade de allra första grunderna i teologiskt vetande.

Äret gick till ända; nästa år likaså, och ännu gingo västmanländingarna på Salaslätten och väntade på sin nye präst.Ancltligen den 19 febr. 1788 kom den lagstridiga, församlingarnas berättigade förväntningar gäckande utnämningen' som ett åskslag öfver ordinarie och extra sökande, öfver .Sala lilla samhälle, dess gruifolk och dess landsbyinvånare.

Kort därpå, redan den 2 maj, blef den 24-årige Schwerin — som ännu ej tillträdt sin befattning — af biskop Benzelstierna i Västerås »i anseende till grundlig Lärdom, förwärfwad förtjenst och ådagalagdt nit för Guds Församlings bästa», förordnad att vara »Prost öfwer do til Sabla contract hörande församlingar», och den 15 juni blef han af samme biskop högtidligen installerad i sitt nya ämbete.3

Det dröjde dock ännu något, innan han på allvar bosatte sig i Sala och i den enkla landtprästgården införde sin unga brud, den sköna hofdamen vid tredje Gustafs hof.

Redan på våren hade konungen företagit sina rustningar mot Ryssland, och nu stod han i begrepp att böija detta olagliga och olyckliga anfallskrig, som var så nära att störta både honom och landet i fördärf.

Såsom preses i fältkonsistorium och med fullmakt af fältprost följde grefve Schwerin med hären till Finnland, där hans broder, öfverste Philip v. Schwerin, utmärkte sig för stor tapperhet.3

Här måtte han emellertid kommit till insikt om det obetänkta uti detta krig, måhända blef han äfven an-stucken af adelns växande missnöje emot konungen — nog af, inom några veckor återvände han till Sverge, mörk i hågen, upprörd i själen öfver hvad han erfarit och nog oklok att låta bitterheten taga sig uttryck i skarpa ord.

1 Originalhatidlingen i Nord. Mus. arkiv.

* Nord. Mus. arkiv.

* Se bref fr. Gustaf III till Carl Axel Wachtmeister.Detta kommer alltid att kasta en skugga på. grefve Schwerin och står i förunderlig motsats till hans annars så lojala uppträdande.

Ty låt vara, att han aldrig hyst någon verklig aktning eller personlig tillgifvenhet för Gustaf III — hans första ungdoms politiska ideal, Fredrik II och Josef II, misstrodde den svenske konungen, och vid Fredriks hof uppväxte hvarken kärlek eller aktning för Lovisa Ulrikas son — låt vara, att han hade öppen blick för det politiska fel, konung Gustaf begick genom detta illa för-' beredda och för hans fattiga land högst betungande krig: lians offentligt uttalade klander, om ock naturligt för en tänkande medborgare, vittnar dock om otacksamhet mot den konung, som förhulpit honom till hvad han själf betraktade som ett lyckligt lifsläge.IL

PROSTEN och FAMILJEFADERN.Denne staden, heter det om Sala i slutet af i8:de seklet, ligger på en mycket behagelig ort emellan stora och fagra slätter, som bestå af åkrar och ängar, där mulbetet är rätt godt; och på allehanda träd är ingen brist, hwarken tall, björk, akler eller gran. Torget ligger midt i staden, rådstuwuhuset står wid östra sidan, på samma rum en skön brunn, dessutom intet annat rinnande watn än Ekeby damm. Gatorna äro breda, rätta och ljusa, anlagda fyra stycken ändalångs mellan wäster och öster samt nio twärs öfwer mellan norr och söder, så denne staden för sin regu-lairété är ganska ljus och behagelig. Husen äre alle byggde af timmer och alle tak täckte med torf. I staden finnes en schola med en Rector och en collega, och af handtwerkare 25 slags ämbeten; handeln drifwes med spannemål, salt, fiskewaror, tobak, klädes- och tygwaror: sex öpne bodar hålles här. Men af manufacturer intet annat än hvvad af metall och composition gjutes hos en klockgjutare.

Norr utom »denne täcke staden» ligga hyttorna, och här tyckes allt vara höljdt af grå after och ofruktbart slaggaffall. En liten låg kyrka utan torn och med spåntak, där bredvid en oansenlig träbyggnad, utan trädgård, på nakna åkern: det är Sala sockens kyrka ochprästgård, den senare om ej bokstafligen så ändock starkt erinrande

om Tegnérs ord, att de skånska prästerna »bodde som de första kristna eller som troglody-tema i jordkulor».

Detta var det hem, dit den nye prosten skulle föra sin unga grefvinna. Från de små fyrkantiga fönstren i den lilla låga träbyggnaden blickade man ut öfver tröstlöst grå, kala, ändlösa slätter, öfver hvilkas vida rymder vinden svepte med hvin och tjut, så mycket mer beklämmande, som man endast hörde luftens tomma sus och ej ens det svagaste rassel af en buskes grenar.

] närheten glimmade visserligen Sala damms döda, af en båt aldrig lifvade lilla vattenspegel, men endast för att göra intrycket af kulen ödslighet så mycket starkare.

Och omnejden!

Ofarbara höst- och vårvägar, mörker och smuts; hos ämbetsbröderna i de andra små låga trånga prästgårdarna ute på den nakna slätten en brist på intressen, en sömnaktighet, som trotsar alla begrepp. Af den snillrike Fritiofssångaren, som några år senare besökte trakten, fingo de också detta intyg: »prästerskapet fullt, dels af öl, dels af bonddryga anspråk och en alldeles ovanlig bergslagsråhet.» Ej utan orsak var detta vid 1800-talets början till ordstäf vordna västmanländska bruk att kalla vägvisare för präster, »ty», sade man, »de visa vägen, men gå den aldrig själfva.»1

Huru föga uppryckta invånarna i den lilla staden Sala än voro, så var det ej underligt, att de med en viss spänning bidade ankomsten af sin nye herde.

»Okunnig som en kgl. hofpredikant» var vid denna tid ett vanligt slagord. Hvad kunde man vänta sig af denne dryge grefve och af denna lysande världsdam? Hälst man förlorat en så sällsynt kunnig och intelligent

1 C. A. Adlersporre. »Anteckningar om Bortgångne Samtida > sid. 113.prost, som den ideellt anlagde gamle Wrangel, hvars nobla väsen man ej förstått, men dock rönt intryck af.

Det var just inga blida blickar, som följde den stora gula kaleschen, där den en höstdag kom tungt rullande genom de bottenlösa gatorna och styrde kosan norrut för att försvinna bakom de grå slagghögarna.

Och trots sin lycka var det nog ej utan en smula beklämning, som det unga paret i kaleschen tittade ut ur sin vagn för att varsna det första hemmets knutar.

Hvilken motsats till stora världens brokiga lif, hvari den unge prosten sedan sin barndom varit van att röra sig, om ock hans håg ej legat åt flärd och nöjen utan åt allvarlig forskning! Och hvilket af brott för en ung kvinna, van vid hoflifvets fester och glans i Gustaf 1 ll:s nöjeslystna dagar, att med ens flyttas in uti den tysta tunga ensamheten i Sala sockens låga prästgård!

För att ej duka under i slöhet, intresselöshet och förtviflan, för att hålla sinnets friskhet och andens vakenhet vid lif kräfdes det antingen en själsspänstighet af ej vanligt slag eller en alla yttre förhållanden förbiseende kärlek.

Båda villkoren funnos: hans själskraft, hans eldfulla, praktiska verksamhetslust, hans brinnande håg för studier och forskning; hennes veka, fromma natur, för hvilken kärleken till hennes unge make och sedan den djupa modersömheten utgjorde lifvets enda verkliga lycka och fullhet.

De första omsorgerna blefvo af praktisk art: den låga bostaden förvandlades till en ståtlig tvåvånings-byggnad, »hvilken snarare förkunnade sig som en greflig borg än ett prästboställe».1 Den blef också allmänt kallad »grefvegården» och innehöll många rum och stora salar; nya uthus byggdes efter prostens egen ritning

1 Sc tidningen »Föreningen* af d. 7 okt. 1816: »Omdöme öfver Prosten, Grefve Scliw. i Sala, af en dansk resande».och olika allt livad man förut på orten sett i den vägen. Särskild förvåning och beundran väckte »ett stort hus, till hälften af sten och träd, hvars egna inrättning förekom särdeles lycklig; det är tvenne våningar högt, men har utifrån ingång till begge; det nedre rummet nyttjas till ladugård; i det öfre finner man hö- och sädeslada, en stor tröskmaskin och andra inrättningar».

Till själfva boningshuset — för vår tids ögon ett-vanligt stillöst tvåvånings trähus — begärde han i bref till Gjörwell1 ritning af »unge herr (ij—11, hvars Pensel och Schicklighet uti architecturen» voro kända.

Så kom turen till de yttre omgifningarna. Prosten legde sig en liten armé af dalfolk, och nu började ett rastlöst gräfvande och planterande; sten bröts och åkrar plöjdes. Snart voro hans nyss så magra ägor de bäst uppbrukade i länet, och å de vida och öde utmarkerna på andra sidan sjön gjorde han så omfattande nyodlingar, att han här kunde anlägga ett stort nybygge med tolf stattorpare.

Först det nyttiga, så det sköna. Han älskade växternas grönska och blommornas färgprakt; från tyska växtodlande städer inskrefvos i Salanejden ännu aldrig omtalade, långt mindre skådade buskar, träd och blommor; den greflige prosten arbetar själf i spetsen för sina dagakarlar; han experimenterar med salpetergödning, han vattnar och »occulerar» och njuter af att vistas ute i naturen.3

Men när, som han säger, »försköningstiden är förbi och mina dalkarlar vandra hem», då går han in i sin studiekammare att vid sin låga »läslampa» fördjupa sig i Englands historia; han vidgar sin praktiska kunskap i »Åkerbrukets kemiska grunder» och i »Professor Campes

1 D. 15 aug. 1788. Kgl. bibi:3 handskriftsamling.

* Bref från gr. Schw. till L. Hammarsköld; Kgl. Bibl:s liandskrift-samling.sätt att ympa boskapssjukdom»; han gör sitt bästa att bli en »förfaren svensk landthushållare» och den oro, han känner i sin själ, söker han ihärdigt bekämpa genom studier i mångahanda ämnen.

Afven i de religiösa? Ja, på prostens hylla1 funnos hans Göttingenlärares Michaelis »Mosaisches Recht» och »Erklärung des Briefes an die Hebrser», det fanns Plancks »Religionsgeschichte», Hess’ alla arbeten, Less’ »Moral» och »Wahrheit der christlichen Religion», där funnos predikningar af Hermes, Zolikoff och Spalding; det fanns Ferdgeers »Predigten fUr Frauenzimmer» och Ribbecks »Familien-Predigten» — och mycket mycket mer af tidens allra färskaste teologiska lärdom, säkert i en för hans ståndsbröder på Salaslätten förkrossande mängd.

Skulle man väl då kunna tänka annat, än att prosten och grefven drog lika nitisk försorg om sina församlingars andliga behof som om de sällsynta växterna i sin stora trädgård?

Nej, prosten och hofpredikanten var aldrig präst. En sökare var han, men med all sin idealitet, med all sin flammande hänförelse icke någon religiöst anlagd man.

Skulle man väl kunnat vänta sig detta? Af en ung man, som vid Fredrik II:s hof fått sin första uppfostran, fullbordad under inflytande af Gustaf III:s och i en tid, då kärf och torr dogmatism alltför ofta utplånat all religiös innerlighet? Af en ung man, som drifvits till den prästerliga banan, ej af kärlek till kallet, men till en kvinna!

Hans lifs ideal — och sådana ägde han många och stora — voro rent praktiska: folkets moraliska och ekonomiska lyftning, framåtskridande och upplysning, dess uppfostran till förmåga att rätt handhafva sina offentliga rättigheter.

1 JUmför boupptcckningcn vid grcfve Schwcrius död. Krigsarkivet.

En nitisk tiorman. 3Han var en »duktig präst», som man så ofta ser i Sverge, i hvilket uttryck som bekant ligger begreppet om stor duglighet, verksamhetslust och begåfning, men på områden utanför det rent prästerliga kallet. Men än en gång, en verklig präst var han icke. Ty därmed förstås förmågan att kunna lifva och lysa människosjälar och »gifva sin hjord näring». Myntrealisationen skulle en gång i tiden för honom blifva ett större evangelium än frälsningens budskap — och en vida mera makt-påliggande angelägenhet. •

Stolt och härsklysten var han med all sin omutliga rättskänsla och oegcnnytta; aldrig blef hans hjärta gripet, aldrig stod han vek och böjd inför Herren i höjden, ej ens då hans lifs största olycka drabbade honom: hans unge sons tidiga död på Finnlands slagfält; sin sorg bar han storslaget och resigneradt, seende i sonens död ett offer åt fosterlandet.

Ty den Gud, han åkallade, var en nationernas högste styresman, men mindre den enskildes Gud och Fader. Kristus var för honom läraren, den vise mannen, som predikade ett dygdigt lif, ej den lifgifvande kraften, icke

Frälsaren, icke Herren öfver lefvande och döda. Aldrig genomträngdes han af kristendomens stora eld och därför — hur väldig hans stämma än blef inom Riddarhusets väggar, hur stor hans makt än blef i Sverges politiska lif, hur han än förmådde böja Ridder-skapet och Adeln efter sin vilja: i Sala stads vackra kyrka, i Sala sockens lilla låga gudshus, inför enkla västmanländska borgare och bönder föllo hans ord torra och döda till marken.

Huru skulle det annorlunda kunnat vara?

När man tänker sig detta lilla samhälle af »400 hushåll»', handtverkare, småköpmän, småborgare drif-

1 Inräknndt grufvan; grufarbetarna voro vid denna tid 400, dSraf 200 sysselsatta vid hyttan. Se Uppf. Sällsk. Ju/n. 1787, nr 31.vande jordbruk, detta gruffolk, bokstafligen både med kropp och själ lefvande i mörker, när man tänker sig särskildt dessa senare, knotiga, krökta, allvarsamma, med ögon vana vid schaktens dunkel och väjande för dagens ljus, med tunga steg om söndagen styra kosan till den lilla stadens kyrka — hvad hade väl denne greflige, snillrike, till världsman uppfostrade, för stora samhällsuppgifter nitälskande man att gifva dessa enkla människor?

Säkert stenar för bröd.

Det var därför med rätt urskillning och med full insikt om sin egen begränsning, som han nästan från början helt och hållet afstod från all prästerlig verksamhet, öfverlåtande denna åt sin komminister och sina två adjunkter eller åt prästerna i närmaste grannsocknar.

Men ordning och reda i angelägenheterna skulle det vara; herr prosten var en sträng herre, och så stark var den aristokratiska tankegångens makt, att han i själfva verket kände sig som »herre och husbonde» öfver sina församlingar.

Hans »regering», om man så får säga, var dock mycket faderlig. Med »utmärkt ifver» ordnade han skolväsendet, hvilket han i »sin församling och i Sala stad satte på mycket goda fötter»;' om de fattiga var han alltid mån. Då t. ex. Uppsala universitet kallade honom till hedersdoktor, reste han ej till promotionen, men utdelade till de fattiga i Sala det belopp, som resan och högtidligheten skulle kostat honom.

I Sala liksom förut under studietiden i Uppsala gällde för bonom regeln: klok hushållning för egen del, frikostig gifmildhet mot hjälpbehöfvande och när det var fråga om företag, som kunde gagna det allmänna. Då drog han sig aldrig undan en äfven kännbar utgift,

' Tidningen * Föreningen* y 7 ok t. 1816.och af hans bref till vänner' framgår ofta, huru mån han är, att andra med svagare ekonomi icke skola förlora på ett gemensamt företag: hellre ikläder han sig då risken ensam.

Kort sagdt, trots att han som präst gaf sina församlingar så föga andlig näring, blefvo dessa honom dock tillgifna; den stora aktningen för hans personlighet och den obegränsade tilliten till hans klara omdömesförmåga, hans handlingskraft och redbarhet växte så småningom till verklig vördnad.

Och stolt var man dessutom numera i det lilla* samhället öfver sin greflige och ståtlige prost. Nu följde ej längre ovänliga blickar den gula kaleschen, när den kom knekande i leran å vägen, som från hyttan leder till staden; ifriga och ödmjuka hälsningar mötte i stället »nådig grefven och grefvinnan», när de tittade fram ur sitt åkdon — det är svårt tänka sig detta par som ett vördigt prostfolk, och benämningen »prost och prostinna» användes sällan eller aldrig.5

Så småningom hade också Sala sockens prästgård blifvit till något i sitt slag ensamtstående i denna afsides landsort.

Det var en fullkomligt aristokratisk prägel öfver hemmet: betjänt på trappan, ljuskronor i taken, vackra hvita draperier för fönstren; förmaket ståtade med fyra fåtöljer, taburetter och förgylldt pelarbord med hvit marmorskifva och spegel i empireram.

Det märkvärdigaste var väl dock prostens bibliotek, som fyllde hela väggen i hans rum och där spelbordet med jetonlådan, porterbrickan samt de två skärmsta-

1 Sc bref frän grefvc Sclnv. till Palmblad, Hammarsköld, Liviju m. fl. Kgl. Bibi:» handskriftsamling.

7 Traditionen i orten berättar följande lilla anekdot: en dag mötte grefvc Schwcrin å gården en bonde, som frågade efter »prostinnan». DS Schwerin tillsade bonden att gä in i köket och fråga efter grefvinnan, svarade denne: »Jag ville ge prostinnan en kalfstck, men med grefvinnan har jag ingenting otaldt», hvarefter han gick sin v,Hg med sin stek.

*kama kom fram på aftonen, sedan den nådiga grefvin-nan först vid det framflyttade lilla tebordet med det puttrande engelska kopparteköket och det myckna småbrödet varit den älskvärdaste värdinna.1

Och supén inne i den rymliga matsalen, där det målade dalauret stod i vrån, där det stora hvita linneskåpet bar prägeln af verklig prostinneflit, där rotting-stolarna stelryggade stodo omkring väggarna och de två stora armstakarna af ebenholts upplyste det rikt dukade bordet!

Den nådiga unga grefvinnan förstod excellent att tillreda bordets håfvor; det var kalas med späckade stekar, puddingar, strufvor, spritsbakelse och glace.

Storartad gästfrihet var husets regel, och var den vackra värdinnan charmante, så var den högreste värden med det fint skuma ansiktet, ur hvilket de lifliga skarpa ögonen ljungade fram under allt buskigare vordna mörka bryn, ej mindre angenäm och underhållande.

Hans lynne var gladt och öppet, hans begåfning lysande, hans kunskaper gedigna; han talade väl och gärna, stående på golfvet, rak och spänstig, med händerna på ryggen och fingrande på snusdosan af silfver; han älskade glädtighet och var stor vän af ett godt skämt.

»Jag skämtar gärna», yttrade han vid ett tillfälle, »man kan skämtande komma sanningen närmare än under högtidlig ton. Skämtet drar mera folk till uppmärksamhet än annars är att hoppas.»2

En gång i veckan var »mottagning» i grefvegården för de officerare af Västmanlands regemente, som voro bosatta i Sala och dess omnejd. En dag saknade han

1 En inblick i den grefliga prostgårdens inredning, utseende och det dagliga lifvet där lämnar den i Krigsarkivet befintliga inventarie-listan vid bouppteckningen.

’ Bref från Schwerin till Askeliif. Kgl. Hibl:s Handskriftsamling,en af de vanliga veckogästema, en ung löjtnant, hvars förhinder var arrest på rummet. Kamrater föreburo emellertid, att han vrickat foten på jakt.

»Jaså», sade grefve Schwerin småleende, »han har således förgått sig.»

Till och med från en subordinerad tog han godlynt emot ett och annat skämtsammare svar, som eljest skulle varit oerhördt mot en öfverordnad. Så en dag föreställde han i skarpa ordalag sin komminister, att denne icke hindrat några unga officerare föra oväsen i kyrkan; hvarpå • komministern bugande ursäktade sig med, att han »ju ej kunde veta, om ibland dem icke funnes någon hans blifvande förman».

Gick det mera grefligt än prästgårdsmässigt till, då det gällde att representera, så var det dagliga familje-lifvet så mycket enklare, men därför icke mindre värdigt och vackert, rikt på intellektuell kraft, utströmmande från familjefadern, rikt på djup fromhet, utstrålande från den stilla kvinna, som med stor orätt och med rätt vanlig, fast ytlig uppfattning af kvinnans uppgift i hemmet blifvit kallad sin man så mycket underlägsen.

Detta familjelif var sådant, att det aldrig skall förgätas, ty i denna hemmets goda, varma värld danades ett släkte — två unga söner, Philip och Wilhelm, hvilkas likar i ungdomlig hjälteanda icke lätt finnas.

Ehuru en informator, »magister docens» Chr. Ek-marck, omtalad såsom en ovanligt bildad man, skötte sönernas egentliga undervisning, så var det dock föräldrarna själfva, som ledde deras uppfostran.

Det lifsideal, grefve Schwerin satte högst: män-

niskans utveckling som individ och medborgare, sökte han bibringa sina unga söner. Hans uppfostran afsåg att härda deras vilja, stålsätta deras karaktär, väcka hänförelsens eld i deras sinne för fosterland, plikttrohet och

själfuppoffring. Han gaf noga akt på deras naturligaanlag och sökte undvika allt, som kunde gifva dessa en förvänd riktning; hans åsikt var, att man aldrig kan utbilda barnet till en ädel människa, om man genom »slaf-viskt tvång undertrycker den frihetsanda, som är hvatje människa af naturen gifven»; han ville icke, att uppfostraren ständigt skulle hålla barnet i ledband, utan vänja det vid att tidigt handla på eget ansvar. Omsorgsfullt studerade han sina barns anlag och vakade öfver att allt det goda, han trodde sig finna hos dem, på ett sundt sätt skulle näras och utvecklas.

Lidelsefull älskare af historia, hade han angående dennas studium bildat sig en egen, själfständig och för denna tid ny åskådning, som han nedlade i sitt historiska verk »Staternas historia», hvarom mera längre fram.

Vid sina barns uppfostran sökte han praktiskt förverkliga dessa teorier. Resultatet blef, att för de unga barnen stodo historiens hjältar i lefvande gestalter fram, manande dessa gossar inne i deras lilla barnkammare att en gång som män blifva dem lika.

Om den yngste af de två1, Wilhelm, har fadern själf berättat, att anekdoten om Themistokles, som elfva-årig vid ryktet om Miltiades' hjältestrider mörkt suckade: »Miltiades' segrar ge mig ingen nattro», gjorde så djupt intryck på den äfven elfvaårige västmanländske gossen, att man under lång tid hörde honom ständigt mumla för sig själf: »Miltiades' segrar lämna mig ingen nattro.»3

1 Barnflocken växte så småningom till nio, sex söner, af hvilka flera dogo i späd ålder, och tre döttrar.

* Fr. B. v. Schwerin » Grundlinjer till staternas hist*. Afdeln, l sid. 21: — »Med bilden af Miltiades och Themistokles i sin själ», fortsätter fadern, som med berättigad stolthet i sitt verk skapar ett äreminne åt sin tappre son, »gick han 15 och ett halft år gammal, dit inslcriftei^ graverad på hans sabel, kallade honom — i striden, för Äran och Foster• landet. — — — Måtte de, hvilkas kall det är att bilda ynglingen till man för kommande tiders hehof, förstå att därtill begagna historien!» —Denna hänförelse för historiens stormän sökte nu fadern framför allt vända till sann svensk fosterlandskärlek.

Gaf fadern svenskhet och manlighet, så gaf modern fromhet.

Inne i den lilla sängkammaren med den stora, af gröna sparlakan omgifha mahognysängen, med gröna lärftsklädda taburetter och den lilla äfvenledes gröna soffan, samlade hon sin uppväxande kull omkring sig, läste med dem salmer och bibelvers och lärde dem rita och teckna.1 •

Det fanns hos grefvinnan von Schwerin en sällsynt fond af hjärterikedom, af känslovarm lifsfyllighet, som bildade en hälsosam motvikt i hemlifvet. Ty hennes

1 Uti den i Krigsarkivet förvarade Schwerinska handskriftsninlingen finnes ett bref af Sr 1809 från grefvinnan von Schwerin till hennes moder, den högt begåfvade Louise af Forbes; bl. a. heter det: »1805 wille — — barnen lära sig utantill hwar sin Psalm utur nya Psalmboken eller s. k. Kyrkosånger. Mina walde et ungt fruntimmers Psalm, 462, börjas: Höga tillflyckt för de svaga — — Philip walde 353. Salig Wilhelm en s. k. Barnnpuilm 427: Hur skall jag rätt min wärld igenomwandra. I fall inte lilla mamma kan få låna denna bok, emedan hon endast finnes hos Prästerna och tillhör Kyrkorna, har jag afskrifwit salig Wilhelms, äfven den han walde 1806, då de på nytt lärde sig Psalmer — — —

Wi hafwa hittat uti salig Wilhelms portefeuille ibland en mängd

teckningar af näsor, armar etc. 2:ne teckningar, den ena liten den

andra i större style — hela ytliga teckningen fullbordad, men skuggningen är endast färdig på en graf med kista samt ett palmträd; dessa båda teckningar har jag låtit [oläsligt i originalet) och skrifwit under det lilla färdiga stycket följande wers:

Den minsta teckning af din hand är dyrbar för de Wänner Som hoppas, i de Sällas Land att Du dem igenkänner.

Under det andra ingen wers utan dessa rader: Wilhelm Schwerins

sidste teckning. Anade det honom, att grafwen snart skulle blifwa hans boning? — — —»

Dessa teckningar finnas äfven i den å Krigsarkivet förvarade Schwerinska samlingen.makes något stränga och förståndsmässiga uppfattning skulle, ensamt den, aldrig varit tillfyllest att för unga själar göra plikten älskad. Gaf fadern stålet till karaktären, så gaf modern värmen.

Afven intellektuellt stod hon mycket högre, än man, som sagdt, hittills erkänt det.

Bland hennes äldste sons efterlämnade papper,1 finnas också en del af henne författade små poem till höjandet af festligheterna i hemmet. Ofta vittna de ej endast om en god och älskande kvinnas naturliga instinkter som maka och mor, men äfven om fin bildning och ett visst välde öfver språket. Var hon för sin skönhet, sitt behag och sin godhet in i ålderdomen älskad och vördad af alla, som kommo i beröring med henne, så var hon af sina barn omfattad med en kärlek så djup, att den för-blef en af de starkaste makterna i deras lefiiad.

Hemlifvet i Sala sockens prästgård för i oo år sedan erbjuder således en bild af verklig skönhet: barn, hvilkas själar danats af en äkta gammalsvensk storslagen uppfostran, som skapar helgjutna människor och hjältar vid unga år: två söner, gripna af höga ideal, gamla, men dock evigt unga: Gud och fosterland.

När de båda gossarne för första gången skulle lämna hemmet, erhöllo de af fadern hvar sin lilla »moralbok», hvari han nedskrifvit lefnadsregler och faderliga råd.

Dessa hophäftade pappersark äro ännu i behåll, och man kan ej utan rörelse låsa de gulnade bladen.

Den yngstes, Wilhelms,2 meddelas här:

»Genom arbete skall människan förwärfva sig medel till sit uppehälle.

1 Befintliga i Krigsarkivet.

* Originalet äges af grefve Fr. B. v. Sclnverins sonson, öfverste-löjtnant grefve G. v. Sclnverin, som godhetsfullt ställt det till mitt förfogande och hvilken jag hur att lacka för flera värdefulla bidrag till detta arbete.En ärfd förmögenhet frikallar oss ej från denna Pligt. Den ålägger oss den förbindelse att jämte vvårt eget äfwen befordra andras Wäl, som därtil sielfwe ej äga förmåga.

Wilhelm kan ännu icke sielf sörja för sina behof. Derföre dele wi, hans föräldrar och närmaste Wänner, frugten af wårt arbete med honom.

Kommer Wilhelm en gång i den belägenhet att han genom sit arbete förwärfwar mera än han behöfwer, och blifwe wi, genom Ålder och Olyckor, oförmögne • att genom wårt Arbete upfylla våra Behof, så lär Wilhelm ej förglömma at det war en tid, då wi med honom delade hwad wi ägde.

Efter sina Inkomster skall man rätta sina Utgifter.

Ger man ut mera än man förwärfwar, så måste man

låna.

Men Lån måste betalas. Sker det icke, så kallas man en Bedragare.

Och hwarpå grundar man sit Hopp at kunna återbetala hwad man lånt? Uppå en lyklig Hendelse, hwarigenom Inkomsterna kunna ökas. Derföre:

Låna aldrig

utan at wara säker deroin att kunna återbetala hwad du lånt.

Det är swårt att sakna hwad man finner sig behöfwa.

Men än swårare är det at jämte det at man är fattig nödgas anse sig för oärlig.

Hwad wi här skrifwit, i wälment afsigt at befordra Wilhelms framtida Wäl, bör Wilhelm med Upmärksam-het läsa hwarje Nyårsdag, som Gud låter honom öfwer-lefwa.

Julafton 1802. F. B. Schwerin.»

Boken afslutades med följande kostnadsförslag för unge Wilhelms lefnadsbehof under ett år:Rdr, sk. r. Rum, Ljus och Eldning 10 TwXtt och Uppassning 5 365 Middag a 3 sk 22 39 19 3 36«; Aftonmåltider a 1 sk. 6 r 11 6 365 Frukostar a 8 r 5 2 S 25 32 10 6 66 33 16 *63 24 -

F. B. Schwerin.

Äfven om man tager i betraktande penningens högre köpkraft, torde detta förslag vara beräknadt på ett lif i nästan spartansk enkelhet.

Den äldre sonen erhöll ett kortfattadt sammandrag1 af den kristna trosläran, en upplyst kristen mans uppfattning efter den tidens något torra och förståndsmässiga fram ställn ingssätt.

De af allvar och manlig känsla genomträngda slutorden anföras här:

»Glöm ej berättelsen om den tjänaren som nedgräfde sit Pund: intet fel är allmännare än Egoism och intet fel hinderligare för allmän ädelhet.

För at innom oss kunna bibehålla denna känsla af werksam Kärlek, bör tanken på Gud och på Odödligheten swäfwa för oss. Hwem kan annat än wara god och ädel när han tänker på Gud? Och hwad har man at sakna eller frukta, när man hoppas på Odödlighet?

Tro mina ord, när jag säger, att lnvarje människa, som upphör at göra framsteg i kunskaper, utan lämnar

1 Orig. finnes i Krigsarkivet.sig till lättja och tanklös njutning, den förfaller och up-

hör att wara duglig.

Din werksamhetsperiod begynner. Min går till ända. Du går ut i wärlden. Jag går därifrån. Jag hoppas at mit minne skall blifwa dig kiärt. Jag hoppas, at du blir bättre än hwad jag är, ty din uppfostran har blifvvit bättre wårdad än min.

Sker detta, blir du ädel och god, gör du gagn i

wärlden, så har ock jag lefwat til gagn, och jag får

orsak til glädje, när wi åter råkas. •

Ädla människor se hwarannan aldrig för sista gången.*

De nyårsdagar, den unge Wilhelm von Schwerin hade att lefva, voro räknade.

Ättens traditioner iakttogos; de båda äldste sönerna utbildades till officerare och deltogo i 1808 års finska krig; Wilhelm var då 151/, år gammal, sin faders af bild så i drag som i lynne.

Nu började en tid af ångest i den stilla prästgården. Alla nyheter voro nedslående, posterna kommo dessutom ytterst sällan och oregelbundet.

En senhöstdag anlände samtidigt tre bref från Finnland: från sonen Wilhelm,1 från den gamle vännen sedan Gustaf III:s tid general Aminoff och från brodern, öfverste A. v. Schverin.3

Säkert var det med skälfvande händer dessa bref brötos. Och med hvilka känslor blefvo de icke lästa!

1 Detta bref, skrifvet i högkvarteret Kronoby d. 17 sept. 1808, iir aftryckt i prof. Danielsons verk »Finska kriget'och krigen ¡808—/¿'öp», vidare i Collins »Skildringar öfver beröm Ja personer under 1808—i8uy rfrs krig» samt i lllustr. Tidn. dr 1859. Det meddelas som bilaga i slutet af detta arbete. Originalet finnes i Krigsarkivet.

* Origin. till bäda brefven i Krigsarkivet.De båda sönerna lefde emellertid och stredo som hjältar, och säkert har den stränge men kärleksfulle fadern känt hjärtat svälla i bröstet af stolthet och ömhet.

»Älskade wän och ungdomswän», skref Aminoff från högkvarteret Kronoby d. 17 sept. 1808. »Af en händelse fick jag weta, att du hade en Son ibland de från Swerge hitsända troupper och denne din wärdige Son mår gudilof

wäl efter öfwerståndna faror. Den 14 dennes war en blodig dag wid denna Armée, och wid Orawais har många hjältar stupat och äro sårade. Din son Wilhelm har med den utmärktaste tapperhet, rådighet och klokhet wid sina år wid denna Bataille likasom en gång förut wid Ömossa fört sitt befäl, med sina förmäns enhälliga bifall. Omringad af fiender, manskapet stungna af Bajonetter, hästar likaledes för sina canoner, själf en swår contusion i foten, en här af stenskärfwor, frälsar han sin canon och dammar på fienden, utgiör hela affairen oagtadt sårad, får tre kulor genom sin' kappråck, en canonkula som plattar hans sabelbalja, en kula genom Hatten midt öfwer hiessan, så han damp i backen, och hans häst tre kulor i lifwet — Guds Hand har honom bewarat! — Wid affairens slut blef han införd med flere blesserade uti Orawais by — fienden påträngde; kulor gick igenom fönstren, där han låg — en westmanlands-officer springer in i rummet, tar gossen på ryggen och kastar honom på en kärra, och han blef lyckligen frälsad

— — Barbaren, den namnlösa Barbaren, skall [hafwa] uppbränt alla wåra därstädes lemnade blesserade!!! Hvilket grufligt öde han undwikit! Först i Ny Carleby fick jag weta att du, min estimerade wän, hade en son wid Armén och denne son sårad. Jag letade genast upp honom, tog wård om honom satte honom i min chaise, och nu följer han mig och skall bli hos mig tills han blir fullkomligen återställd, jag hoppas snart nog

— lyckliga de Föräldrar, hwars son börjat sin bana såÄrorikt! Åt din uphöjda själ har jag ej kunnat ge en gladare tillfredsställelse, för mig därjämte ett dyrbart tillfälle att för så älskade estimerade Wärmer, Man och Maka, ehuru swagt kunna wisa mitt hjärta och min till-gifwenhet. Wår ställning här är ej lifgifwande, wi äro åter på retraite åt Norden, med swaga öfwerlefwor af denna Armé af hjeltar. — — En älskad olycklig maka

med fyra späda barn har jag i fiendens wåld (Jag

håller redan hjärtligt af din Wilhelm — klok och stadig wid sina år.)» •

Broderns, öfverste v. Schwerins' bref, skrifvet något senare, innehöll ungefär samma skildring men sökte varsamt bereda far och mor på att om än sonens blessyr vore af lättare art, så var kontusionen i hufvudet ytterst allvarlig. Lugnande tyckes det dock föräldrarna, att deras son själf kunnat skrifva ett långt bref till dem.

Hoppet blef ej långvarigt. Redan efter några veckor af ovisshet och ångest kom sorgeposten.

Den 28 sept. skrifver general Aminofffrån Kalajoki:'

»Käraste Wän! I mitt förra [bref] gladde jag ditt ömma fadershjärta att din Wilhelm war utan fara för sine så ärorikt erhållne Blessurer i slagtningen wid Orawais — men! mitt hjerta brister! Jag är sjelf far! — Din son Wilhelm är ej mer! Den unge Hjelten är fallen — uppsände sin sista jordiska suck till Himmelen och de sista orden han uttalte, hälsningar och wälsignelser till sina ömma föräldrar — Han lemnade det timmeliga i går d. 27a kl. 12 på f. m. — i wåra Armar — anfallen af den grymmaste feber slutades hans lif med blodstört-ning, en följd af contusjon i hufwudet. Skjötsel har han

ej saknat ej min möjliga omwårdnad. Den

enda tröst jag kan ge Eder, mina Wänner, är att Er Wilhelm är saknad i Arméen såsom en ung Hjelte och

1 Originalet i Krigsarkivet.

* Wilhelm v. Schwerins diklsdag var d. 2Ö:te sept.

LFäderneslandets Hopp — — Hoppet att i en sådan son få lefwa på nytt är för Dig förswunnit — men hans ära öfwerlefwer honom — — 1 dag är han begrafwen i Kalajoki, Jag sörger, jag gråter bittert, likasom jag förlorat mitt eget barn, äfwen billigt deri, att han war son till Fritz Schwerin, min ungdoms, en af mina käraste Wänner i detta lifwet — — O Gud giöre ett slut på allmänna och egna olyckor! I döden din tillgifne wän —»

Ett bref från von Kothen, afsåndt något senare från Aland, redogör för den tappre ynglingens sista stunder:1

— — »Med ett af Känslor upprördt hjärta nödgas [jag] tolka Herrskapets sons sista ögonblick. Då jag märkte, att själen war i strid att lemna kroppen och intet hopp till hans räddning, föreställde jag honom de sista ögonblicken af människans lefnad man är skyldig Skaparen och sig sjelf, samt uppläste Psalmen 396, som han tyst i plågornas

stund med uppmärksamhet åhörde. Hans sista ord war — — hälsa Pappa och Mamma samt tacka dem för allt godt, och general Aminoff för dess bewista godhet, och då afsomnade han i mina armar den 26:te sistl. sept. kl. 12 f. m. Skild från Arméen kunde han ej få den militairiska honneuren wid sin be-grafning, utan jag war den enda, som med ett smärtande hjerta war på stället och beledsagade honom til sit hwilo-rum (Kahlajoki kyrka) grafwen — — Uti 8 dagars jämn yrsel i mitt rum, hade han dock sina mellanstunder som woro rediga, nämde som oftast sin Mamma och önskade sig wara hemma, tills en swår blodstörtning —• — ändade hans dagar »

Ät vännen von Kothen hade den unge Schwerin gifvit uppdrag att till föräldrarna i det kära fjärran hemmet sända en lock af hans hår samt hans »genom-bårade Kapprock, en krossad Sabel och en genomskjuten Hatt.»

* Originalet i Krigsarkivet.I flera andra bref, här för långa att återgifvas, från von Kothen, Aminoff och öfverstc Schwcrin, omtalas, huru den döende drömde sig hemma i barnkammaren, där han ibland trodde sig spela schack med sin fader: »pappa tappade och blef sticken — han sade: det var dumt — ej, tilläde han, att pappa menade det var dumt af mig (Wilhelm) utan dumt spelt af honom»; och huru han ofta ropade: »mamma, mamma, kom — kom och hjälp mig!»

Än ett bref från dessa dagar och de blodiga finska valplatserna nådde det sorgetysta hemmet på Sala-slätten.

»Älskade Wän», skref Aminoff den 20 okt. från högkvarteret Lemlands(?) prästgård — — »ditt bref, och det din maka i det samma til mig ristat, har kommit mig att fälla strida tårar, liksom jag förut gjort på Eder Wilhelms, den unge Iljeltens, grift. Det war en ädel yngling, lian war en afbild af dig, min ung-domswän, både til själens förmögenheter och kroppens bildning. •— — Inför Konungen har jag gjort en sann målning af den stupade unge Hjelten och den förlust Fäderneslandet gjort — — Wåra tårar runno derwid ömnigt — Konungen fälde saknadens tårar på hans aska och du sjelf med maka blef et wärdigt talämne oss emellan » 1

Grefve Schwerin hade i bref såsom bevis på sin tacksamhet för vännens omsorg mot den älskade sonen i händelse af behof erbjudit dennes familj ett hem hos sig. Denna bjudning upprepas gång på gång: »Ehwad som än ytterligare kan hända, så wet du wäl, min wän, att du här i Sala äger en wän, som med glädje delar med dig sitt tak och hwad han har.»2

1 Originalet i Krigsarkivet.

1 Bref frSn grefve Schwerin till general Aminoff. Originalet i arkivet

% Rilaks.AminofT svarar:

»Gud wälsigne dig, min Wän, för ditt omfattande löfte mot min hustru och mina späda barn, för hwilka min omwårdnad uphört. Det är en ljuf tröst för mig att weta mig äga Wänner och bland dem en sådan Wän att wara deras stöd i nöden, och den dag kan nog inträffa, då de ej äga annat stöd på jorden än i mina Wänners ädla och omfattande skjöte — —»'

Den femtonårige Wilhelm von Schwerins död väckte största deltagande öfver hela landet, och Geijer sk ref öfver den unge sin vackra dikt, hvan det heter:

Dig drcf ditt unga hjärta ut i striden;

Du ville se, hvar faran var att finna;

Med hjälteifver, i den vilda tiden,

Du gick att hennes grymma ynnest vinna.

Hon vann dig kar: var din dag förliden;

Hon tog dig till sitt hröst som älskarinna Och af ditt blod med röda rosor strödde Den brudsäng, där i hennes famn du dödde.

Ej efter Iftga ting det hjärta frågar,

I hvilket ärans helga flamma brinner.

Som ömen ung mot solens eld sig vftgar.

Det känner tidigt, hvar det hemmet finner.

Väl vaktar död den stråt, som hjälten tågar;

Hun ur dess hand «lock segerkransen vinner.

Sft har du ung kring hjässan lagern vefvat Och kunde dö och säga: jag har lefvat.

II var är den stilla grafhög, som ffltt dölja llvnd mod och ungdom kunde skönast kalla?

Jjig ville den med vSrens blommor hölja,

Som blomstra kort, likt dig, och hastigt falla,

1 Originalet i Krigsarkivet. Flera är senare besökte verkligen gcneralskan A. vännerna i Sala. Hrefväxlingen mellan Schwerin och AminofT fortfor — med ärslänga afbrott — ända till 1831, säsom bref

i arkivet ft Kilaks utvisa.

Kn rvtnsk 11 orm an, 4Och vattna dem ur flodens klara bölja,

Som flyr sä fort, som männ'skolif bortsvalla,

Och sjunga där för ynglingar i Norden,

Hur ljuft det fir att dö för fosterjorden. —

Den stupades moder hade vändt sig till Geijer och bedt honom om en lämplig »inskription» för en minnesvård; han hade då svarat: »jag skall tänka därpå, sådant bör ej sökas, det skall falla sig så».

»Han menar förmodligen», fortsätter grefvinnan Schwerin, som berättar detta i bref till sin moder, »att man skall känna sig inspirerad — — han har rätt, ty utan denna saknar man den rätta driften —• —» 1

Inspirationen kom och med den dikten, i och för sig en härlig och oförgänglig minnesvård åt den döde, liksom i senare tider Runebergs allom kända skaldestycke. —

I slutet af november reste grefve Schwerin till Stockholm för att emottaga de dyrbara minnena efter den älskade sonen. De bref,5 han härifrån skrifver till sin hustru, äro af mycket intresse och andas stor värdighet i sorgen:

»Wår tröst är att det ges ett tillkommande lif och att wi där återfinna denna Af bild af Gud.»

Hans utförliga berättelse om sonens sista stunder sammanfaller med hvad ofvan redan anförts.3

1 Bref till fru Louise nf Forbes, Krigsarkivet.

2 Befintliga i Krigsarkivet.

51 Såsom icke hörande till ämnet meddelas i not ur dessa bref

några korta utdrag, hvilka gifva en gripande bild af det från Finnland hemkomna landtvKrnets öde samt äfven en inblick i den skrifvandes åskådning af tidsförhållandena: »Jag har gjort i dag visite hos Ex.

Klingsporre. Han satt i sin ordensdrägt; denna granlåt kunde icke för mig dölju en phisionomie som icke convenerar mig. Denne man applau-deras på alla spectaclcr, fotäras som en Hielte, och de werkliga Hiel-tarna nämnas icke — — — Man talar hfir om wapenhwila med Dan-»Ingen har», så slutar han, »på länge dött så allmänt beundrad och saknad som denne 15-årige yngling. Tro mig, min wän, och tackom Gud, som hädan-kallat honom — hade han lefwat, så hade i stället för beundran afund och ilskna blifwit hans lott, — Farwäl min bäste wän!»

Under tiden sitter den sörjande modern ensam hemma. För de barn, hon äger kvar i barnkammarens skydd, berättar hon om den tappre broderns död. Och om höstaftnarna, när de små somnat, störtregnet piskar mot rutorna och stormen hviner öfver de öde fälten, sitter hon ensam och skrifver.

mark och Norge. Andra betwifla det. Jag tror, att hwad som sker, så Ur det bedrägeri. Konungen har skickat en parlamentaire til general

13uxhöfden angående — jag wet icke Invad. Buxhöfden swarade att han icke wille communicera sig med Konungen, endast med Klingsporre eller swenska Nationen. Konungen har derpå l&tit Klingsporre skicka en Laquai i sit liwré til London, som i går återkom. — — — Landt-wärnet kommer dagligen i land från galerer och canonslupar och sätter foten i land endast för at dö. 10 å 14 dagars resa, beständig rodd, intet tak öfwer hufwudet under nätterna, ingen annan föda på sjöresan än bröd och salt fläsk, liggande om nätterna p& klipporna, då, för att wärma hwarannan, de wräkt sig den ena pil den andra, och alltid några om morgnarna, då de skulle embarqueras, ihjälfrusna, som då kastats i sjön. De komma till Stockholm, man tar emot dem för att inqwartera dem — huller om buller wräker man dem i husen. De förnäma Bor-game, som ej kunna uthärda att se lusiga warelser, lega bort sina inqwar-terade till andra upp mot Skanstull som wilja winna på dem, dit föras «le, föräta sig — kunna ej motstå det hastiga ombytet från köld till wärme och dö utan skiötsel och eftersyn. Ingen officer wet hwar han har sit folk. — — Nu funderar man på att låta dem gå hem, nakua och sjuka. Det enda, som tillbakahåller från denna grymhet är att man befarar att man ej får igen dem ett annat år — med ett ord, det är så fasligt allt hwad man hör och ser att ehuru nedrighet, känslolöshet, oduglighet hos denna Nation icke suprenerar mig, så är dock hwad man hör och ser revolterande. Huru kan man willa köpa sig från förbindelse all ined ömhet wårda lidande medmänniskor I Man will blott tadla de som Hro åfwan om en, men sjelf will man tadelfritt få handla barbariskt.«Motlerskänslorna forma sig till ord och strofer; i det lilla sorgsna poem,1 hon ägnar sin son, död »efter sina i Bataljen wid Orawais erhållna Blessyrer i en ålder af i5T/a år», heter det:

» Ilwad bädar du, sorgliga winterflägt,

Som regnflodens wSgor krusar,

Och sliter frftn grenen dess gulnade drägt Och i rymden suckande susar?

»Jag kommer», han swarar, *frän Suomis land,

Som bistra Walkyrior härjat;

En hälsning jag för frän den blodiga strand,

Hwilken Orawais hjeltar färgat.

»En hälsning jag för frän en fallen VVän,

Frän gossen med manliga sinnet,

Hwars lysande namn skall förwaras än Intill tidernas afton af minnet.

5Ilans hjärta war kraftfullt, men späd hans arm,

Ej ämnad för mångära öden;

Betecknade Nornan hans mudiga barm Som et ungdomsofTer ät I>ödcn.

»Ej unnades honom sin brutna röst Med sin faders snyftningar blanda,

Och icke att, tryckt mot sin moders bröst,

Utgjuta sin manliga anda — — —»

Poemet är undertecknadt: »författadt af dess sörjande Moder.»

Äfvenledes sysslade hon i höstkvällarnas ensamhet med att efter de bref, hon fått, sammanfatta sin sons hjälteöde i en »Berättelse, uppsatt af Wilhelms moder».* Det är en enkel, flärdlös skildring af Oravaisdagen. Dess slut lyder så: »Den i7:de är Wilhelms cgenhän-

1 Originalet i Krigsarkivet.diga rapport författad, som jag har; den 2Ö:te dog han, den 28:de begrofs han, och 2 dar efter brändes wid rctraiten af wåra egna Kahlajocki kyrka, där han war begrafwen.»

Väl må man säga: så skrifver en svensk soldatmoder, utan självfvislc klagan.

De långa vinterdagarna i hemmet blefvo tunga för både far och mor. Ångstens tid var ännu ej förbi,

ännu sväfvade de i kvalfull ovisshet om den äldre sonens öde. Denne hade vid återtåget till Åland råkat i rysk fångenskap, men frigafs på hedersord.

»Jag sysselsätter mig med mitt historiska arbete — så mycket jag förmår, ty hugkomsten af giorda förluster och fruktan för än flera lämna ej stor sinnes-munterhet. Hwilka tider! Och huru swagt hoppet!» skrifver den betryckte fadern till sin vän Aminoff.1

Och Aminoff svarar skyndsammast:’ »Med din äldste son wid f. d. gardet har jag gjort bekantskap; den söta och charmanta gossen. Han gret bittert (vid underrättelsen om broderns död) — wi blandade wåra tårar — —»

Men snart kom ett nytt olycksbud. Deras son hade mot sitt gifna ord deltagit i striden vid Sävar, där han svårt sårad för andra gången föll i ryssames händer. Han skulle otvifvelaktigt blifvit fusilierad, om ej en fransysk emigrant i rysk tjänst, en öfverste Gibori, sedermera guvernör i Zarskoje-Zelo, räddat honom genom förklaringen, att han vore dödligt sårad. Han fördes därefter till Sävars bruk, för tillfället ord-nadt till fältlasarett, och blef omsider i all tysthet frigifven.

1 Originalet » arkivet Ä Rilaks.

2 Originalet i Krigsarkivet.Den af hans blod fullständigt genomdränkta »Handbok för unga militairer», som han under slaget bar vid sitt bröst, är än i dag hans söners dyrbaraste minne, såsom den säkert också var det för hans föräldrar, när de lade den bredvid sin Wilhelms genomskjutna, blodiga kläder.SKRIFTSTÄLLAREN.A llt som åren gingo, blcf för grefve Schwcrin den A\ intellektuella ensamhet, som i Salanejden torde Å- ^hafva varit obeskriflig, allt olidligare.

Han led af den tvungna overksamhet, hvartill han var dömd. Hans fält buro sina rika skördar, hans trädgård blomstrade härligt, hans starka hand kunde hvila, men därmed var ock intresset slut1. Ty han hatade hvila. Motgång eggade hans själskraft och ansträngning var honom ett behof. Med Fredrik II kunde han säga: »Du har rätt, om du tror, att jag arbetar mycket. Jag gör det för att lefva. Ty intet liknar mer döden än sysslolöshet.»

Arbete var i sanning för honom lifvet; dock icke arbete för eget bästa: han ville verka för sitt land, för sitt folk.

Men huru? Detta är honom ännu oklart. Han strider ofta i mörkt grubbel, men reser sig åter med ökad tillförsikt, när en ny idé slagit rot i hans själ. Och idéerna brinna inom honom, ensam som han sitter

1 »Jag framlefver rätt angenäma dagar såsom husfader och enskild man. Odlare är jag icke mera», skrifver han till Aminoff. — Orig. i arkiv, ä Kilaks.där i sin studiekammare, tyst som han går där ute på vägarna omkring det lilla grå, torftäckta Sala.1

Nästan fullkomligt är han afspärrad från den stora världen; de yttre händelserna, så skakande och omstörtande, gå förbi stråkvägen till hans boning.

Det är i de dagar, då Sverge och Island äro de enda land i Europa, som sakna »farande post» och de södra provinserna åtta månader om året sakna förbindelse med Stockholm. Och prässen? Tidningarna? Klafbundna, torra annonsblad med en och annan notis» från London, Wien och Berlin, intet annat.

Med resor, böcker och skriftställeri söker han utfylla tomheten; han erhåller upprepade gånger tjänstledighet för både in- och utrikes resor;3 och han reser med öppna ögon, han studerar praktiskt landets ekonomiska och finansiella tillstånd, han gör anteckningar, han kalkylerar och utbildar sig allt mera till den snillrike nationelle finansmannen i stort.

Samtidigt väckes hans kärlek till konst och poesi. Hans barns informator på 1790-talet, dr. Ekmarck, var stor beundrare af den nya tyska diktningen. Grefve Schwerin ansåg vid denna tid all poesi onyttig och endast till gagnlös tidspillan. Till slut, berättar Palmblad,3 tröttnade Ekmarck vid detta klander och tog det löftet af sin patronus, att han ej vidare skulle yttra något omdöme, innan han läst något af Schillers och Goethes större

diktverk. Grefven samtyckte; »hela natten såg man ljus i hans fönster; om morgonen kom han med röda ögon in till informatorn och begärde

1 Det berättas, att han på sina ensliga vandringar alltid följdes af sina älsklingar, fyra stora hundar. Om han stannade för ntt språka med någon mötande, öfverraskades denne ibland af det plötsliga ropet »vet hut», hvilkct dock alltid följdes af det förklarande tillägget: »ja, jag menar hundarna.»

* Se Schwerinska diplom och handlingar. Nord. Mus. Arkiv.

a Sv. Biograf Lex. II, sid. 137.utan närmare förklaring ännu en del af Goethe till låns, hvilket förnyades, till dess magisterns hela vittra bibliotek var genomläst.»

Från denna stund blef hans inre lif fylligare och varmare. Hans bibliotek riktas med alla de tyska klassikerna; Schiller, Goethe, Lessing, Wieland bli hans kära vänner och sällskap i ensamheten.

Samtidigt för denna riktning honom också in i nya intellektuella kretsar, gifver honom nya litterära intressen, nya vänner af kött och blod: Atterbom, Hammarskjöld, Palmblad, Livijn, äfven Geijer m. fl., kort sagdt, hans blick vidgas, hans värld växer och nytt lifvande solsken strömmar dit in.

Men Schwerin intager i förhållande till dessa sina vänner, sedermera skaparne af den romantiska skolan i Sverge, en fullt självständig ställning, som blir orsaken till åtskilliga litterära konflikter dem emellan.

Hans skönhetssinne har blifvit väckt till medvetande; han, den praktiske verklighetsmannen, förståndsmannen, älskaren af naturen förnämligast i form af välodlade fält och nyttiga växter, han finner nu i konsten ett nytt lycksalighetens evangelium.

Han tjusas af tysk romantik, långt innan hans ofvan-nämda vänner vaknat till romantiskt lif och innan Auroraförbundet ännu stiftats, men han blir dock aldrig så bärgtagen i osund romantik, att verkligheten fördunklas af denna. Han var äfven här före sin tid; han ville föra konsten och skönheten in i lifvet, i hemmets, nationens lif; han ville göra konsten till ett medel till folkuppfostran, och han hade i denna punkt en på en gång sund och genial uppfattning,

Allt hos honom, hans praktiska verksamhet liksom hans studier, går i tjänst hos hans allt behärskande svenskhet.6o

Han intager också härvidlag en säregen ställning, i det han vida bättre än sin samtid kan öfverblicka nationens lif. Han är född med förutsättningar att kunna bedöma Sverge så att säga utifrån, ty det sätt, hvarpå han tillbragt sina studieår, de vakna iakttagelserna under hans upprepade resor hafva gifvit honom något att jämföra med, hvartill kommer, att hans brinnande kärlek till sitt land, hans höga tanke om en medborgares ställning och plikt lägga glöd och kraft i hans uppfattning. I grund och botten är han alls ingen romanti- * ker. Han har upplysningstidehvarfvets klarhet i sitthufvud.

Han var ett barn af den upplysta despotismens tid; Gustaf III, Fredrik II, Josef II, Pombal, ministern i Portugal, alla voro de hans samtida, alla voro de typer för s. k. upplysta despoter; alla hade de fått sin upplysning af Frankrikes encyklopedister, hvarmed också folkvänligheten och upplysningssträfvandet fått en svag och ensidig litterär och intellektuell grundval, medan Schwerin med sina starka traditioner från Sverges gamla politiska frihet och med sin kännedom om och dragning till den engelska hade en fast social-politisk grundval att fota sin offentliga åskådning uppå.

Trots allt hans nit för det allmänna, trots att han var en uppriktig folkvän och uppriktig vän af parlamentariska institutioner, förblef han dock likt engelska högadliga whigs såsom människa och person den fine och förnäme aristokraten, som kände Horatius’ sats, om ock modererad: profamim vulgus arceo.

Man finge en skef bild af denne man med hela den svenska aristokratiens traditioner i blodet, om man förbi-såge detta.

Men med Tysklands stora litterära andar kände han sig befryndad; de hade värmt hans sinne och fördjupat hans

gemyt.

* :fc

♦Sina idéer om konsten såsom ett medel till nationens lyftning uttalade han först vid ett prästmöte i Västerås 1804. Han ifrade då för upprättandet af ett skollärareseminarium. Sedermera utgaf han såväl detta föredrag som en uppsats om »Människobildning» samt en lefnadsteckning öfver Johan Rudbeck uti ett litet häfte: »Skrifter i Uppfostran och Allmän Cultur» (1805), hvilket torde vara hans första litterära arbete.

Först betonar han individens höjande: > iden

mån som Individernas krafter och förmögenheter äga den rigtning, de böra äga, skall ock det hela, Samhället, göra framsteg i Bildning och Slägtet förädlas.»

Ett af de starkaste medlen till en sådan förädling är jämte kunskaper just konsten; och för de djupa lagren bör denna ledas till »känsla för industris, liksom den hos de högre stånden består af »känslan för de sköna konsterna».

»När konsten gjort arbetsförmågan större, bör man skynda at leda den till Idoghet och Industrie. Den Idoge skapar, förädlar, förskönar, sträfvar beständigt framåt i spåren på den skapande och bildande naturen.» Man bör öka kretsen för en nations verksamhet och höja drifljädern i samma mån, som dess krafter utveckla sig.

»Man gifve Tiggaren arbete, och man skall ej mer se honom tigga. Man gifve den, hvars dag ej mer för utkomstens skull behöfver af träget arbete uptagas, en ny drifljäder till syslosättning, et nytt behag åt arbetet, och man skall ej mer se människorna tråna i syslolöshet, den förnämare vid spelbordet, den ringare på krogen. Man lede Folket til Idoghet och Industrie — Flit är en drift som människan har gemensam med djuren: Den flitige arbetar för behofvet, såsom bäfvem bygger sitt bo och biet sin kupa. —

Industriandan är — — kännetecknet på varelser af högre natur.»Bästa sättet att bibringa människorna denna »industrianda» är, menar han, att »tidigt samla barnen uti allmänna skolor, där arbetet förenas med undervisningen». Hans teorier om späda barns utveckling påminna om Pestalozzis.

»Det är till människa, som människan skall bildas, det må vara palatsets son eller kojans», och »föräldrar böra i den späda varelsen ej endast se sitt barn» utan ämnet till en självverksam och självberoende varelse.

»Barnet skall uppfostras efter naturens lagar, ej efter en vanans, chablonens. Barnet skall lära sig se, iakttaga; dess blick för naturens företeelser skall skärpas. Dess anlag till det goda skola långsamt och kärleksfullt utvecklas, såsom ett konstverk utarbetas: således människan betraktas såsom ett föremål för konst, det är detta ljufva glädjefulla hopp, som utgör hufvudföremålet för konstnären (läraren).»

Han uppräknar de skolämnen, han anser nödiga; först naturligtvis färdighet i att läsa, skrifva och räkna, och han vänder sig emot dem, som förklarat det vara »mer skada än gagn, att de lägre folkklasserna kunna skrifva och läsa skrifvet. » Ty, säger han, »för att undan-rödja misstroende till andras ädelhet och kunna bli ädel själf, fordras nödvändigt att kunna se med egna ögon.» — Vidare undervisning i naturvetenskaper, geografi, historia, färdighet i handarbete och framför allt sång. »Ett musikaliskt instrument bör finnas i hvarje skola, och barnen, om ej lära, dock få öra för musik.» Detta, menar han, förfinar själen: »enda medlet att ifrån krogen återföra människan till kyrkan.»

»Dessa skolor böra anses som bildningsanstalter för människor. De torde kunna kallas folkskolor.»

Men »är sann bildning såsom människa uppfostrans föremål», så bör hvar je medlem af samhället äga rättdärtill. »En uppfostringsplan, som ej omfattar hela nationen, är ofullkomlig.»

Till io—12 året, menar han, skall undervisningen vara lika för alla folkklasser. »En väl organiserad skola för landtmannens och borgarens barn kan ej vara obrukbar för adelsmannes — — Mindre förlust är det för don tillkommande högre ämbetsmannen och den lärde att i spädare år vistas i skolor, där man vänjes vid att älska dygd, än att förnöta sin tid i skolor, där hufvud-bemödandet är att lära barnet på främmande språk deklinera

dygd.»

Men kvinnan skall vara med, ty:

»om samhället behöfver män till sitt försvar, så behöfver människosläktet ädla makar och mödrar, och genom en bildad kvinna kan mannen mer än genom något annat medel fästas vid det goda — — därför bör kvinnans bildning till maka och mor icke lämnas åt slumpen utan ingå uti den stora allt omfattande uppfostringsplanen —• — anklagom ej våra förfäder, som vid sina bildningsanstalter tyckas hafva ansett vetenskaper och lärdom mer som ändamål än som medel, som tyckas hafva förglömt, att halfva människosläktet består af kvinnokönet—• — Våra förfäder hafva gjort hvad de bort och kunnat; de hafva lagt grunden till en förädlad mänsklighet; oss tillhör det att fullborda byggnaden» — Här äro i frö pädagogiska framtidstankar utkastade: allmän och obligatorisk folkbildning; slöjdens upptagande i undervisningen, folkskola som bottenskola och kvinnans rätt att få alla sina krafter utvecklade till egen och samhällets båtnad.

Men framför allt:

»Känslan för glädje bör vårdas såsom en helgedom» — en skola är fullkomlig först då, när »behofvet af undervisning och behofvet af glädjekänsla är riktigt mot hvarannan afvägt.»Alltså: »icke bedja allena, icke arbeta allena är vår bestämmelse. Det förra skulle af människan göra en öfverspänd varelse, obrukbar för de värf, som samhället fordrar; det senare en maskin utan allt värde, sedan fjädern upphört att spännas.» De, som sökte borttaga glädjekänslan från den religiösa eller världsliga bildningen, voro »varelser med förbrända hjärnor och förtorkade känslor.»

Dessutom är glädjen en praktisk kraft i lifvet, ty: »Allt det, som befordrar ren glädje, befordrar ock ädelhet. Om det fanns en plats i hvarje by, som kallade ungdomen till lekar och glädje, månne ej gubben hellre i skuggan af ett träd och under åskådande af ungdomens

glädje skulle tömma sitt stop än på krogen? Om

det funnes promenader i de mindre städerna och sådana nöjen, hvaruti ett helt hushåll och alla åldrar kunna deltaga, hvad verkan skulle icke detta hafva på sederna? — — Nu går husfadern att dricka på krogen, hustrun att skvallra vid kaffebordet, gesällen söker utsväfvande kamrater och barnet leker på den smutsiga stengatan. Hvarför? Därför att inga nöjen erbjudas dem, som de kunna njuta gemensamt.»

Man frestas spörja: når oss denna röst på ett sekels afstånd? Är det ej en stämma från våra egna dagar? Är det ej vår egen tids tankar, som uttalas? Och var det underligt, att för 100 år sedan denna röst skulle bli oförstådd, att den ande, för hvilken den var en tolk, skulle kallas bisarr, underlig, paradoxal!

Det finnes hos den svenske landsortsprästen något af en Ruskins klara blick för och hänförda tro på skönheten, såsom en människosläktet lyftande och förädlande makt.

Men för att på ett allsidigt sätt utbilda konstverket, människan, kräfves det utbildade konstnärer; alltså: »innan en sådan bättre bildningsplan kan verkställas, bör omsorgen blifva att bilda skickliga skollärarämnen.»Därför ifrar han för ett skollärareseminarium i Västerås och uppgör planer till en »allmän förbättring af skoleväsendet i hela stiftet; men dessa hafva mött alla de hinder, som maklighet, fördomar och egennytta pläga lägga i vägen för nya gagneliga inrättningar».1

Hans idéer voro alltför dristiga att af hans samtid fattas; det har blifvit senare, ja delvis allra senaste tider förbehållet att i dessa som i många andra stycken söka förverkliga grefve Schwerins fosterländska och humana tankar.

Detta var emellertid den första eldbrand, han utkastade från sin ensamma studiekammare. Men den följdes snart af flera. Det ljungade blixt på blixt af nya förslag i en kraftfull, ofta medryckande form.

*

*

Historia — hans älsklingsstudium sedan ungdomen — blef nu under en lång tid hans förnämsta sysselsättning. Härunder kommer han till allt större insikt om, att den historiska undervisningen i Sverge liksom de historiska läroböckerna äro i högsta grad underhaltiga och ur stånd att väcka ungdomens kärlek till vare sig allmänt mänskliga eller rent svenska intressen. Han är utom sig af förtret öfver de många dåliga, från Tyskland införskrifna och öfversatta läroböckerna. »Att man skall behöfva sno så mycket efter andras tankar! Kan man ej tänka själf», utbrister han harmset5

I tal och skrift börjar han nu kämpa för en mera så att säga personligt verksam historieundervisning, hvari

1 Tidningen »Föreningen», Skandinaviskt Folkblad, 7 okt. 1816.

* Href till L. Hammarskjöld 1814. Kgl. fiibl:s Handskriftsamling. Hans uppfattning af de historiska läroböckerna delades fullkomligt af Geijer, hvilken, ehuru betydligt senare, 1822, och synbart p&verkad af grefve Schwerins historiska Hskftdning, yttrar sig i denna punkt. Se Geijers Samlade Skrifter, del VIII, sid. 25—30.

Em svensk storman. cdet individuella, det karaktärsdanande, det sporrande och eldande kommer till sin rätt. Han till och med förverkligar, såsom berättadt är, sin teori vid sina söners uppfostran och väcker därmed eld och hänförelse i deras sinne: det är faderns lärdomar i landtprästgårdens barnkammare, som skapar den odödliga hjältesagan om »en femtonårig gref Schwerin».

Den erfarenhet, »han fått vid sina barns undervisning», fyller honom med glädje och fast tillförsikt om det hållbara i hans metod: *

»— Alla intryck gå djupt till själen. Den vördnad, som de (gossarne) känna för en Sokrates, en Aristides, yttra de så, att Sokrates och Aristides sjelfva skulle känna tillfredsställelse dervid, om de hörde dem. Dessa ljudda bifallsrop, när en person, för hvilken de intressera sig, handlar ädelt och rätt — denna lifliga medkänsla vid en annans lidna oförrätt, okväfd ännu af för-sigtigheten — och må ingen i förtid lära dem denna försigtighet — detta djupa intryck, som hos gossen röjs, när han träffat på en karakter, hvarvid han igenkänner sig sjelf, allt gör denna period af en ledares befattning med ungdom så angenäm, att jag väl kan begripa, hvarföre en sådan man ofta vantrifs i äldre folks umgänge, men ej hvarifrån den idéen kommit, att ett år tillbragt med ungdoms undervisning skall räknas för två.»

Alla hans barn — ej endast hans båda äldsta söner — åtnjöto naturligtvis samma undervisning, och en resande utländing, som besökte »grofvegården» i Västmanland, berättar med förvåning och beundran om »den säkerhet och grundlighet i historisk och geografisk kunskap, som en af grefvens döttrar ådagalade, hvar-igenom hon åtminstone beviste, att hon i sin fader haft en utmärkt god lärare.»'

1 Tidningen »Föreningen» den 7 okt. 1816.Han begagnar, stödd på denna sin personliga erfarenhet, första tillfälle att personligen och offentligt yttra sig i denna sak. Det var vid riksdagen 1812, då under diskussion om tryckfriheten röster höjts om dennas inskränkning, bl. a. därför att »ungdomen af dålig litteratur blefve demoraliserad».

Nej, utbrister Schwerin, orsaken till ungdomens vanartande är att söka å annat håll:

»— — Höglofl. Ridd. och Adeln, af hvilka de flesta hämtat sina insikter genom läsning af franska, tyska eller engelska författares arbeten, skulle ofelbart, om de kände bristerna i de svenska skrifter, ämnade till källa för insikt och bildning för svenska studerande ungdomen, beklaga denna ungdom och icke vredgas öfver den missbildning, som stundom synes.

Må det vara mig tillåtet att till stöd för mitt påstående anföra några exempel, tagna ur allmänna undervisningsskrifter utkomna icke under senaste vitter-hetsanarkien, utan under den tid, då bokpressen stod under Hofcanslers ämbetets inspection.

Vi äga en geografi för ungdom, som 2:ne gånger blifvit upplagd; underrättelsen om teatrarna i Stockholm lyder så här:

’I Stockholm äro fyra teatrar: Stora Operan, ett Dramatiskt, ett Komiskt och ett Theatrum anatomicurn' I en lärobok om djurs economiska nytta berättas, att man af kon får ölost.

Vi äga en lärobok i allmänna historien för begyn-nare. Den är ställd i frågor och svar, afhandlar liela verldens historia på tre ark.

Det frågas: 'Ilvem var drottning Annas minister? Svar: Hertigen af Marlborough.

Fråga: Hvem har mest att säga i Holland?

Svar: Rådspensionairen Heinsius.

Fråga: Hvilken var kejsarens hufvudråd?Svar: Prins Eugen af Savoijen.

Fråga: Till hvem hade Ludvig sitt förtroende?

Svar: Till ett ålderstiget fruntimmer, fru Main-thenon.

Fråga: Hur gingo derför hans affärer?

Svar: Olyckligt.’

— — — Likväl har detta arbete — — fått tre upplagor. — —»1

Grefve Schwerin var aldrig en blott negativ man; han hörde ej till dem, som endast hade skarp och nedgörande kritik tillreds åt för sig misshagliga idéer. Han sökte alltid själf gifva ett positivt uppslag till frågans lösning. Och om detta än ej alltid var utför-bart i den stunden och vid den tiden, så var det dock alltid genialt, och dess framsynthet visade sig bäst genom det erkännande, som merendels följde, om ock först årtionden efter hans död.

Han satte sig alltså som mål att själf skrifva en historisk lärobok, hvilken »skulle låta det beprisade goda minnet återgå till sin subalterna post», medan »känsla och riktig blick bli hufvudsaken.»

Det har af en biograf5 blifvit sagdt, att han skref sin historia med »poetiskt sinne». Han har också själf yttrat, att »skalden är nationens första häfdatecknare».

Men man skulle misstaga sig grundligt, om man trodde, att grefve Schwerins »Grundlinjer till Staternas historia» vore ett arbete med flytande konturer, mer eller mindre godtyckligt utkastade. Den klara uppställningen är ganska torr i stilen, och något blomsterspråk finner man icke. Det »poetiska sinnet» visar sig helt och hållet i uppfattningen, i uppställningens originalitet och öfverskådlighet.

1 Protokoll för Ridderskapct och Adeln, iNis. Del I. Diskussion af

den 26 juni.

3 Askelöf, i Svenska Minerva, 15 april 1834.Men inan beundrar friskheten i dessa tankar, till hvilka man ännu efter 100 år med nöje och behållning lyssnar.

För att inse, säger han i inledningen, hur historia bör studeras, bör man först och främst inse, huru den gagnar.

»Historien är erfarenheternas archiv. Seklernas erfarenheter äro där nedlagda. Historien underrättar om förflutna händelser, och dessa händelser — hvad äro de? Resultatcma af agerande krafter, antingen naturkrafter eller mänskliga. — — Händelsen hvartill mänskliga krafter varit orsaker, är mänskliga handlingar och deras följder.

Och till hvad ändamål omtalar historien dessa handlingar? Att lära, väcka, att öka erfarenheten.

Individuel erfarenhet gör ej tillfyllest att leda nationer. Nationen, för att bli upplyst om sina fiender och faror, måste rådfråga Nationers erfarenheter och lära af Nationers öden.

Den ledande och varnande vännen, som individen finner i sin äldre broder, finner Nationen endast i historien. »

Han vänder sig mot den uppfattning, som anser det vara nog, att en nations Ictlnre äga insikt och förmåga att bedöma tider och förhållanden.

»Massan har blott att lyda och följa. Huru falskt!

— — hvilken skillnad emellan att blindt lyda och följa, att i tro på andras försäkringar uppoffra egendom och lif, och att, innerligt öfvertygad om uppoffringars nödvändighet, själfvilligt göra dem för att befria sig och efterkommande för ett hårdare öde. —

— — Det är bekantskapen med förra tiders store män, som hos senare tiders store män föder denna själsstyrka, som höjer dem öfvor sinnligheten, lär dem förakta faran och samtidens, alltid af små intressen ledda om-dömen, leder dem att såsom hufvudföremål för deras bemödanden och såsom högsta ära anse att kunna åt kommande tider lemna lika välgörande efterdömen, som fordna efterdömen varit gagnande för dem och deras tid. Kände den, som, utan att äga andan af sin plats, har fått inflytelse på samhällets tillstånd, huru historien skildrar den lågsinte och kortsynte ledaren, så skulle han ofelbart komma till sansning. Bekant med historien vore han förmodligen icke oädel och dum eller dolde han sig för efterverldens blickar. Men en gång oädel och dum utan hjälp läser han ingen historia mer.

Inse vi, huru välgörande historien kan bli för mänskligheten, att den nemligen är för nationerna den enda lefvande och varnande vän som de äga att tillgå, och lika upplysande, varnande och lifvande för hvarje individ, som ödet uppkallat på en större skådeplats och underkastat samtidens och efterverldens domsrättighet

— hvad behöfve vi veta mer om historiens natur och ändamål ?

Vi dömme — vettenskapsmannen må, huru han för godt finner, sönderdela och bearbeta historiens falt

— att här är fråga om något mer än blott ett vetande; att kännedom af årtal, namn och intet sägande anekdoter ännu icke gör historisk insigt; att den historie-skrifvare, som intet annat föremål har än att berätta livad som tilldragit sig i verlden, äfven så litet förtje-nar namn af historieskrifvare, som den förtjenar heta konstnär, hvilken intet högre mål åsyftar än att med sin taflas brokiga färgor förnöja åskådarens öga — vi dömmo: att för den som vill bli verksam medlem af samhället, för den som vill bereda sig till gagnande medborgerliga handlingar, bör historien bli

en sådan framställning af fordom förrättade handlingar, att man må kunna inse orsakerna till timade förändringar.Och man studerar historien för att lära

i :o) rätt bedömma sådana samtida handlingar som äga inflytelse på samhället;

2:0) sjelf i egenskap af samhällsmedlem handla förståndigt.

Huru sublim blir icke historien ur denna synpunkt betraktad? Huru nyttigt och välgörande dess studium för samtid och eftervcrld? Huru framlysande nödvändigt detta studium för alla, som i högre eller lägre poster medarbeta till samhällets uppehållande — —» Men för att begripa, att man mot efterkommande har plikter att fylla, bör man veta, i hvilka förpliktelser man själf står till forna generationer, hvilkct inflytande dessas handlingar ha på oss, att våra efterkommandes öde beror af våra, att människosläktet, fast deladt i generationer, likväl utgör ett helt.

»Det är dessa stora idéer, som historien allena kan

väcka. Historien är det förbehållet att bilda den

lefvande generationen för sitt kall såsom generation och göra den skicklig att främja efterkommandes väl. Hon har i sin hand det verksammaste medlet som finns att elda ynglingens själ till kärlek för det ädla, till hat mot det oädla.

Men huru användes detta medel i våra skolor? Hvad känner den tillkommande statsmedlemmen om forna tider? Några årtal, några namn, plockade ur högen, några intetsägande anekdoter — men ej det väsentliga, som gör staternas öden lärorika, ej de krafter, som lyfte en del af dem till makt, ej de inre orsaker, som medverkade till de besegrades fall — man har fått begrepp om cabinett, om politik, men förlorat begreppet om nation, om kraft. — — Man har fått ett sammandrag af en lärmästares system. — Historia i sammandrag, hvilken idé! Staternas öden, utplockadei sammandrag! Då vore väl ock en pluton ett sammandrag af en armé?

Man har, tyvärr, länge vid historiens bearbetande gjort mer afseende på vettenskapsmannens njutning, än på medborgarens behof. Under boklärdomens tunga hand blef historien ett chaos, för hvilket ynglingen med skäl ryste tillbaka —»

Den metod han föreslår är att »efter de studerandes ålder och förmåga» dela det historiska studiet i tre kurser. Första kursen afser att göra gossen bekarft med historiska personer; minnesläxor få ej komma i fråga. Och inga konstgjorda reflexioner. Gossen »gör nog sina reflexioner, fastän han ur andra synpunkter betraktar föremålen än den mogne mannen kan och bör. Säkert är att endast genom självffrjorda reflexioner reflexionsförmågan kan öfvas; påtrugade och framlockade äro till ingen nytta.»

Det är en man med psykologisk blick, som säger detta, och en man, som vet hvad han säger.

»Obeskrifligt intressant är denna läsning för ungdom — jag talar af erfarenhet — och icke mindre intressant att se huru lierrligt fröen till framtida medborgerliga dygder och handlingar i deras hjärtan gro.»

Ett barn. menar han, får på detta sätt dels måttstock för olika kulturtillstånd, dels får det »känsla för värdet och ovärdet af mänskliga handlingar», det lär beundra och älska de goda, sky de dåliga och oädla. Och skulle en person än aldrig få lära mera historia, så är dock denna tid icke förspilld. Han vet lika mycket och mer »än nu ur sammandrag läres, men är bevarad för den inbillning som så gärna följer med kunskap hämtad ur sammandrag — att tro sig veta allt som är att veta». »Historisk läsning, begynt på detta sätt, blir honom dessutom kär så länge han lefver,men den som fördummats af en dum undervisning, läser ingen historia mer. a

De följande två kurserna skola naturligtvis omfatta mera bestämda kunskaper i strängt ordnad följd, men hufvudsyftet är och förblir: karaktärens daning och omdömets skärpande.

En lärare i historia, anser han, skall framför andra vara just ett stycke konstnär. Han skall förstå att draga fram själen, det lefvande lifvet i hvad han skildrar; han skall låta lärjungen ana den allt dominerande kraft, hvilken »i den mån tiden utvecklar sig ökas genom millioner nya krafter», och den »intet mänskligt snille förmår leda efter sin vilja, hvars väsende ingen dödlig förmår genomskåda*.

»Dess namn? Slump, Skickelse — Öde, Nödvändighet, Försyn — Fatum.» Konstnären (läraren) skall »ordna föremålen så» att åskådaren (lärjungen) kan upptäcka hvad del Fatum haft i handlingen.

»Till Grekens sköna Fatum hörer, att han vid lyrans slag vaknade till samhällslif. — — Ju mer den ädle haft ett omildt Fatum att strida emot, dess kärare blir han oss, dess mer manande hans efterdöme. Självfva missgärningsmannen blir intressant för oss, när vi se hans Fatum skymta fram och honom i strid med sitt Fatum ».

Att visa hvad roi Fatum har i det stora mänskliga dramat, detta är, menar han, det enda universella i historien.

Så långt om grefve Schwerins tankar i detta ämne, hvilka än i dag äro värda behjärtande. Så t. ex. att historieskrifningen just bör vara äfven en skön konst. Ty ligga icke glans, färg och hänförelse öfver en historisk skildring, så blir ungdomen icke nog djupt gripen.

Att ytterligare förtydliga sin metod utarbetade Schwerin sin stora »historiska Tafla» samt en geografiskkarta.' Om det hela yttrar Geijer, tidens främste historiske auktoritet, hvars ord äga vikt in i våra egna dagar, att af alla honom »bekanta försök att för nybörjaren ordna historiens fält känner han ej något, som i fullständighet och klarhet kan jämföras med grefve Schwerins »Grundlinjer till staternas historia», med åtföljande historisk och geografisk karta,» och han talar varmt om det stora företräde »detta genialiska verk äger framför andra arbeten af samma slag» o. s. v.a

Detta arbete fyllde under lång tid Schwerins intresse. Nöjsamt ilr att af hans bref till litterära vänner i Uppsala och Stockholm följa dess framåtskridande. Ensam som han är, utbeder han sig ofta dessas omdöme.

»Om Titulus' tid det medgifver, utber jag mig*, heter det en gång med anledning af den geografiska kartan, »att i hvarjehanda rörande mitt arbete få con-sultera. Jag önskar att lämna något verkligen bruk-bart i ungdomens

händer. Som mitt arbete egentligen är en konstprodukt, behöfs det hos granskaren — — öga och konstsinne »3

I ett annat bref heter det:

»Min önskan är, att Tit. i sällskap med några vänner ville läsa afhandlingen om folkstammars vandringar. --------------------När man är flera, sen terar man bättre

både det som lyckats och det som misslyckats. I synnerhet önskar jag känna andras tankar om hvad jag sagt om afsigten med historiska afbildningar och Fatum. Jag begär ej, det herrarne göra sig möda att motivera sina omdömen. Det gör mig tillfyllest, endast jag vet livad som behagar och hvad som misshagar — — — Jag har sett Silverstolpes allmänna historia. Detta

1 Hela verket fullständigt färdigt 1813.

1 Geijers Samlade skrifter, del VIII, sid. 30—31.

' Bref till L. Hammarskjöld, dat 8. 10. 1810. Kgl. Bibl:s lmnd-skriftsamling.arbete vill icke behaga mig. Må än den som banar nya vägar icke själf hinna målet — han gör dock släktet mera gagn än den skaran, som efter hvarann trampar i samma fjät — —

Enär han ämnade utgifva hela verket på eget förlag, fick han mycket bestyr med tryckningen och alla praktiska anordningar; gång på gång rådgör han med vännen Hammarskjöld om pris, format, spridning m. m. Det var ej så lätt vid denna tid, att bosatt vid Sala, vara sin egen förläggare och söka på egen hand sprida sitt arbete; helst han från första stund möttes af afvog-het från det konservativa hållet.

Han hade bebådat sitt arbete med ett prospekt, som fick medfölja »Svenska Tidningarna» af t0/u 1809. Här tillkännagifver han arbetets snara utkommande och yttrar som sin tro, att »ingen, sedan han en gång köpt arbetet, kommer att ångra sig».

Den bekante Wallmark, Carl Johans f. d. lärare, hade just då, nyåret 1810, erhållit privilegium att få utgifva en »Journal för Litteraturen och Theatren», och i ett af dennas första nummer införde han en del hånfulla och försåtliga »anmärkningar vid ett blad — — författadt af grefvc F. B. Schwerin, theol. dr. och prost i Sala». Bl. a. antyddes, att Scliwerins »geografiska karta» helt enkelt vore ett plagiat af professor Fergusons i Edinburg uti Encyclopedia Britannica införda karta.

Detta sårade djupt Schwerin. Fergusons karta hade han bevisligen aldrig sett, men han ber nu Hammarskjöld söka skaffa sig den.'1 Hammarskjöld svarar med omgående3 och erbjuder sig offentliggöra en veder-

' Bref till L. Hammarskjöld, 5 jan. 181J. Kgl. Bibl:s Handskrift* samling.

* Href af 5 mars 1810. Kgl. Bibl:s Handskriftsamling.

* Href 12 mars iSlo, Kgl. Hiblrs Uandskriftsanding.läggning, om Schwerin så önskar. Detta skedde också strax därpå uti tidningen Polyfem.

Nöjd med upprättelsen reste Schwerin nu till Stockholm för att själf där söka afyttra sitt i 2,000 exemplar tryckta verk, som kostat honom »många tusen Riksdaler.» Han lät annonsera det till salu i sitt eget logis och vissa timmar om dagen. Härigenom tänkte han spara bokhandelsprovisionen; men, säger hans vän Palmblad, detta »ovanliga och för köpare obekväma sätt minskade troligen afsättningen». *

Härtill kom en ny motgång, i det den äfven konservativa »Allmänna Journalen» införde en ogynnsam recension af arbetet och öppet förklarade hans Tidstafla vara plagiat af tysken Straas’ kort förut synliga »Stromm der Zeiten».

Denna beskyllning var dock lika ogrundad som den förra; grefve Schwerin hade ej ens aning om det senare verkets tillvaro. Anfallen emot honom i de båda konservativa bladen ägde sin förnämsta grund i hans redan då kända frisinnade åsikter samt hans vänskap med den s. k. nya skolans målsmän.

Han rönte emellertid ett mycket vänligt emotta-gande af den till Sverge nyss anlände kronprins Carl Johan, då

han vid en audiens åt honom öfverlämnade sitt arbete och förklarade dess idé.

Kronprinsen visade mycket intresse och uttalade sin belåtenhet med verket; säkert var han också angelägen att för sig vinna författaren med det högadliga namnet och de många förbindelserna inom både den litterära och den högförnäma världen.

Detta var det första sammanträffandet mellan Carl Johan och den man, hvars politiska inflytande framdeles skulle förskaffa honom tillnamnet »diktatorn».'

1 Crusenstolpe: Skildringar ur dft inre af dagens historia: I)e

/•'ram>arande, sid. 32.Ännu hade han emellertid ingen bestämd tanke på det politiska lifvet. Hans sinne upptogs något så när af de litterära intressena och de rent praktiska nya bestyren såsom bokförläggare och bokhandlare.

Han försökte äfven att efter sin metod undervisa i en af hufvudstadens skolor för att på så sätt lämna faktiskt bevis för riktigheten af sina tankar.

Att han icke var så nöjd med sin bokhandelsaffär, synes af ett hans bref till general Aminoif, då han säger:

»Med litterära befattningar måste man här i Landet vara försigtig. Det är ett dyrt nöje. Afviker man i sina litterära arbeten från den form, som skrået före-skrifvit vara den rätta, så får man inga köpare. Våra Magnater äga mycken fosterlandskänsla, men svenskar äro de icke.»1

Den litterära strid med de konservativa bladen, hvari han kommit, stärkte hans vänskap till de unga fosforisterna, en nog så egendomlig kombination, ty Schwerin, den logiska förståndsmässigheten i egen person, afskydde svammel och oklarhet.

Han invaldes emellertid i Auroraförbundet och blef »poetisk medarbetare» i Phosphorus och Atterboms Poetisk Kalender samt recensent af »universitets- och utländsk litteratur» m. m. Fosforisternas chefer sätta sin stora lit till honom: »vill ej Geijer [skrifva], så pressa Schwerin», heter det.

I den förra egenskapen uppträder han dock endast som öfversättare af Goethe; så finner man i Phosphorus för r8i2 en verkligt klangfull tolkning af Goethes sköna dikt »Det Gudomliga»; i flera årgångar af Atterboms Poetisk Kalender finner man: Amor,en Landskapsmålare; Mahomets sång; Mänsklighetens gränser; Prometheus och andra akten af Torqvato Tasso. Dessa öfversättningar benämnas af samtiden »mästerliga, oöfverträffliga» o. s. v.

1 Originalet i arkivet & Rilaks.Såsom recensent är han mycket samvetsgrann och ser sin uppgift ej endast vara att söka upp brister och svaga punkter; särskildt hofsam är han mot politiska och litterära motståndare, ty »hvarför piska dumma drängar?» skrifver han till Palmblad, som tycker, att han varit för mild: »jag gör dock åtskilliga tillägg», skrifver Palmblad till Hammarskjöld.

Schwerin är dock ej så litet tuktomästare öfver sina kolleger; personliga anfall hatar han och har något af personlig förnärmande art influtit i någon af de tidskrifter han understöder, så fä »herrarne» i Uppsala och Stockholm ögonblickligen en skrapa af den ridderlige prosten. Ett exempel blott.

I en nekrolog öfver Sergel hade omilda omdömen fällts öfver två af dennes lärjungar. Detta harmade Schwerin.

»Detta är sårande; det skulle aldrig kunna hända mig, om jag skulle som domare yttra mig, att förolämpa den ena för att höja den andra. Det är icke blott näsvist att så yttra sig, utan äfven kärlekslöst — — jag recommenderar mer varsamhet i yttranden om personer och får tillika förklara, att i annat fall jag upphör att vara medintressent.»1

Mången dylik, säkert välförtjänt snärt få de litterära vännerna hålla tillgodo med.

Men det är dock mest i ekonomiskt hänseende han är sina skrifvande vänners hjälpare, och vid dessa mflng-frestande litterära hjärnors olikartade tidskriftsföretag: Polyfem, Phosphoros, Svensk Litteraturtidning m. m. är han alltid redo att gifva sitt pekuniära understöd eller att svara för det hela. Så med Sv. Litteraturtidning; »nu följer ett förslag till anmälan», skrifver Palmblad till Hammarskjöld, »som dock af Schwerin är platt förkastadt.

Det är en för mycket genereux man.

1 Bref till Hammarskjöld. Kgl. Bibfcs Handskriftsamling.Man ämnar ensam iltaga sig hela förlusten af Lit. Tid.

jag vet ej om man kan mottaga detta anbud. —

Nästan samtidigt erhöll Hammarskjöld bref från Schwerin själf, däri denne begär, att alla räkningar för Lit. Tid. »måtte först tillsändas mig. Jag förnyar denna anhållan. Om jag kan, ville jag vidkännas förlusten ensam till förekommande af decouragement hos de mindre bemedlade medarbetame — —»

Så kommer kritiken af »herrames» anmälan af den nya tidningen och försvaret för hans eget förslag till anmälan:

» Herrarne göra i sin sak såsom dem nyttigast

synes. Det rörer dem mer än mig. Jag bör dock icke förtiga, att jag icke gillar Herrarnes anmälan. Den gör ingen effect. Den är skrifven i stilen af en tysk

förläggare. Men hvad bryr nationen sig om en förläg-

gares öde, antingen han vinner eller tappar på sina speculationer. Det project, jag tillsände Herrarne, kommer att presentera sig inför nationen, ehuru undertecknat blott af redaktionen, såsom skrifvit i allas deras namn, hvilka ledda af nit för vettenskaperna och af nit för nationaläran associerat sig till beredandet af en länge saknad men alldeles oumbärlig litterär domstol. — — Min afsikt är — — att en gång för alla få det afgjordt, att svenska nationen bör äga en litterär domstol. Om Herrarne komma att sitta i domstolen eller

om andra komma att intaga den, det qvittar mig lika.

Jag för min person kommer att hålla med dem som bäst sköta domarekallet. — — Dock göra Herrarne såsom dem. bäst synes.

Blir annonsen sådan, som den Herrarne i projekt tillsändt mig, får jag göra tvenne anmärkningar:

i. Det kan väl vara sant, att nationen skulle kunna anklagas för kallsinnighet för litteratur i allmänhet. Det

1 Hammarskjölds brcfväxling. Kgl. Bibl:s Ilandskriftsamling.bör dock i min tanke ickc sägas. Det är för hård-smält. I min annons tadlar jag nationen blott för dess afgjorda tycke för utländsk litteratur. Detta tadlet är ganska strängt och kanske är det en oförtjänt compliment att tillerkänna dem ett afgjordt tycke för utländsk litteratur. Men man bör, när man tadlar, lemna ät vaniteten ett litet smyghål.

2. — — — får jag göra den anmärkning «----------

att bokproduktionens ringa qvantitet och ringa qvalitet ej kan läggas nationen till last. En svensk författare har blott 2'/a million människor att tala till, då en tysk författare finner 30 millioner tyskar, oberäknadt den mängd af litteratörer i andra länder, som läsa tyska. Han har ett publicum af 100 millioner. Hvad böckernas dåliga halt beträffar, så ligger felet endast och allenast hos styrelsen, som skyddar sina egna munkar och tillåter dem att [oläsligt ord i originalbrefvet] sig mot det dugliga. Uppifrån är i sakernas nuvarande skick intet biträde att förvänta. Man måste antigen tiga — men det är skam att tiga när man har tryckfrihet och ser gryningen af en ny dag — eller också måste man taga beslutet att arbeta nedifrån uppåt. Detta är alldeles icke farligt. De högt uppsatte se ock denna gryning och bäfva för den — — —»1

Stundom tycker han sig dock hafva varit för skarp, och genast är han färdig att godtgöra:

»Herrame äro goda och alldeles icke inquietera sig, om det skulle befinnas att vi i bisaker äro af olika Tankar. Det finnes hos mig ingen tyckmyckenhet, som retar mig att vända om, för det att jag ser en sten ligga på vägen. En sådan retlighet tillhör endast de s. k. qvicka hufvuden, litteraturens och philosophions sprättar »2

1 Ur Hammarskjölds brefväxling. Kgl. Bibis Handskriftsamling.

a Bref till Palmblad. Ur Sclnverinska brefsamlingcn. Kgl. Bibl:s Handskriftsamling.Under denna tid besöktes Sala sockens prästgård flitigt af de vittra vännerna Palmblad, Atterbom, Hammarskjöld och Geijer.

Schwerin ber dem enträget komma åter: »resan

är gjord på 12 timmar!» Och att medtaga böcker,

böcker: »för mig finnes mycket nytt. Af intet blir intet.» Både Palmblad och Atterbom tala i sina bref om huru »angenämt de förlefva dagarna med den hedersvännen Schwerin och hans oskyldiga naturbarn.» — — »Det är en aktningsvärd och ädel familj och han själf i umgänget nästan mera intressant än i sina böcker.»

Säkert sant, ty vid sådana tillfällen var den ensamme tänkaren glad och nöjd, då glömde han det andliga eremitlifvets tryck, då flödade han öfver af nya idéer, nya planer att väcka national- och medborgareanda hos folket. Folkets uppfostran — detta är hans älsklings-tanke. I detta syfte föreslår han Palmblad, att de tillsammans skola utgifva biografier öfver namnkunniga svenskar; detta arbete borde bli en »Handbok för Patriotismen och Nationaläran, en svensk Cornelius Nepos, hvarigenom allt stort, som Sverges framfarna åldrar ha att framvisa, skulle bli ställdt i dagen, och hvilken skulle bli af största vigt för ungdomen — —»

Han hade, som sagdt är, redan på egen hand försökt sig i denna riktning med biografin öfver sin själsfrände, den kraftige, snillrike biskop Rudbeck.1

Men när vännerna voro resta eller när besöken uppskötos, då kom orons och missmodets ande tillbaka, då blef ensamheten dubbelt tung:

»Så ledsamt, att Herrarne icke kunna komma

julafton. När man blir äldre, blir man äfven i det

1 * Uppfostran och Cvlfitr*, sid. 112.

Em tvtnxk tiornian.afseendet lik barnet, att man fäster sina niutningar vid dagar.»1

— — »Det är ingen konst att få idéer väckta — men det är svårt att stöpa dem i rätt form, när man är ensam; och jag har ingen att tala vid! — —»1

»— — I fem veckors tid hafva Palmblad och Atterbom hvarje Onsdag bebådat sin ankomst till Lördagen, men ingen Lördag anländt. Hos Nordens folk saknas alltid endera, antingen själ åt kroppen elle^ kropp som lyder, der själ finnes. Monne icke Tit. och herr Ling äro i samma fördömelse stadde? Kunde Herrame få sina kroppar att lyda, nog kunde det fås skjusskampar, som förde dem till Sala. — — Med all vördnad för den nordiska poetiska naturen, finner jag nordiska lifvet odrägeligen ledsamt. Det ges angenämt lif härstädes blott för qvinnan, som har sin verld i man och barn. Mannen måste här antingen vara blott kropp eller ock till kropp och själ hålla sig blott inom sin täppa — —»3

Detta blir honom numera år från år olidligare. »Litterära nyheter finnas ej i detta magra usla Land!»

»Sänd mig då åtminstone böcker!» ropar han till vännerna. Böcker af nyaste slag! Sänd dem med »herr Blom från Iledemora, som reser», sänd dem »med min son Philip i Uppsala», sänd dem »genom grosshandlar Palm på Regeringsgatan, som är min kryddremittent och ofta har lägenhet till Sala!» Böcker, böcker!

Ack, de äro ofta stumma och döda! Han åtrår lefvande människor. Hans litterära verksamhet synes honom delvis förfelad. Han kan ej nå sitt folks öra

1 Href till Claes Livijn, Schwerinska hrcfsamlingen. Kgl. Bibhs

Handskriftsamling.

* Bref till Hammarskjöld. Kgl. Bibl:s Handskriftsamling.

* Brcf till Hammarskjöld, ibid.så, som han önskade; han kan ej verka för dess höjande så, som han ville.

Han känner sig liksom af tunga bojor fängslad vid den ödsliga fläck i Västmanland, där han funnit sitt hem. Och han rycker förtviflad i dessa länkar.

»Hvarför dölja», utbrister han 1808, »att jag gärna afstode mitt lugn för en mödosam verksamhet — — denna

känsla, som stundom saknas, där ödet gifvit utrymme åt krafterna att vara verksamma, hvarför skall den finnas, där ödet bundit händerna!»1

Det sjuder och jäser inom honom; ju mera han kommer till mognad och klarhet, dess starkare blir längtan att fä vara med i folkets lif, att få gripa in däri, icke för att spela en roll för egen räkning och egen ära, men för att få kämpa sina idéer till seger. Han känner kraften inom sig, han känner sig skapad till ledare och härförare på det andliga, kanske rättare politiska fältet; han ser sitt land och folk sjunket, okunnigt, fattigt, bundet — han vill hjälpa till att höja det, att göra det fritt, upplyst, så att äfven ekonomiskt välstånd må kunna blomstra. —

Och under allt detta fly åren, hans mannaålders bästa dagar glida undan, åldern kommer — »jag är nära femtiotalet och kan endast vid skrifbordet vara aktiv», suckar han dystert.'

Men nu just är tiden att handla för honom inne; nu randas dagen till hans tyngsta dagsverke. Han är femtio år — och ännu ligger hans egentliga lifsarbete framför honom.

1 Tidskriften lltrmcs, sid. 69.

* Href till Hammarskjöld. Kgl. Uibl;s Handskriftsamling.DEN POLITISKE CHEFEN.Det är i mars 1812.

Stor brådska råder i den lilla staden Örebro. Det fejas och målas, sopas och snyggas, utan

och innan, på gator och i gränder, och längs utmed

landsvägen till Adolfsbergs Brunn bortföras alla de där upplagda gödselstackarna, »hvilka för resande äro så högst vanprydlige».

Borgmästare och råd vandra ur hus och i hus,

notera och anmärka, syna väggar och tak i rum och

kamrar, bodar, loft och vindar. Alla husägare beordras vid »vite af Två Rdr B:co, hvilket genast af polisbetjäning utmätes, att på alla gator utan undantag hålla öfver portarna eller ingångarna till deras hus lysande T.ycktor, som i första skymningen antändas».

De, som icke hafva brunnar i gårdarna, tillhållas att ständigt »på dess tomt hafva ett med vatten fylldt kar stående på sin släpa».

Hvarförutan stadens samtlige invånare åläggas att »afhålla sine svinkreatur från torg och gator och andra allmänne platser samt att hvarje afton göra gatan ren framföre sitt hus samt ej tillåta några sopor eller afskräden därå utkastas eller att stillastående vatten uti rännstename qvarstadnar.»Poliskammare inrättas, och skjutsgevaldiger tillsättes med eget kontor i gästgifvaregården.

I den lilla staden Örebro sjuder det af brådska: inom en månad skall urtima riksdagen hållas här. Och landets ögon skola fastas på Engelbrekts stad. Liksom två år förut skall Örebro vara medelpunkten för statens pulserande lif. Detta är stort. För detta lönar det sig att sopa och syna, rusta och reda till på bästa vis.

Liksom två år förut är inkvarteringskommittén strax' i gång, och rikets höge herrar skynda att söka förvärfva en hvar åt sig något beboeligt rum, ty, som grefve Löfvenschiöld skrifver till grefve v. Engeström, »vid vahl af pnssande qvarter i denne illa bebygde stad kommer man väl i bekymmer men icke i qval, i anseende til det inskränkta antalet att välja på.»'

På mat och dryck tyckes det dock ej skola bli brist, ty stadens bodar förse sig rikligen, egendomligt och betecknande nog med särskildt vissa varor: «holl-ländsk sill, skarpsill i kaggar, Norigs sill i fjerdingar, Spil- och Saltlångor, Stora Gråsidor, rund Stockfisk, Kabiljo och Torsk i fjerdingar, finaste Arrack, Romm, Batavia Arrack, Jamaica Romm, godt destilleradt Bränn-

* v. Engeströms brefsaral. Kgl. Bibliotekets 1 landskriftsamling.

hen af inkvarteringskommittén stadfästa taxan intygar sanningen af detta omdöme:

»i:sta klassens rum med vackra möbler per vecka 5 Rd. Bco. 2:dra » »»»4» *

3:dje » » » * » 3 » 16 sk. »

4:dc » » » » » »»2»»»»

5:tc » * » » » »»1»»»»

För en säng bestående af en Halmmadrass, en Kudde, ett par Blångams-lakan och en Rya eller Täcke för hvaije person i veckan 24 sk. För Vindar, Bodar, m. fl. Kallrum betalas i ett för allt med 5:te kl. sängkläder för hvarje person i veckan 1 Rdr. För en säng, som 2:ne personer ligga i tillsammans, ökas betalningen med femtio procent efter ofvnnstående taxa.»vin, finare Karduser, post- och skrifpapper samt Mat-hämtare.»

Man tycktes i sanning hafva lärt af erfarenheten sedan 1810!

Nu som då skola de kungliga residera å slottet, medan rikssalen förlägges till stadens storkyrka. Äfven Riddarhuset inhyses i sin förra lokal, »Krono-Magasinet, hvilket rymliga stenhus inredes med all den omsorg, tiden kunde medgifva.»

En »allmän Konversations-Inrättning» öppnas åter med »flera slags tidningar till läsning», hvarjämte »Rök-Tobak» äfven ingår i entréafgiften. Klubbarna för-läggas nära hvarandra, och åt utskotten föranstaltas tillräckligt utrymme.

Så, nu är allt färdigt, och i Örebro bidar man den stora dagen, den 13 april.

Det är köld och snöstorm, när den sjuke gamle konung Karl XIII:de, drottningen, kronprins Karl Johan och hans unge son samt Riksens Herrar och Ständer anlända, alla i kappslädar och pälsar.

Sedan rikshärolden, eskorterad af fyra kanslihärolder, kallat ständerna att sammanträda i »rikssalen», öppnades den urtima riksdagen med högtidlig procession; frysande och huttrande tågade stater och kårer, höglofliga ridderskapet, vördige präster, välaktade borgare och hedervärde bönder till kyrkan.1

Bland rikets talrikt samlade herrar syntes för första gången grefve Fr. B. v. Schwerin; det kastanjebruna håret var gråsprängdt, de skarpa ögonen voro lugnt iakttagande, det slätrakade ansiktets uttryck var fast

* » Min bilresa skedde i mycket urväder och stark köld. Begge

hafva fortfarit ännu, och jag fryser. I dag skall jag gå i procession utan öfverrock, med strumpor och skor. Jag liar gjort mitt testamente», skrifver justitierådet Blom d. 20 april 1812 till Leopold. Brinkmanska arkivet.och bestämdt; högrest och värdig gick han vägen fram — den väg, som skulle föra honom för alltid bort från landtlifvets enformiga döda tyngd, bort från det undangömda hemmet i Västmanland och in i nationens viktigaste lifssfer, fram till politisk ära och makt, göra honom till en sitt lands politiskt »enväldige chef», omfattad med »gränslöst förtroende».1

Detta anade ännu ingen, och ingen fäste någon särskild uppmärksamhet vid den nyanlände. Allas intresse var fäst vid det första mera så att säga riksoffentliga uppträdandet af den man, som nu var Sverges regent, kronprins Karl Johan. Sedan ett år, alltse'n den gamle. Karl XIII i mars 1811 insjuknade, hade han faktiskt tagit spiran i sin hand, beslutsamt hade han gjort sin vilja enväldigt gällande, och från första stund hade statsrådet — hvilket dock under konungens sjukdom ägde den lagliga regeringsmakten — ödmjukt fått maka sig åt sidan och väja undan denna oböjliga vilja, som verkade likt en naturkraft, nedslående alla hinder, sprängande alla band.

Det var öfvervägande hoppfulla blickar, som mötte den nye härskaren.

»Det är en gifven sak, att vår oförliknelige KronPrins är en point de réunion», skrifver den förtjuste ärkebiskop Lindblom.5

Samma goda intryck, som Karl Johan från första stund genom sin imponerande personlighet och sin intagande älskvärdhet gjort på de högre klasserna, gjorde han nu också på rikets 4:de stånd, då han, för att begagna justitierådet Bloms ord, vid riksdagens öppnande »vann en seger, förmodligen den svåraste af alla, han ännu

gjort, den öfver svenska språket»; då deputationen

1 Schinkels Minnen, Del 9, sid. II7, 207«

* Bref till Leopold, från Örebro 4 maj 1812. Brinkm. arkivet.från alla fyra stånden den 18 april uppvaktade de kungliga, tilltalade han nämligen bondeståndets talman på svenska.1

Men det hvilade mycken tyngd och stort allvar öfver sinnena. Ty självfva tiden var allvarlig, om än ej så orosfylld och ödesdiger som 1810. Liksom då hade fruktan för Stockholmspöbeln varit så stor, att den till 29 januari utlysta riksdagen blifvit uppskjuten och förlagd till Örebro i stället för i hufvudstaden.

Därtill hade äfven och ej minst kommit farhågan för främmande makters inblandning, enär ryktena bekräftats, att stora summor ställts till franska ministerns förfogande i och för påtryckning på riksdagsmännen. Och frågan: med eller mot Frankrike, var just nu den mest brännande i Sverge; den betydde det samma som: med eller mot Ryssland — Finnlands återtagande eller dess uppgifvande för alltid.

Drömde verkligen någon svensk man om att upp-gifva häinden, om att sluta vänskap med den barbariska

1 Detta Karl Johans första och enda svenska tal har efter hans egenhändiga concept följande lydelse och — utseende:

»Redelige Dannemen Med reurelsé sér Jag eider, feur andra Gongen, samlade omkring er Konnungs throun, — — — han har med tillfcursigt kallat éder — — att rodslo euver statens behouf och nAdvcndighcten att fcurvara ot den

Scandinaviska halfun den frihet, den aiger sedan so mongn sekler-----

detta riké, dét ailsta i Europa, befriadés fron hvarjé outlenst ofik af éra fairfaidcrs moud — — I skolcn vandra i deras spor, och ej tillotn nogot vold mout er religion eller era rettiheter.

Konnungen har beslutat att Bibcholla eder i fullt otnioutande af era feurdcilar; och han skall göra om ¡nt£t alla bcmcudanden att bringa ér under ouket, om I vid honum hvilen med fcurtrouende.

Vendom* ey méra vor tanka po den tid, som varit naira att feur-steura Sverige — —.

Nioutom det nairvarande lougnet och bedjom goud att feurlcna hvar och en noug dugd och moud att vail tchena sin Konnung och sitt faidernesland.»

Böndernas förvåning och förtjusning voro utomordentliga, enligt intyg af en vid tillfället närvarande person.fienden frân 1809? Ropade icke fäders och söners sä nyligen på Finnlands slagfält utgjutna blod om trefaldig hämd? Hvem i Sverge ville räcka ut sin hand till förbund med röfvaren!

Ingen svensk man, i hvars ådror fanns en droppe blod, befryndadt med det för Finnland gjutna. Men just därför var den man kommen, som, fri från det svenska traditionella då naturliga hatet, kunde med klar blick genom tidens töcken urskilja de långsamt klarnande konturerna af ett nytt, lugnare, lyckligare Sverge.

I spetsen för nationen stod han redan, denne man, hvilken med mycket otillfredsställande karaktäristik blifvit betecknad som blott en lycklig condotièr. Är Napoleon vorden kallad »ödets man», så kan Karl Johan med full och vackrare rätt nämnas »Försynens man», redskapet att i en viss tid efter en högre lednings bud uträtta ett visst bestämdt arbete: Sverges och Norges förening.

Men medlen att nå detta mål?

Napoleon stod sedan någon månad i svenska Pommern. Det var sant. Detta var så godt som krig med Sverge. Men Sverge ville ännu ej tro det, ej se det. Frankrike var ännu bundsförvanten mot Ryssland, och den nye kronprinsen var en Frankrikes son, Sverges år 1809 fri vordna präss sjöd af rysshat, glödde af kärlek till den franska örnen. Detta var opinionens röst. »L’opinion est la reine du monde». 1

Men Karl Johan ägde själfhärskarens lynne, och han är mannen, som skall leda opinionen. Opinionen skall vändas, den skall tvinga fram det otroliga, den skall kväfva det uråldriga rysshatet, den skall räcka handen till

förbund mot öster för att så uppnå det stora målet: förening med Norge.

1 Karl Johans yttrande till Wallmark 1810. Sv. Blog,, lex. 19, 372.Karl Johan känner prässens makt, men han älskar den icke, för så vidt den ej talar med hans egen tunga. Därför skapar han sin egen präss, sin egen tidning. Dess namn varslar förändringen i tidens tecken: Skandinavien. Och tidningen talar det oerhörda språket om lyckan af Finnlands förlust.

Först alltså bort med all Napoleonsdyrkan.

— — »Kejsar Napoleon, som gjort sig till Envålds-herre, till Nation, till National-Assemblé, till Krigshär och till General, och som i sin person förenat alla slag af makt och missbruk, har i sina kejserliga inrättningar infört samma metod, som nyttjades under den revolution, från hvilken han själf emanerat.

Om icke friheten att yttra sina tankar och nyttja sin omdömesförmåga i allmänna ämnen vore så kufvad öfver hela Europa, skulle hvarje regering och individ med harm hafva upprest sig; »men det slafviska tillstånd, hvari större delen af Europa nu förfallit, någras nödtvungna tystnad och andras fega efterlåtenhet, hafva gjort

ett svar nödvändigt som skall ådagalägga de

djupa känslor, som hvar och en måste hysa emot ett system, som är oerhördt af våld och förräderi, af falskhet och förolämpningar, af tyranni ocli köld; ett system, hvari man genom svek vanärar dem, hvilka man ärnar utrota genom vapen, och som ensamt skall stå utmärkt i tideböckerna för sitt förakt emot människor — —» Det framhålles, huru alla Europas länder, öfver hvilka Napoleon sträckt ut sitt ok, »kommit i lägervall, deras regenter fördrifna, deras hamnar tomma, deras handel nere, arbetsamheten förlorat mod och krafter, tunga beskattningar dragit undersåtarnes förmögenhet ur landet, elände och ödslighet utbredt sig öfver allt — Samma järnspira har äfven velat sträcka sin inflytelse öfver Sverge, till dess handel och politiska förhållanden, men Sverges regering har med ståndaktighetoch eftertryck aflägsnat alla tillbud, som kunde minska Sverges självständighct, hvilken regeringen beslutat att i det yttersta försvara.

Och hvilken lycka därför att vara af med Finnland, ty nu först skulle Sverges själfständighct kunna tryggas; Finnland borde för länge sedan varit en rysk provins: kanhända hade Sverge då också därigenom och med en klok styrelse varit i bätte stånd, än hvad det nu är.

Genom Finnlands förlust är Sverges ställning oer-hördt förbättrad; det är alldeles förvandladt till en iso-* lerad och enstaka stat. Dess mest vidsträckta gräns

utgöres af hafvet — på norska sidan är den

höga fjäll och bergskedjor, merendels otillgängliga för en större armé, och i öfrigt hyser norska nationen till den svenska en urgammal kärlek, som i nuvarande omständigheter visserligen icke kan störas — —

Det är nu, som Sverge bör befordra och befästa den själfständighet och det oberoende, som det så länge saknat, men som numera kan vara en lättare möjlighet än förr, så framt nationen vill gå sin regent till mötes, vill hysa förtroende till dess välgörande afsikter, vill antaga de utvägar, som nationalförsvaret synes fordra — — —»1

Det blef storm och vreda rop inom den fria prässen; därför skulle den fria prässen tystas — och detta just var en af de allra viktigaste »utvägar, som nationalförsvaret» i regentens ögon i detta nu syntes fordra.

Men — denna åtgärd just då var säkert icke värd det klander eller den ovilja, som den sedan ständigt varit utsatt för; ett missgrepp var ej, att tryckfriheten inskränktes i detta ögonblick, men väl att denna munlås fick sitta kvar långt efter det den upphört att tjäna sitt egentliga syfte.

1 Skandinavien 25 april, 1812.Den politik, Karl Johan i och genom sitt närmande till Ryssland slog in på, kunde i denna stund af nationen hvarkcn uppfattas eller rätt uppskattas; den framsynthet, som härvidlag i så hög grad utmärkte honom, ägdes icke af någon framstående svensk vare sig bland statsmän eller krigare. Den måste alltså strax bli utsatt för häftiga angrepp. Skulle icke hans statskonst redan i hamnen lida skeppsbrott, var det honom en nödvändighet att under utomordentliga tidsförhållanden använda utomordentliga medel. Dessutom bör

ihågkommas, att tryckfriheten på den tiden ännu icke var det axiom den sedan blifvit. Men faran låg, som sagdt, i att inskränkningen, en gång gjord, blef stående, äfven sedan nationens lif förts in i regelbundna gängor.

Detta kan man se och förstå, sedan många decennier förgått och helt andra tidsintressen gjort sig gällande. Men samtiden kunde icke känna så, den kunde ej öfverblicka den politiska ställningen, den fick ej ens skåda in i Karl Johans hemliga planer — för samtidens frisinnade fosterlandsvänner måste hvarje anfall mot ordets frihet vara en dödsstöt åt nationens självständighet.

Antagligen var det denna bebådade attack, som företrädesvis bestämde grefve Schwerin att begifva sig till Örebroriksdagen, så mycket mer som hans litterära vänner i sina bref ifrigt manade honom att värna präs-sens, i första rummet den fosforistiska prässens frihet. Det torde dock icke kunna förnekas, att just dessa estetiska skönandar, så fulla af sin egen storhet, så hätska och småaktigt afundsamma mot sina motståndare och litterära medtäflare, buro hufvudskulden till oviljan mot den fria prässen, och minst af alla gillade Schwerin de råa personliga utfall, som ofta förekommo i Polyfem. Den stora skillnaden mellan karaktärssnillet och det blott lyriska snillet framträder skarpt, om man t. ex. samställer de båda vännerna Schwerin och Atterbom;den förre nobel i allt och med en verklig gentlemans uppfattning samt ridderlig mot sina motståndare, den senare hätskt småsinnad, förtalande, skvallrande, enskildt i bref liksom offentligt i Polyfem. Därför blef också denna tidning med full rätt räknad till skandalprässen och anförd såsom ett talande exempel på tryckfrihetens missbruk.1 Polyfemistema trodde sig också i hvarje förslag till inskränkning af tryckfriheten se en mot dem riktad hotelse.

De litade emellertid fast både på Schwerins personliga vänskap och på hans principiella kärlek till yttrandefrihet och hoppades i honom hafva en säker förkämpe vid riksdagen. Men redan under dennas första del bölja de klaga öfver hans tystnad, hans »likgiltighet och sölaktighet»,2 och äfven Palmblad jämrar sig öfver »den tigande Schwerin».

Ett litet lifstecken få de af honom, då han ber dem med »första lägenhet hitsända ett exemplar af alla tre samlingarna af Polyfem. Den saknas här bland klubbens öftiga läspapper, där dock Trompeten och dylikt finnes. — — Riksdagsnyheter» tillägger han torrt, »berättar

1 Man kan just cj misstaga sig om hvem som menas, då man i

*Nya Skandinavien» laser, att de »författare som använda sina snillc-

gåfvor att utsprida villfarelser äro människosläktets fiender de kunna

skada långt efter döden. Det är därför, som katholska auktorer påstått, att författare af en elak och skadlig moral skula tillbringa en lika lång tid i skärselden, som deras arbeten kunna åstadkomma någon inflytelse hos eftervärlden, och ehuru läran om skärselden icke är särdeles grundlig, torde man likväl icke böra tvifla, att, i fall själen, då den är skild från kroppen, har någon kunskap om det som sker här nere, måste en själ, som tillhört en skadlig författare, känna lika så mycken förebråelse att hafva förfört sina beundrare, som hon känner förnöjelse att hafva behagat dem.»

Ännu bistrare och mera direkt blcfvo fosforisterna tillrättavisade i »Journalen», Wallmarks tidning, hvilkcn äfven ansågs inspirerad af kronprinsen.

* Bref från Askelöf till Hammarskjöld; Kgl. Bibl-.s Handskriftsaml.väl Hartmansdorf. Man har satt mig i ekonomie-utskottet.»1

Polyfems sändande till riksdagsklubbarna gagnade föga. Ännu i juni kunde Askelöf skrifva:2 »I Örebro läses Polyfem med största intresse», men redan i juli tog den ett »slutligt» afsked af sina läsare.

Hvad Schwerin angår, var han genast redo att med råd och dåd bistå sina vänner vid planerandet af nya tidningsförslag. Dock ville han numera icke vara med om något annat än en tidning i uteslutande »medborgerligt» syfte — »svenskarne måste först bli medborgare, innan , det kan bli fråga om vetenskap och konst», och dessa senare ämnen böra gifvas dem »i små portioner som kina i oblat». Ville Tit. Askelöf och de andra »herrarne» icke gå in härpå, så ville han, Schwerin, ej heller vara medarbetare.

Detta var hans ultimatum, härmed fingo vännerna låta sig nöja och tills vidare lämna i fred Schwerin, som å sin sida mer och mer upptogs af de nya intressen riksdagen i sin helhet medförde. I omfattande, storslagen åskådning såg han vidt ut öfver sina Uppsalavänners trånga horisont.

Detta hans första riksdagsvistande blef en vändpunkt i hans lefnad, och från denna tid tillhör han uteslutande det offentliga lifvet. Är han efter detta författare och publicist, så är han det helt och hållet såsom riksdagsman och statsman, och tidskriftshäftet eller tidningsspalten är numera endast en vädjobana, på hvilken han kämpar för hvad han tror vara allmänt gagneligt.

1 Bref frän Schwerin till HnmmarsltjöUl fr&n Örebro 26. 4. 1812. Kgl. Bibl:s Handskriftsamling.

»Trompeten» var liksom »Nya Posten» en af de tidningar, som ifrigast förfäktade den gamla politiken: rysshat och Finlands återeröfring; för öfrigt en motst&ndarc till fosforisterna.

3 Bref till Hammarskjöld. Kgl. Biblis Handskriftsamling.

En svensk storman. 7Hela hans kraft riktas hädanefter mot en enda punkt, den han själf uttrycker så:

»Det ges en föreningspunkt för samhällskrafterna, Allmänt Bästa. Det ges en lösen, vid hvars ljud alla öron lyssna, alla krafter framströmma, allt ensidigt åsidosättes, **Fäderneslandet.**»

Emellertid känner han sig dock ännu främmande för den värld, hvari han så plötsligt blifvit flyttad. Och han låter någon tid gå under tyst och skarpt iakttagande; hans vakna blick studerar personer och situationer, och han får från första stund en bestämd motvilja för hvad man, enligt hans egna ord, kallar »riksdagspolitik eller den lära som visar, huru, för att komma till sitt mål, man skall låtsas syfta på ett annat», en lära, den han för egen del under hela sin följande långa statsmannabana aldrig omfattade.

Spelade han alltså till en början ingen större roll, så gjorde hans personlighet sig dock ögonblickligen bemärkt.

Hela hans yttre var imponerande, men därtill kom den älskvärdhet, som nu kanske mera än eljest utstrålade från honom, befriad och lätt till sinnet som han kände sig här bland andligen jämbördiga män; han fann, som en hans vän sade,Askelöf. »Minnesord» i *»Svenska Minerva»,* 15 april 1834. det själf trefligt i sin nya värld, misstrodde ingen, kände intrigen endast af berättelsen, och inträffade någon motgång, gjorde han själf ett misstag, eller blef han ett föremål för sådana, så skämtade han däröfver och lade det icke på sinnet.

Då härtill kom — det är fortfarande samme väns ord — hans medfödda förmåga att i umgängslifvet verka på andras både förstånd och inbillning, hans moraliska kraft, styrkan i hans vilja, så är det ingalunda underligt, att han genast vid sitt första framträdande såg sigomgifvas af en mängd personer, hvilka slöto sig till honom såsom till en medelpunkt.

Det påstods senare, att hans personliga inflytande redan nu, innan han uppträdt som politisk talare, var så stort, att det berott af honom »att förhindra ett fattadt beslut, som var med bestående former oförenligt». Men han själf förklarade alltid, att så ej var.

Riksdagens första del aflopp helt lugnt; enigheten var så stor, att den väckte förundran i landet.

»Den är», skref en framstående riksdagsman,Justitierådet Blom till Leopold, Örebro 11 maj 1812. Brinkm. arkiv. »likväl mindre undransvärd, så länge man ännu ej haft något särdeles att träta om, så länge maten räcker och så länge den allmänna och djupa respekten för Kron-Prinsen sammanhåller verket.»

Kronprinsen var också outtröttlig; han sökte personligen vinna alla på sin sida: »han är utan tvifvel den mest uttråkade i Örebro, ty för hela världen har hans dörrar hittills stått öppna»,Ibid. för hela världen i allmänhet, men för Ridderskapet och Adeln i synnerhet. Ty, som bekant, han gynnade adeln lika mycket som någonsin Gustaf III och försökte genom alla medel vinna den för sig och sina syften.

Grefve Schwerin med sin höga börd och sina framstående egenskaper måste från första stund för honom varit en person att taga med i räkningen. Men han fann i honom en man, otillgänglig för hvarje fåfängans frestelse, en man, som aldrig tänkte på egen fördel; motsatsen mellan dessa båda stora karaktärer framträder tillräckligt, då

man säger, att Karl Johan alltid var, hvad han ville synas, medan grefve Schwerin alltid syntes sådan han var.

Någon egentlig personlig sympati kunde aldrig uppstå mellan denne flärdfrie, behärskade ädling ochden liflige, icke så litet teatraliske och uppbrusande sydländingen.

Att Karl Johan var en revolutionens son, höjde honom icke i Schwerins ögon, ty denne fullblodsaristokrat älskade icke det dåtida Frankrike; han var allt för stark rojalist för att icke vara legitimist par principe, om han ock, hvad Sverge angick, ingalunda beundrade Gustaf III eller hans son. Men säkert är emellertid, att när nu Karl Johan en gång var laglig öfverherre i landet, så var också Schwerin fullt besluten att alltid visa sig uppriktigt och ärligt lojal. Den nye kronprinsens ädla person, hans skarpsinne, viljekraft och ridderlighet tilltalade dessutom besläktade sidor hos honom själf och ingaf honom respekt och förtroende.

Det var med honom som med Esaias Tegnér: han var från sin barndom van att älska hvad som var stort och ädelt, men icke hågad att »göra det på knä».

Klander eller tvifvel öfver Karl Johans utrikespolitik uttalades aldrig af Schwerin; denna ansåg han ligga i de bästa händer; men väl trodde han sig i de *inre* angelägenheternas förvaltning finna anledning till anmärkningar.

Och under denna iakttagandets och förberedandets tid i Örebro stadgades hos honom mer och mer öfvertygelsen, att någon ändring *måste* ske, ty i den blifvande konungens envälde, med åsidosättande af de lagliga rådgifvarne, såg han en mycket stor fara för det nationella lifvets utveckling.

Han såg det fria ordet ur en verkligt fri synpunkt: det skulle ej allenast talas uppifrån och neråt till *folket,* ej endast vara ett medel att uppfostra och höja detta; det skulle lika mycket talas nerifrån och uppåt, vara ett medel att egga och sporra regeringens alla medlemmar till ökad ansträngning för fosterländska mål, kort sagdt, det var den sedermera så ryktbara»oppositionens» idé, som började utvecklas i hans hjärna, och han beslöt försöka göra den grundsatsen gällande, att konungens ministrar, såsom utgörande den egentliga regeringen, skulle betraktas såsom rådgifvare i ordets engelsk-parlamentariska mening. —

Urtima riksdagen 1812 var egentligen en försvars-riksdag, som skulle sätta kronprinsen i stånd att omorganisera armén för att med större eftertryck gent emot utlandet kunna genomdrifva sina storpolitiska planer.

Den nya beväringslagen framlades och antogs; den nya bevillningen på 3,200,000 Rr. likaså.»Bevillningsutskottet grubblar terribelt att finna ressurs till de tre millioner som behöfvas. Mitt ödmjuka påstående är, att sedan man bra mycket räsonnerat, så finnes ressursen ändå ej mer än på ett ställe: våra fickor», skref Blom till Leopold. — Brinkm. arkivet. Men det märkligaste var kanske dock utgången af förhandlingarna om tryckfriheten, »detta upplysningens tacksamma foster», såsom grefve Gustaf Löwenhjelm uttryckte sig i ett riksdagstal.

Det var *indragningsmakten,* som nu åter tågade in i den offentliga diskussionen.

Självfva hufvudpunkten uti det sedan år 1810 hvilande kgl. förslaget var att berättiga hofkansleren att i vissa fall genast låta indraga dagblad eller tidskrift.

Härom uppstod nu liflig öfverläggning bland Ridd. och Adeln. Svea Rikes Herrar täflade om att i patetiska ordalag visa sitt konungsliga nit. Öfvervägande röstantalet höjdes för tryckfrihetslagens skärpande: »allmän rätt kräfver och helig är denna fordran, att religion, seder och regering bibehållas vid den wyrdning, som utgör styrkan af samhällsbandet, och af intet annat, allraminst af frenetiska villhjernors foster kan ersättas», sade grefve Löwenhjelm i sitt för öfrigt ytterst värdiga, klara och varma anförande iplenum d. i juni.1 Han påyrkade såväl jurydomstol efter engelskt mönster som skärpt straff; det hittills bestämda, böter af 100 rdr b:co, vore allt för litet, ty »skall en andryg eller penningstursk narr, som af en konglig person tror sig förnärmad, för 100 rdr. b:co äga att smäda den? Skall ett sådant nationalbrott som sedernas fräcka eller lättsinniga vanhelgd genom offentliga läror och uttryck försonas med värdet af en rock? —»a

De, som först uppträdde för tryckfrihetens bevarande, voro den mycket bekante och framstående brukspatron.

Arvid Spaldencreutz från Gusum samt friherre Corfitz Staöl von Holstein, denna riksdags främste man. Det intryck, han gjorde på grefve Schwerin, blef af största betydelse för dennes hela politiska utveckling. Han såg i honom en kraftig och på sak gående granskare af föreliggande frågor och beslöt att ställa sig på samma linje som han.

Af intresse är den skildring, han själf gifvit af sitt första sammanträffande med friherre Staël:

- — »Det var vid Örebro riksdag 1812, som jag för första gången hörde honom tala.

’Hvem är den mannen, som talar där?’ frågade jag min granne.

’Det är friherre Staöl’, svarade han, ’som talar alltid, som talar illa, som motsäger alla och motsäger i allt och hindrar oss att komma till slut med våra göromål.’

Jag blef uppmärksam.

Visserligen fann jag, att hans tal såsom tal icke påkallade uppmärksamhet; men af dess innehåll fann jag mig merendels tillfredsställd. Visserligen fann jag, att han ofta motsade och som mig syntes i uppsåt att motsäga; men i hans motsägelse yttrade sig en oegen-

' Protokoll för Ruld. och Ad. 1812. Del I.

* Ibid.nyttig och välviljande karaktär. Hans afsikt tycktes mig vara att hejda de brådskande, att vänja dem att göra reda för sig själfva för hvad de ville, mindre måhända att spara blygseln att hafva velat annat än hvad de borde, än för det att folkombudsmannakaraktärn och värdigheten låg honom om hjärtat. Jag tyckte mig i honom se en Fabius, som ansåg för ära nog att ej låta sig öfverraskas, då Roms öde däraf berodde. Ordet men var i hans mun ett lystringsord, lika nödvändigt, där mångas förstånd och fria vilja skola förena sig om ett beslut, som lystringsord i allmänhet anses behöfliga, där det är fråga om att bereda enhet i mekaniska rörelser — —»1

Hittills hade han under tystnad uppmärksamt följt alla diskussioner både om lega och värfning, om näringsfrihet och brännvinsbränning, talet om »Svea rikes natio-nala brännvinsbröd» samt att man skulle gifva »the små nyttige brännvinspannorna rum».'1 Men vid öfver-läggningen om tryckfriheten tog han till orda för första

1 Jämför Tal till am tu nr ht af aflidna riksdagsman d. ¡6 april 1823, sid. 20.

* Protokoll f. Huld. o. Ad. 1812. Del II. — »Märkligt Sr», skref A. Fleming till Hrinkman från Örebro, »att i Sverge behöfver man till ett tronföljareval 3 il 4 veckor, och att till bestämmande af rymden å brännvinspannor åtgår lika många månader.»

Under en senare diskussion ang. brännvinsbränningen yttrade Schwerin på sitt behagliga, litet satiriska sätt:

» — — Jag har ett skäl till, hvarför jag önskar, det benämningen husbehofsbränningen måtte utbytas mot den af inskränkt brännvinsbränning; det är den farhåga, en ledamot af detta stand meddelat mig för Hamburger Corrcspondentens satiriska anda. Jag fruktar, han sktdle få ett ypperligt ämne för sin sntir, om man gåfve honom anledning att för Europa berätta, huru i Sverge det finnes husfäder, h vil ka, för att Hl sitt husbehof fylldt, behöfva 12,000 knr brännvin, och skulle han häraf taga sig anledning att följa brännvinshistorlen under loppet af denna riksdag på spåren, hvilka anmärkningar skulle han då icke få anledning att göra öfver skillnaden emellan att ha ordet patriotism på läpparna och att lm patriotism i hjärtat — —»gången i den församling, där han snart skulle komma att intaga en höfdings plats.

Och när han börjar, tystnar allt sorl; alla lyssna.

Hans tal förråder genast, att hans bildning är gedignare än hans ståndsbröders; han talar den djupt tänkande mannens värdiga och vägande språk, utan fraser, så olikt denna tids svulstiga och uppstyltade uttryckssätt; hans bildningskärna har formats efter Englands och Tysklands klassiska talare och tänkare, och särskildt har det förra landets statsbyggnad och hela offentliga lif gjort mäktigt intryck på honom. Hans historiska åskådning var omfattande; framför allt var hans själsbegåfning sådan, att den gick på djupet af allting, hållande sig för förnäm att endast skumma ytan.

Till och med de män, som ansågos för tidens främste vältalare i Sverge, en Löwenhjelm, en Wetterstedt, bära prägeln af den mera ytliga franska retoriken, såsom man också kunde vänta af diplomater, fostrade under inflytande af fransk kultur.

Schwerin hade mognat under ensamhet, studier och tankar; de andra voro världsmän, som mindre rönt inverkan af det inåtvända tankelifvets makt.

Hans första inlägg som riksdagsman skedde skriftligt; han var visserligen klar på sin sak, men kände sig uppenbarligen ännu osäker som offentlig talare. Men skulle han, skriftställaren, den ifrige publicisten, väl tiga, när det gällde tankens frihet!

Och dock uttalar han sig denna dag för utskottets betänkande, likväl endast i hvad som rör juryfrågan efter »engelskt mönster».

» Ju mer vi kunna föra vår tryckfrihetslag

till likhet med den brittiska, dess fullkomligare skall den ofelbart synas i opinionen, dess fullkomligare lär den i själfva verket bli. Hvad den fria Britten anser

/vara nödig inskränkning och nödig stränghet bör ingen billigt tänkande svensk kunna vilja kalla band på national frihet —

— — Med stränghet bör allt missbrukande af krafter till andras förfång straffas, och strängheten mot individen bör vara stor, i samma mån som den frihet är stor, som blifvit folket i allmänhet beviljad. Underlåter man att stadga stränga straff mot missbruket, tvingar man den blottställde att önska, det själfva möjligheten af brottet måtte förebyggas; man tvingar honom att önska, det krafterna måtte kedjas, och detta, tyvärr! är detsamma som att döma människonaturen till ett blott vegetativt lif. Sådant har det olyckliga förhållandet varit i de länder, där folket under despotismens ok förlorat känslan af sitt värde och sin bestämmelse — — — Det är i det oriktiga i begreppet om dessa föremål, som jag ser hufvudorsaken ligga till det öde, som nu öfvergår en del af det continentala Europa. Aldrig skola, jag vill hoppas det, dylika begrepp kunna vinna burskap hos ett folk, hvilket, ehuru mycket det förlorat, dock ännu har i behåll känslan för eget och likars värde, i både mänskligt och medborgerligt hänseende -------»1

Hett gick det till den 26 juni, då själfva afgörandet skulle ske.

Herr Carlheim-Gyllensköld var den förste, som yttrade sig i den tidens, för våra öron något sällsamma ftaseologi; han bäfvar för faran af att bibehålla »den gränslösa tryck- och förolämpningsfriheten >.

»-------. Den enda sanna nation:il friheten — — har

den något gemensamt med den af själ fsvåldet, ilskan afwunden, hatet, hittills utöfvade rätt att skymfa personer, såra rykten, smäda ämbetsmän, göra anmärkningar vid statens politiska förhållanden, tadla själfva regeringens

1 Protokoll för Ridd. och Ad. 1812. Del I, sid. 419—422.åtgärder — —? Är icke denna s. k. frihet det farligaste af allt tyranni? — —»

Grefve Frölich vädjar med stor högtidlighet till sina ståndsbröder:

»Mine Herrar, värdens besinna, om nu varande

tryckfrihetslag är författad med nödvändig vishet! Nej, mine Herrar, förbättrom den så, att tryckfriheten blir hvad hon verkligen bör vara: en varnare och controll

— — ej ett ilsket och smädeligt larm »

Han vädjar vidare till deras hjärtan i deras egenskap, af fäder:

»Hurudan skall väl ungdomen bli, när ynglingarna märka, att man sätter ett slags bravour uti att angripa styrelse, samhällsordning och män af utmärkta förtjänster i statens värf — — att trotsa borgerliga lagar och våldföra förnuftets, sedernas och anständighetens? Då måste man beklagligen taga för afgjordt,

att många af dem skola blifva ohöfsade, oförsynta och förvridna självsvåldingar — —»

Herr Ivarl Reutercrona ansåg, att »tryckfrihetslagen, som bort blifva snillets, förnuftets och den visa patriotismens rättighet att gagna Fäderneslandet, blifvit----------

arghetens, orolighetsandans och vanvettets järnbref att onäpst få missfirma regering och lagar, förnedra snillen och förtjänster, skaka samhället och sönderslita medborgare till värde och heder. Iläraf voro en följd, att gode författare skulle ännu mera sällan än förut upphöja sin röst. Ingen förnuftig människa kunde heller begära, att de skulle blanda den med skränet af anarkistens, äreskändarens, en ursinnig vitterhets och den förvridnaste filosofis förenade stämmor». — —

Man hade, kort sagdt, ej ord starka nog att uttala sin ovilja mot en lag, som tillät »personer med tvetydigt rykte och oduglige i statens värf, i slöjderna och under geväret att göra det till sin näring att hvarur sin anonymitets kula utösa litterär orenlighet uti sina veckopapper.»1

Slutligen fick grefve Schwerin ordet. Ilan vidhåller först sitt yrkande om jury:

» ty jag vill ingen skonsamhet betinga åt själfs-

våldet. Jag hatar tryckfrihetens missbruk lika ifrigt, som jag högt värderar tryckfriheten, den jag anser, i Europas och Sverges nu varande ställning, vara enda påräkneliga medlet till beredande af Sverges självständighet, och i hvars fall, om det skulle inträffa, jag ser staternas fall förebådadt. Jag förmodade, att en jury skulle bli mycket strängare i sina bestraffningar än

vanliga domstolen En rättegång, anställd af statens

ombud emot någon, som missbrukat tryckfriheten, skall alltid anses som en process, förd mellan styrande makten

och folket Endast i den afsikt föreslog jag, att

juryn och icke vanliga domstolen skulle döma den brottslige författaren, att ej missnöjen öfver strängheten i bestraffandet af tryckfrihetens missbruk måtte stanna på domaremakten och med det samma på Regeringen. Om mängden hos oss ännu ej så noga kan skönja gränslinjen emellan frihet och själfsvåld, om man här ännu stundom kallar hårdt hvad som blott är rättvist, bör sådant ej billigt skrifvas på räkning af folkets okynne allena, utan något jämväl på räkning af deras missvårdnad från forna tider.

Så ser jag saken. Det är möjeligt, att jag irrar mig---------

Däremot har jag intet att erinra, att Regeringen får all den makt, som erfordras för att kunna afvända vådor från samhället — och visserligen kan samhället lika lätt genom upproriska skrifter blottställas för vådor som genom upproriska tal. När Regeringen tror sig i tryckprässens produeter se eldbränder, som hota att

1 Protokoll för RicM, och Ad. 1812. Del I, plenum 26 juni.itända samhällsbyggnaden, må den äga makt att rycka undan och att släcka dem — —

Men jag bekänner, att jag alldeles icke inser, hvarför Regeringens ombud, Hofkanslern, skall vara beskyddare af hvarje enskild man, som möjligen skulle kunna förnärmas i sin personliga rätt — — Med all den aktning, som tillkommer en hög konungens ämbetsman, tror jag, det dock icke vore Riksens Ständer värdigt att ställa nationen, livad dess tankeodling beträffar, under en enskild mans förmynderskap; och. oaktadt den synnerliga aktning, jag hyser för den mans personliga karaktär, som i detta ögonblick bekläder Hofkanslersämbetet, bekänner jag för min del, att så villig som skyldig jag vore att inför domare svara för mina yttranden, i fall jag i en utgifven skrift råkat förnärma en medborgare, och så beredvillig jag vore

att bekänna och försona mitt fel så olideligt vore

det mig att vid fullmyndiga år veta mig ställd under en informators inseende — — —

Skrifter af fortfarande smädelig art skulle ock Ilof-kansleren få inhibera och till förbud hos konungen anmäla. Behöfver jag föra Ridd. och Adeln till minnes, huru mången skrift, som å den tid, då den först kom i ljuset, hette

smädelse och tillskyndade sin författare förföljelse, i andra tider kallades sanning och tillvann sin förf. ädla människors aktning. Jag behöfver endast nämna Molicres Tartuffe och Kellgrens saga om Ljusets fiender. Och en journalist satiriserar dels för det, att satir tar bättre än predikan, dels därför att folket, som skall vamas, icke förmår igenkänna fula likheter med mindre det ser dem tecknade i carricatyr — — Hvarför kalla detta försmädelse, då det i själfva verket är sanning, ehuru en ful och obehaglig sanning.

Ofelbart skulle innan kort bemödandet att förlöjliga en litterär despot heta smädelse. Likaväl, som kanoneroch bajonetter icke få emot litterära despoter nyttjas, är förlöjligandet enda lofgifna vapnet. Man kan låta dem vara i fred, säges det. Det är sant. Man kan låta alla despotisera i fred, som äro nog småaktigt

sinnade att vilja despotisera Men har en gång

eri nation beslutit att ej låta sin förstånds odling bero af individers nycker, får ingen, icke en gång en litterär

despot, tålas Jag bestrider antagandet af dessa

tvenne senare villkor, nämligen Hofkanslems rätt att låta inställa utgifvandet af dagblad och periodisk skrift, som han finner vara förnärmande personlig rätt eller af fortfarande smädelig egenskap. Jag finner en sådan inspektion alldeles oförenlig med idén af tryckfrihet.---------

Mine Ilerrar! Hvad jag sagt har jag tagit ur mitt hjärta, och, jag vågar tro det, ur nationens.

Jag tror det tillhör karaktären af en svensk att, om han låtit passionen missleda sig till felsteg, som en man lida det straff, lagen tillerkänner honom, andra till varning. Men jag tror det icke vara svenska mannens lynne att se sig ställd under inspektion och ledd vid ledband, att han ej må skada sig själf och andra.

Jag tror, att lika förpliktad svensken finner sig att såsom lag afslå, hvad en inre känsla säger honom böra afslås, lika böjd finner han sig att med fullt förlitande på regeringens ädelhet anförtro allt i regeringens hand.

Jag tror, att en regering, som njuter den tillfredsställelse att regera öfver ett folk, som på ett ädelt sätt vet att förena månheten om individuella rättigheters helgd med känslan för konung och fosterland, som med fullkomligaste hängifvenliet, så snart det är fråga om konungens och fosterlandets väl, går sin konung till mötes — jag tror, att en så lyckligt lottad regering aldrig kan finna sig frestad att missbruka folkets för-troende, frestad att längre än nödigt är vilja undanhålla folket en i regeringens hand anförtrodd skatt, om

hvars besittning folket är rädd »'

Slag i saken gjordes emellertid af det tal, hvarmed just hof kansleren, friherre Wetterstedt, slöt diskussionen:

» Mina herrar! Europas närvarande ställning

kan ej undfalla att lifligen verka på hvarje redligt tänkande medborgare. Glömmom därför ej den stora crise, som för våra ögon beredas, och den tid, hvaruti vi lefva! Fästom vår blick på den ädle Furste, som vid vår*

vördade Konungs sida vetat genom sin kraft och sitt

anseende aflägsna farorna från våra bygder! — — Påminnom oss, att denne Furste har uppväxt i frihetens sköte, den han så manligen försvarat; att han ej vill lägga några band på svenska folket, men att han [-allvarligen-] {+all- varligen+} vill frälsa det från inre och yttre skakningar.

Om han, ledd af sådana grundsatser, ej mer ser sig be-höfva den rättighet honom gifves, är jag öfvertygad, att han skall blifva den förste att den återlämna, och då han det gör, skall han hafva vunnit målet för sin ära och för sekler grundat Svcrges själfbestånd och

'» trygghet *3

Utgången är bekant för alla, och följden blef den åsyftade, eller som Tegnér träffande uttryckte sig: »hvad äro våra tidningar och vår politik annat än ett ryskt te deum!»

Schwerin och Wetterstedt voro de båda betydligaste kämparna i denna tryckfrihetsdebatt, och man ser lätt, att

den förres åskådning och votum bestämmas af omsorgen om Sverges inre kulturella utveckling, medan åter hos den senare, diplomaten, det är hänsynen till den rådande utrikespolitiska ställningen i Europa och dennas återverkan på regeringens förhandenvarande

1 Protokoll för RM. och Att. 1812. Del. 1 803—814.

* Ibid.politik, som i hans ögon nödvändiggör indragnings-maktcn.

Goda skäl torde de båda hafva förebragt, om ock det löfte, som framskymtar i friherre Wetterstedts ord, aldrig blef af Karl Johan infriadt.

* *

*

Rikets första stånd hade emellertid ej ens hunnit utrymma sitt improviserade »riddarhus» den 26 juni, den dag »cap^on lades på tidningsprässen», förr än grefve Schwcrin fattat beslutet att utgifva en statseko-nomisk tidskrift.1 Han omtalade genast sin plan för friherre Wetterstedt och bad denne »prevenera Prinsen», anförande såsom skäl för vederbörande att befordra företaget, »att Regeringen borde vara angelägen att ej låta den tron rota sig hos folket, som skulle Regeringen vilja återhålla all upplysning och yttranderätt.»

»Prinsen», skref han till Palmblad, »måste man ha på sin sida eller ock låta saken hvila. Att strida mot alla är omöjligt.»

Till hans harm blef uppdraget dock icke uträttadt.

Efter riksdagens slut reste han därför från .Sala till Stockholm, uppvaktade den gamle konungen, anmälde sitt ärende och erbjöd sig att »på journalens titel utsätta sitt namn till en borgen för den ton, som i journalen skulle råda».

På hans anhållan om portofrihet3 för denna tidskrift svarade dock konungen, »att om grefve Schwerin först börjado med journalens utgifvande, skulle framdeles konungens nådiga utslag och den sökta portofriheten meddelas».

1 Protokoll ffir Ridd. och Ad. 1815* Band. V.

1 Portofrihet för tidningar var vid denna tid ett lifsvillkor för

prässen.»Men», säger grefve Schwerin om saken, »vid femtio års ålder, med anspråk att vara någorlunda känd såsom medborgare och såsom författare, kunde jag icke underkasta mig någon pröfvotid.» 1

Planen förföll för denna gång, men endast för att snart på nytt upptagas.

Hans »glada tro» på de politiska motståndarnes ärlighet hade genom friherre Wetterstedts bristande ord-hållighet fått en knäck; men däremot stärktes hos honom än mera öfvertygelsen, att strid vore nödvändig för landets och folkets framåtskridande.

Efter sin hemkomst till Sala upptogs han nästan uteslutande af denna tanke, och så småningom stadgades hos honom planen om bildandet af den opposition, i spetsen för hvilken han under en viktig historisk period skulle bli en af landets främste och mäktigaste politiske ledare.

Man har ofta sett, att politiskt intresserade människor omfattat ideal, som förskrifva sig från forna tider och dessas stormän: under franska revolutionen var det Greklands och Roms gamla frihetshjältar, som stodo i flammande belysning för de unge frihetssvär-marne; alla läste de Plutark; Napoleon fördjupade sig i studiet af Hannibal, Julius Caesar, o. s. v.

För Schwerin var Englands parlamentarism, i kampen mellan torys och whigs, folkidealet, och William Pitt var det stora föredömet, »statsman ojämförligt öfver allt hvad statsmän heter i Roms och Greklands häfder».* Denna hans starka kärlek till just Pitts England var liksom ett förebud till den västmaktspolitik, som Karl Johans son förverkligade.

1 Protokoll för Ridit, och Ad. 1815. Band V, sid. 210.

* Sc »Om national karaktären» af Fr. B. v. Schwerin i Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper. II, sid. 92—93.Men lian var ingen vän af den heliga allians under Rysslands primat, till hvilken Karl Johan mer eller mindre anslöt sig.

Det politiska idealsystem, han vill införa i Sverge, är alltså det engelska, och han uttrycker det så:1

» Regenten synes i offentliga handlingar endast

såsom regent; han sanctionerar, bjuder och befaller. Till ministrarnas omsorger hörer att förbereda hvad som skall ske och att mot det möjliga tadlet försvara hvad som redan skett. En följd häraf är, att det konungsliga majestätet aldrig kan bli komprometteradt. Tadlet faller på ministrarna allena — —

En brittisk minister är något helt annat än en tjänsteman i stater, där gravitetslagen gäller. Upp-öfvade färdigheter göra ej till fyllest för hans kall. William Pitt den yngre var minister vid 23 års ålder. Naturen alstrar själf ministerämnet. Oppositionen är hans bildningsskola. Oppositionen är ett i brittiska stater

alldeles oumbärligt institut Oppositionsämbetet hos

britterna är — — icke corporelt utan spirituelt. En inre kallelse drifver den, som dömer staten äga behof däraf och sig äga förmåga därtill, att uppträda på oppositionsbänken. Behöfs han ej till strid mot ministrarnas principer, så behöfs hans åtgärd till granskning af ministrarnas handlingar — —.

Om i England det stundom händt, att ministrarna nödgats åt oppositionens medlemmar afträda sina rum, så har sådant skett i naturlig följd af den ena principens seger öfver den andra.»

Och han citerar och gör till sina följande ord af William Pitt den äldre: »den ministér är att beklaga, som ej har någon opposition emot sig; ser den ingen, så bör den skynda att skapa en.»

1 IWd.

En tvensk iterrnan,Under riksdagen 1812, då cn mängd orsaker bidragit att göra regeringen mycket stark, hade en och annan af de konstitutionella rådgifvarna, på förhand säker om segern, låtit locka sig in i debatterna.

Detta var för grefve Schwerin ett godt tecken, ett drag af liberalitet, en liten fläkt, som krusade » det döda hafvets tjocka vattenmassa». Han beslöt att låta fläkten blåsa upp till frisk vind, att låta denna första lilla kraftmätning växa ut till en regelbunden form för riksdagsdebatt, i hvilken det politiska framåtskridandet skulle franlgå ur kampen mellan regering och cn ordnad opposition.

Möjligen drömde han att själf kunna bli en Sverges William Pitt, men säkert är — och häri enas alla hans samtida politiska både vänner och motståndare — att på egen ära tänkte han icke, ty han var en man, »som i hänförelsen af sitt eldiga nit väl kunde begå betydliga misstag, men hvars outtröttliga, självuppoffrande verksamhet och ädelt parlamentariska hållning var en borgen för en fosterlandskärlek utan gränser och för ett hjärta, upphöjdt öfver allt inflytande af otillfredsställd ärelystnad eller trångsinnade bevekelsegrunder. »1

Uti sina oppositionsplancr stärktes han lifligt genom bekantskapen med madame de Staël. Denna, den »oroligaste af alla kvinnor», vistades åren 1812—13 i Stockholm, dit lockad dels af sin stora beundran för Karl Johan, dels af sin åtrå att här få spela en politisk roll. Som bekant sökte och erhöll hon nästan hvarje afton audiens hos kronprinsen, och långa politiska samtal ägde då rum dem emellan.

Men detta oaktadt såg hon gärna i sin salong både de unga fosforisterna, hvilkas glödande dyrkan hon nådigt upptog,5 samt den gryende »oppositionens» män, framför allt grefve Schwerin.

1 Schinkcls Minnen. Del. 9, sid. 102.

* Palmblad hade i PhosphoroH i eldiga ordalag omtalat b&de »Corinne»Madame de Staël var nämligen äfven ifrig beundra-rinna af Englands konstitution och ansåg denna som den enda rätta. Hon stärkte därför Schwerin i hans öfvertygelse, och han var vid sina Stockholmsbesök en flitig gäst hos henne.

Detta väckte uppmärksamhet.

— — »Enligt ett enskildt bref till mig», skref friherre Wetterstedt till grefve von Engeström d. i8 juli 1883, »har fru Staöl helt och hållet kastat sig i armarna på oppositionspartiet och det till den grad, att både Rehausen och grefve Liewen ej våga se henne

för att ej gifva för mycken ombrage åt ministèren.

Denna Fru kan aldrig med alla sina kunskaper uppleta den spher, inom hvilken hon bör stanna. Efter oppositionens ovett emot oss är det besynnerligt, att H. H.

Kronprinsens loftalerska söker sina vänner bland dem, som så häftigt angripit H. K. Höghets planer och tänkesätt.»1

Detta sista uttryck visar, att tiden ej var mogen att fatta den princip, för hvilken régentais, men ingalunda ministrarnas handlingar alltid voro oantastliga.

Emellertid vållades häraf den kyla, som Karl Johan så småningom böljade visa madame de Staöl, och som slutligen föranledde hennes afresa från Sverge.

Tiden för nästa riksdag nalkades, och i december 1814 utgick kallelse till ständerna.

och denna boks berömda författarinna, hvilken han kallar »en gudinna, hvilken jag aldrig kan upphöra att tillbedja och hvars dyrkan jag ville utbreda bland det lilla antalet af mina bildade landsmän.»

Och i bref till Hammarskjöld I. 6. 1813 berättar han hänförd, att han blifvit kallad till madame de Staël, »som var mycket obligeant och vid afskedet räckte mig sin hand att kyssa. Du 1er, när jag försäkrar dig, att jag gjorde det med mer vällust än pS en 18-Srig skönhet. Nägra rödblommiga kindben och ett par täcka ögon fmncr man här och där, men fru Staël har lier/, och Geist för hela sitt kön — —»

Kgl. Blbl:s Handskrlftsnmling.

1 v. Engeströmska Brefsamlingen. Kgl. Biblioteket.Borta i sin västmanländska landsby vacklade grefve Schwerin i tvekan: vara med eller ej? Vara med — det är att sätta all sin själs kraft in pä. sin idé: en opposition, som i ädel form för nationens talan inför regeringen. Stanna hemma — det är att uppgifva allt hopp om framtida medborgerlig verksamhet.

»Skälen, hvarför jag icke ämnar mig till riksdagen», skrifver han till en Stockholmsvän, »äro i) att jag skyr kölden och kostnaden; 2) att min andra bror, äldre än jag, sitter för familjen, hvarföre jag vore nödsakad sitta för fullmakt. Detta åter gör jag icke gärna. Det är redan en besynnerlighet att se en präst på Riddarhuset; än mer besynnerligt blir det, om han sitter för fullmakt --------»1

Efter en tids tvekan bestämde han sig dock att resa, dels på grund af ifriga uppmaningar från Stockholm, dels dragen af de frågor, som af de honom tillsända kgl. propositionerna syntes skola förekomma.

* *

*

Riksdagen 1815 har blifvit kallad »berusnings- och förtjusningsriksdagen». Åter genljöd Europa afSverges nyupplifvade krigsära, och för Norges förening med Sverge glömde man här hemma mer och mer förlusten af Finnland och de gamla hämdeplanerna mot Ryssland.

Den man, som med sin öfverlägsna skarpblick och kraftvilja åstadkommit detta, var med ens vorden »Sverges hjälte», han, »frihetens vän, fredsfursten, som vinner hjärUin och land».1 Från Skåne till Lappland hörde man: »Fälten repa upp och bärgen återsvara: en Kung, ett Folk, ett Land!»

1 Bref till Cl. Livijn, io. 2. 1815. Kgl. Biblrs ITandskriftsamling.

* Se Gcijcrs Sam/, skrifter.Hänryckningen var allmän och utomordentlig, och man hoppades på en ljus, lugn

framtid. Nu skulle blott de inre angelägenheterna ordnas.

Då rikets ständer den 17 febr. 1815 sammanträdde i Stockholm, räckte ännu denna hoppfulla sinnesstämning. Skimret från de nyvunna segrama strålade öfver de olika ståndens samlingssalar, och tacksamheten mot Karl Johan gaf sig ett storartadt uttryck i ständernas samfälda adress, hvarmed de hemburo konung och kronprins landets hyllning.

Men för att tala med en stor häfdatecknare: »ända till närvarande stund hafva fröjdefäster lika dem vid Röda Hafvets strand alltid varit snart efterföljda af knot och missnöje lika dem vid Kifvets Vatten.»1

Också denna den »svenska nationens och den Berna-dottska dynastiens smekmånad» skulle komma att följas af en kyligare period.

Det var idel ekonomiska frågor, som gjorde sig gällande under denna riksdag. Den förnämsta striden skulle komma att stå mellan jordbrukets, »den betryckta modernäringens», och handelns intressen.

Landtbrukets och landsbygdens målsman blef grefve Schwerin, medan regeringens medlemmar, statssekrete-rarne Wirsén och M örner, sekunderade af landshöfding H. Järta i Falun, representerade »merkantilismen.»

Det har blifvit sagdt, att man fick se det egendomliga skådespelet af en liberal regering emot en konservativ opposition. Här begår man åter det stora felet med etikettpåklistring. Ty lika litet som indragnings-maktens förfäktare blefvo frisinnade, för det de gynnade handelsintressena, lika litet blef det fria ordets försvarare, här grefve Schwerin, en bakåtskridandets man, för det han ville i en svår ekonomisk kris söka genom tullskydd värna landets hufvudnäringar.

1 Macaulay, Englands Historia. Kap. IV.Men ända in i våra dagar hOres denna ensidiga partiuppfattning af denne självständige man från förra århundradets kraftiga brytningstid; nutida agrarer göra honom obetingadt till sin; för dem är han konservativ, emedan de öfverse hans frisinnade uppfattning i en mängd viktiga frågor; och nutida liberale förbise i sin tur denna senare för hans hållning i tullfrågan. Men än en gång: en ekonomisk intressesak af mycket stor vikt för hela folket kan icke inpassas i partislagordens trånga ram, ty lika väl som det funnits konservativa frihandlare, har det funnits frisinnade protektionister.

Den första riksdagstiden aflopp stillsamt nog. Sär-skiklt af intresse för Schwerin var den af Lorenzo Hammarskjöld framlagda motionen om portofrihet för tidningar. Denna hade år 1810 blifvit upphäfd med anledning af den ödesdigra sagan om »Räfvarna», hvilken var en orsak till Fersens mord. Men då motionären åsyftat portofrihet endast för Uppsala Litt. Tidning, så önskade däremot Schwerin donna förmån för alla inhemska tidningar af litterär och statsekonomisk beskaffenhet, ty:

» Så nödige de förre äro för vetenskapsidkarcn,

så oumbärlige äro de senare för medborgaren och i

synnerhet för den blifvande riksdagsmannen--------------

Numera anser man», fortsätter han, »att efter nationen genom sina ombud deltager i lagskipningen, äger en beslutanderätt .i beskattningsmål och en framställande-rätt i allmänna ekonomiska mål, så är ock nationen nu mer än tillförene i behof utaf upplysningar, som sätta dess ombud i tillfälle att med sakkännedom kunna pröfva, besluta och framställa.»'

Därtill är det ej nog att vid läroverk och genom böcker inhämta allmänna teorier; man skall äga tillfälle att »utbilda förmågan att bedöma» hvad olika omständigheter kräfva. Sedan han påpekat, att denna fria

' Protokoll för liidd, och Adeln 1815. Del II, plenum 27 april.yttranderätt just är den makt, som i England skapat en lojal opposition, därmed en stark regering och en själf-ständig nation, slutar han:

» Måtte det hafva lyckats mig att öfvertyga

Högloflige Ridd. och Adeln om nödvändigheten af litterära och statsekonomiska dagblad. Måtte Riksens ständer

vilja kraftigt undanrödja de hinder, som hittills för deras kringspridande legat i vägen. Så mången svensk, stängd från att i ständernas samlingsrum få säga hvad han känner för sitt fosterland, och kommande generationer skola därför välsigna dem.»

Högst egendomlig förofaller dock den ståndpunkt, han intog till denna riksdags skolfråga. Man skulle ej ens kunna förstå honom, om man ej visste, hvad som under allra sista tiden rörande denna sak föregått i litteratur och präss.

Ar 1813 hade sålunda i Svensk Litt. Tidning förekommit en lång och utförlig kritik af Geijer öfver den vid denna tid berömde skolmannen C. llroocmans päda-gogiska skrifter.1

Denna kritik, som blef synlig i en artikelföljd och väckte stort uppseende och ännu större beundran, hade starkt inflytande på Schwerin.2

Kort därefter utkom ett »Försök till en framställning af allmänna läroverkets närvarande tillstånd i Sverge» af G. A. Silfverstolpe jämte utlåtande af samme Broocman m. fl., det hela utgifvet af Kgl. Uppfostringskommittén. Sedan lång tid hade Schwerin nog aföljt denna kommittés arbete. Denna hade å sin sida åt honom öfverlämnal Silfverstolpes förslag öfver blifvande skolböcker och anhållit om hans utlåtande häröfver.

1 »Magasin fSr fSräldrar och lärarn, utgif. af C. Broocman 1810.

* Se Svensk TJtt. Tidning xS 13, nr 9, II, I3> Artiklarna fltcr-fi nnas i Geifers Samlade Skrifter, clcl I 4, underrubrik: »Om det offent-liga läroverket.»Detta förslag fann lian högst olämpligt och styrktes däraf i sin tanke, att »Uppfostringskommitten ingenting kommer att uträtta och till och med tror sig handla visast, om den ingenting uträttar».1

1812 hade han i riksdagen föreslagit, att ständerna måtte samfäldt tacka Kgl. M:jt för det afseende, som lämnats deras år 1809 uttalade önskan, att läroverkens tillstånd måtte undersökas, och det var han, som vid samma riksdag genomdrifvit, att kommitténs handlingar skulle tryckas och bli tillgängliga för allmänheten. Man trodde sig emellertid i kommitténs utlåtanden, särskildt i nyssnämnda skrifter, finna förslag och åskådningar af så oklara och på så otillfredsställande skäl stödda upplys-ningsprinciper, att de, om de trädde i verkställighet, snarare skulle sänka än höja svenska allmogens andliga nivå.

»Jag är sysselsatt med uppfostringskommittéensskrifter och är i högsta grad förvånad öfver åsikternas inskränkthet», heter det i ett bref, skrifvet från Sala 13. 3. 181,“i.1

Detta utvecklar han i en utförlig kritik.!t

Dels har han af berättelser från Tyskland och Danmark funnit, att dessa länders folkbildningsanstalter ingalunda ländt bondeklassen till verklig lyftning, dels finner han, att den svenska allmogen däremot i långliga tider stått öfver de flesta europeiska länders allmoge, och han tror orsaken härtill ligga i svenska bönders urgamla fri- och rättigheter, i och genom hvilkas utöfvande en frisk medborgerlighet genomsyrat denna klass.

Vidare anser han, att de af Silfverstolpe författade läroböckerna i historia och geografi voro af så underhaltig beskaffenhet, att dylika omogna folkböcker i ingen som helst mån skulle kunna meddela en sådan sann folkbildning, som den, hvilken Sverges läskunniga allmoge

1 Bref från Schwerin till Hammarskjöld. Kgl, Bibhs Handskriftsamling.

* Ibid.

* Svensk Litt. Tidning 1815, nr 49, 51.öste ur Luthers katekes och bibelns hela innehåll af historia, profetia och poesi; lägges därtill vidare allmogens kärlek för gamla nordiska sagor och sägner så, menar Schwerin och väl icke alldeles utan rätt, funnos i dessa tre ting: den politiska friheten och dess utöfvande, katekes och bibel samt nordisk sagodiktning, grundvalar för en verklig, på en gång enkel och solid folkbildning, med hvilken den af uppfostringskommittén föreslagna icke kunde jämföras.

Geijers snillrika skrifter' hafva, som sagdt, synbarligen så inverkat på hans vän Schwerin, att de för honom

bortskymde hans egna framsynta och sanna uppslag, som han 1805 framlagt i sin lilla skrift: »Uppfostran och eultur».

Kammarherre A. G. Siltverstolpe hade i sitt diktamen i Uppfostringskommittén den 21 maj 1814 med historiska fakta visat, »huru mycken aktning och uppmuntran lärdom och kunskaper i forna tider åtnjöto i vårt fäderneslând», och huru stor den nuvarande »kraftlösheten och okunnigheten var, samt därför påpekat behöfligheten» af ökade anslag till undervisningsverken.

Detta framkom 1815 i form af en riksdagsmotion, som föranledde häftiga angrepp mot kommitténs treåriga, såsom resultatlöst betecknade arbete. Skarpast yttrar sig här grefve Schwerin. Bl. a. heter det i hans anförande:

»— — Ilerr Silfverstolpe börjar med den satsen: 'ofelbart är nationalbildning resultatet af vetenskaplig bildning'. Jag har däremot trott, att nationalbildningen är blott och bart en produet af nationalkaraktären, af nationens mått af frihet och dess historia och offentliga stora handlingar, och att den således såsom det nationella lifvets högsta blomma gifver den vetenskapliga bildningen sin färg och sitt lynne».3

1 Utom den redan nämnda, iifven hans afhandling »Om sann och falsk upplysning» 1811.

* Protokoll f. Ridd. och Adeln 1815. Del 111, sid. 196—208.Med historiska fakta bevisar lian nu i sin tur, att där, »hvarest vetenskapligheten är en främmande växt, hvarest den icke är sprungen ur skötet af det nationella lifvet, den nationella bildningen, där har den saknat all kraft att i nationen ingripa.

»Tror talaren», tillägger han vidare, »att det blott är rikets allmoge, som kan anklagas för .sedefördärf och slapphet?» I så fall, menar han, vtorde det vara nödigare att undersöka, om ej detta sedefördärf och denna slapphet just har sin orsak af de okloka försöken att efter en främmande och ensidig theori vilja forma den nationella bildningen och omstöpa de ursprungliga, efter nationens originella åsikter danade ordningsanstalter efter främmande mönster.»

Äfven mot lektor G. A. Silfverstolpes motion om inrättandet af allmänna folkskolor i förening med arbetsskolor — hans egen vackra idé af 1805 — uppträdde han nu, med sin vanliga öppenhet riktande mot sig själf detta hugg: »det är icke första gången, som man sökt imponera med dessa prunkande namn, utan att man för dem kunnat uppgifva något verkligt tillfredsställande innehåll.» Han hoppas därför, att »den klara svenska

förståndigheten skall bestämdt från sig afvisa alla

principlösa anstalter.»

Anslutande sig till honom, yttrade L. Hammarskjöld denna fromma önskan:

» Låt bonden åter träda i sitt gamla förtrogna

förhållande till sin själasörjare, låt prästen åter blifva hans ende lärare, som jämte kristendomens heliga dogmer bibringar honom bokstafveringens konst, och svenska menigheten skall med förfäders kunskapsmått och under åtnjutande af förfäders laglikmätiga frihet åter, som i foma lyckliga dagar, blifva ett mönster för allmoge i hela Europa!»1

1 Protokoll för Ridd. och Adeln. Del Ul, sid. 215, 1815.Det är den i många stycken medeltidsaktiga och ljusskygga Uppsalaromantiken, som här talar, från hvilken Geijer sedan frigjorde sig och hvilken under många år varit Sclnverins andliga lifsluft. Om han lefvat länge nog, hade han säkert liksom Geijer fått ögonen upp för det utvecklingsfientliga i dessa åsikter och återgått till sin törsta åskådning.1

Dagens mycket hetsiga debatt slöts emellertid med, att protokollsekreteraren A. G. Silfverstolpe reste sig från sin plats och med anledning dels af grefve Schwerins förklaring, att Uppfostringskommittén »intet faktiskt uträttat», dels såsom »medlem af den kommitté, som i dag lupit ett så högtidligt gatlopp», förbehöll sig rätt att framdeles yttra sina anmärkningar i ämnet.

Under några dagar — till nästa plenum — samlade de båda partierna krafter och täta sammanträden af mera enskild natur ägde rum.

En stor del af Schwerins vänner föreställde honom, att han förgått sig och varit för häftig. Detta gick honom till sinnet, och han tvekade ej ett ögonblick om sin plikt att bedja om ursäkt.

Ilans motståndare rustade sig emellertid ifrigt, och den 11 maj öppnades elden af J. Adlorbeth.

Ilan försvarade Uppfostringskommitténs oförtrutna verksamhet och påpekade som en hennes stora förtjänst, att hon påyrkat gymnastiska öfningars införande vid läroverken såsom »ett verksamt medel att utveckla svenska ynglingars kraft och mannamod», samt att den hos kgl. maj:t redan 1813 utverkat bifall »till den förtjänstfulle fäktmästaren Lings anbud att i Stockholm öppna en gymnastisk under visningsinrättning ».

Schwerin reste sig nu, rak och stram, och framförde sin ursäkt.

1 Se sid- 63 detta arbete.»Jag vill ej gärna anses vara sträng i anfall och skarp i svar. Sådant skulle illa anstå mina år och mitt kall. Ej heller stämmer ett sådant handlingssätt med min böjelse» — —.

I samma minut rinner sinnet till på honom, han vänder sig mot det bord, där protokollsekreteraren har sin plats, och säger harmset:

»— — Mot klagan om uthärdadt gatlopp får jag särskildt anmärka, att om än ett sådant yttrande skulle kunna undfalla en talare från sin bänk, borde man slippa höra det från protokollsbordet* — —

Därefter förklarade han litet lugnare, att också han erkänner gymnastikens positiva nytta och »medger gärna, att om svenska folket är så slappt, som herr lektor Silfver-stolpe påstår, så var det ock med kroppames restitue-rande till krafter, som man borde begynna.»

På samma gång han ånyo yttrar sitt missnöje öfver det i det hela dåliga resultatet af kommitténs femårslånga arbete, beklagar han att vara nödsakad uttala detta klander inför rikets ständer:

— — »Jag älskar inga scener, jag hade säkert icke sagt, hvad jag sagt, om icke herr lektor Silfverstolpe på sätt och vis därtill utmanat mig, utan hade jag åt-nöjt mig att i Uppsala Litteratur Tidning, ibland hvars arbetare jag anser för en ära att kunna räkna mig, till

kommande tiders bedömande nedlägga min protest »

Han känner det påkostande att nödgas fästa allmänhetens uppmärksamhet vid kommitténs brister: »jag hyser aktning för alla komiténs ledamöter. Jag står i vänskaplig förbindelse till flera af dem. Men i detta ögonblick är jag riksdagsman. Jag får inga enskilda relationer äga, när fråga är om nationens ära och väl, när fråga är att undersöka och bestämma, hvad som är sant och nyttigt eller hvad som är osant och skadligt — —»1

1 Protokoll för Ridd. och Adcltt 1815, III, 196, 245.Hans åsikt i saken blef ständernas, som anslutande sig till hans ord tills vidare afslogo motionen om »inrättande af allmänna folk- och arbetsskolor».

Detta må inför våra dagars ögon synas som höjden af reaktion och ljusskygghet, och väl må vi, sedan mer än 80 år af kraftig utveckling rullat fram från den tid här skildras, med värme och tacksamhet erkänna just den vida synen hos den man, som såg landets framtid ligga i själfva folkets bildning så i stad som på land. Men omdömet öfver den ståndpunkt, som intogs af de män, hvilka 1815 stredo för alla mot denna folkets lifssak, får ej fällas från vår tids domstribun.

Grefve Schwerin var långt ifrån ensam i sin tanke om de »åsikters inskränkthet», som uttalades af bröderna Silfverstolpe. Så t. ex. karaktäriseras dessa af den frisinnade Trolle-Wachtmeister såsom »lika välmenande, men lika kortsynta i bedömandet af människor och allmänna ärenden». Att de högst underhaltiga läroböcker för ungdom, som lektor Silfverstolpe utgifvit, hos Schwerin väckte misstro mot alla pädagogiska förslag från detta håll, är helt naturligt.

Riksdagens egentliga tyngdpunkt låg emellertid i den stora tulldebatten, under hvilken Schwerin först på fullt allvar organiserade denna ryktbara opposition, hvars obestridde chef han var och om hvilken Karl Johan förtretad yttrade: »qu’est ce que c’est que l’opposition? Opposition c’est conspiration», ett yttrande så mycket mer obefogadt, som Schwerin alltid var en uppriktigt lojal man.

»Den rent fosterländska, från all personlig lystnad fria anda och hållning, som utmärkte dess (oppositionens) nuvarande, nästan envåldige chef, grefve von Schwerin, och som åt honom förvärfvade allas odelade aktning, kunde ej undgå att åt oppositionspartiet 1815 gifva en prägel af ädelhet och sans.»1

1 Schinkel, Minnen, del. 9, 207.Den trupp, som slöt sig kring denne höfding, bestod af idel framstående och frisinnade män: friherre Staöl von Holstein, grefve C. H. Posse, öfverstelöjtnant G. Hierta, friherre C. H. Anckarsvärd, brukspatron Spalden-creutz m. fl. Om ingen af dessa kunde dock med lika stor rätt sägas hvad som sades om deras ledare: snillrik, lärorik och framför allt ridderlig, älskade han den nya tiden med den gamla tidens sans, hyllade han den gamla tidens begrepp med den nya tidens frihet från fördomar.1 *

Redan under frågan om Göta Kanal framkommo hans tankar rörande landets näringslif: hvad självfva kanalen angick — tidens och landets stora tvistefråga — fann han företaget hvarken nyttigt eller tiden därför lämplig; man hade framför allt bort tänka på att befordra inhemsk produktion i alla riktningar, öka »det inre lifvet» i landet, och sedan kunde man tänka på transportmedlen, om också: »Europa därigenom ännu ett halft eller

helt sekel förblifvit i saknad af det förvånande skådespelet att se producenter från Kalix älf på Venems yta byta varor med producenter från Ganges — — Men sedan nu så mycken kraft blifvit på detta företag använd, skulle det smärta min nationliga känsla, om den skulle af framtiden dömmas hafva varit fruktlöst förspilld. — —»5

Hvarje gång frågan var före understödde han därför grefve Platon. Detta visar hans självständighet, ty i denna punkt söndrade han sig emot sin egen skapelse — oppositionen.

I början af april hade de inhemska näringarnas ställning varit under debatt.

Grefve Schwerin stod nu som alltid på svenska landt-befolkningens sida, och det är att märka, att han mindre

1 Crusenstolpc, De Närvarande^ sid. 224.

a Protokoll for Ridd. och Atleln 1815, del. II, sid. 330.tänkte på de stora jorddrottames, men framför allt på de små landtbrukarnes intressen. Han påpekade, att när andra hjälpbehöfvande näringar ägde »constitutionella autoriteter, enkom tillsatta att vårda deras intressen», nämligen i Commerce- och Bergskollegierna samt i * järn-contoiret», ägde jordbruket intet motsvarande institut, ingen föreningspunkt, intet collegium, som vårdar jordbrukarens intressen.1

Han föreslår därför ett generellt utlåtande om jordbrukets tillstånd i hela riket, först då kan den stora frågan besvaras »om det är sant eller ej, att jordbruket står på branten af sitt fall.» Därför föreslår han tillsättandet af detta bekanta »Särskilda Utskott», hvars uppgift skulle vara »ej blott en granskning af hvad som må kallas öfver-flöd, utan också en granskning af rikets allmänna ekonomiska tillstånd.»3

Tidens lösen så att säga blef från denna stund »förlägenheten i allmänna rörelsen», och det var den, som sammanhöll oppositionens olikartade medlemmar. Ty tanken på ett »Särskildt Utskott» hade för länge sedan blifvit framkastad af en oppositionens motståndare, den gamle gustavianen exc. grefve Eric Ruuth, och menin-

' Först 8r 1900 blef den af honom utkastade tanken fullt förverk, ligad i det d& organiserade jordbruksdepartementet.

* Protokoll för Ridd. och Adeln 1815, del. II, sid. 356.

I sina Anteckningar, del. II, 60, skrifver d. v. statsrådet Trolle-

VVachtmeister d. 18 april 1815 om Schwerin, »att han är en af de mest mnrquanta personer i v&rt stånd. Han är det genom sina vidsträckta kunskaper som lärd och som ekonom, sin utmärkta talegåfva, sin fri-modighet och sin energi. Dessa egenskaper har han hnft tillfälle att ådagalägga vid flera riksdagar, där han allt sedan 1786 tillhört oppositionen. Men genom den oböjlighet sil i skick som i meningar, hvilken är honom egen, och genom motvilja för allt, som har en skymt af intrig, har han aldrig haft hvad man kallar ett parti, ej heller velat göra sig ett. Hans tal i dag var fullt af kraft och eld.»

Uppgiften om grefve Schwerins riksdagsmannaskap är oriktig; 1812 Srs riksdag var, som i det föregående är

sagdt, den första han bevistade.gen var att genom ett sådant utskott »bortblanda» just frågan om förlägenheten och på så sätt skingra oppositionspartiet. När nu emellertid grefve Schwerin gjort förslaget till sitt, gick det med glans igenom; än mer, just han, oppositionschefen, stod som självskrifven ordförande inom detta utskott och med det fasta beslutet att göra det till »självfva häfstången i riksdagspolitiken».

Från den i maj till den 27 juni var han nu försvunnen från debatterna; men på denna i det hela korta tid åstadkom han ett »gigantiskt arbete» i form af Vb-tum, hvilket sedan blef Utskottets Betänkande, bland annat därför att ingen mäktade eller ville åtaga sig ett så oerhördt arbete.1

I Betänkandet bevisar grefve Schwerin verkligheten af denna förlägenhet, »hvars like man knappt i Sverge upplefvat», ehuru om graden af densamma omdömet ej ännu vore fullt stadgadt. Han visar dels hvar den bör sökas; i Sverges politiska förhållanden från och med 1806, i Sverges utrikes handelsförhållanden och i vissa administrativa åtgärder; dels visar han botemedlen, ständiga och provisionella, och man finner här uppslaget till hans stora verk: riksbankens ordnande och myntrealisationen. Han tillägger vidare:

»— — Jag tror mig slutligen böra fästa allmänna uppmärksamheten äfven på en annan slags underlåtenhet. När Tryckfriheten återställdes, hade man bort bemöda sig att förmå saktmodige och moderate mån att genom skrifter verka på nationen, sprida en allmännare insikt i statsekonomiska ämnen — — samt göra administrationen uppmärksam på förhållanden, som undfallit dess blickar.»5

1 Minnestal i Svenska Minenur 24 april 1834.

’ Förlägenheten i Allmänna Rörelsen, Ordsakerna därtill och Bote-

medlen däremot: Yttrande ttll Ifögl. Särsk. Utskottets Protokoll 6 juni

rftrs af Fr. H. v. Schwerin, sid. 46.Ilan föreslår därför att ständerna måtte besluta ut-gifvandet af en »Journal i Statsekonomiska Ämnen».

Detta betänkande kallar grefve Trolle-Wachtmeister »ett af grundlighet och kännedom af vår statistik utmärkt, förträffligt arbete. Läxan till regeringen--------------

är stark och förtjänt. Måtte den verka! — —1

Regeringens ledamöter voro delvis häpna, delvis förbittrade. De hade, för att citera friherre Staöl, dittills varit vana att se sina åtgärder godkända af ständerna och funno nu det »frihetsspråk, som råder så väl i Särskilda Utskottets Betänkande som i grefve Schwerins enskilda yttrande, likaså oväntadt som ock nödvändigheten att genast i födseln kväfva denna esprit». Wirsén, såsom »det bästa hufvudet» i regeringen, var den, som grundligast skulle vederlägga Schwerin, och en af regeringens medlemmar »förtrodde mig triumferande i statsrådet, huru Schwerin och utskottet skulle blifva slagna till jorden», berättar Trolle-Wachtmeister. Öfver hela linjen rustade man sig att grundligt nedgöra sin kraftige motståndare. Denne var emellertid nödsakad fara på några dagar hem till Sala.

»Jag sökte afhålla honom», berättar Trolle-Wachtmeister2, »bevisande honom nödvändigheten att vara kvar

' Anteckningar och Minnen II, 52.

* Ibid. Regeringcu fick kraftigt understöd af den snillrike och insiktsfulle H. Järta, då landshöfding i Dalarnc. Han vistades för tillfället

i Stockholm, och själf en förkämpe för d. s. k mcrkantilismcn, sökte han

nu vederlägga grefve Schwerins »Betänkande»; detta skedde i en sakrik skrift: »Yttrande angående medlen till hämmande af en skadlig yppighet». Järtas vrede öfver ständernas hållning och den stora popularitet, Schwerin åtnjöt, var intensiv: »— — han är uppbragt mot ständerna ända till raseri och lämnar fart åt sin ifver i alla sällskap, vid bord och i stora sam-kväm, förklarande högljudt, att ständernas förhållande är ren jakobinism; att deras syftning är införande af terrorism; att i sådant fall skulle han blifva den värste Robespierre och ärnade komma till Stockholm med 80,000 dalkarlar, appuyerade med ryggen på Norge; att ständerna icke hafva någon

rätt att forska i regeringens åtgärder, att regeringen borde låta Em sv cm sk stonnnm. gför att försvara sina och utskottets åtgärder, mot liviika Mörner och Wirsén äma lössläppa all sin hittills till-bakahållna ifver. Men han reste. Denne man har i hög grad den egenhet och den oböjlighet, som åtföljer vissa snillen, i synnerhet dem, hvilka som han tillbringa sin tid i ensamhet och utan annat sällskap ån sina egna idéer. — — Kort innan han for, hade han ett samtal med Kronprinsen och skildes ganska nöjd med honom — — och därmed är jag ganska nöjd.»

Den 28 juni 1815 har blifvit kallad en märkedag* i svenska riksdagens historia. Genom sitt betänkande hade grefve Schwerin tvingat ministrarna till redogörelse ansikte mot ansikte med representationen.

»Sanningar växlades och satser på ett självständigt, men hofsamt språk. De utgöra», för att tala med en samtida, en »länk i det konstitutionella systemets utbildning hos oss.»

Friherre Wirsén var den förste, som tog handsken upp.

Grefve Schwerin hade bl. a. yttrat, att man redan 1812 bort blifva varse den graf, som sedan några år tillbaka börjat gräfvas för det allmänna välståndet.

»Besynnerligt», replikerar Wirsén, »att från samma epok, man å ena sidan daterar Sverges tryggaste själfstän-dighet och dess återuppfiyttande i rangen af fria nationer, räknar man å den andra ett tillstånd, som liknas vid det allmänna välståndets begrafning; och riksadministrationen har dock icke varit delad i tu, utan oafbrutet varit en.» —

Angående tull säger han:

några hnfviulcn springa o. s. v,» berättar Trolla-Waohtraeister. SinX pri-vata sk&rmytslingar mellan Schwerin och jSrta uteblefvo icke. Sä t. ex. slcref Järta ett pasquill öfver Schwerin, »ett stycke poesi i ho mer i dis k vers, som skulle vara tokroligt» och som cirkulerade i kretsen af gemensamma bekanta. Schwerin önskade mycket Hi »se den pjecen. Dock bryr det mig ganska litet, hvad han säger om mig. Han sir un bci esprit och efter mitt begrepp ingenting mer.» Schwerinska Brefsaml. Kgl, Hibl:s Handskriftsamling.»Det är i allmänhet vid ganska få tillfällen, jag anser prohibitiva mesurer i längden nyttiga for näringarna; de lifva dem ej, utan de söfva dem.»

Han kunde ej heller inse nödvändigheten eller nyttan af en statsekonomisk journal och kunde ej »förklara möjligheten af dess bidragande till det åsyftade ändamålet: allmänt väl. Den frihet, hvarje medborgare ägde att som enskild man yttra sina tankar, gjorde här tillfyllest.»

Han frågade vidare:

»Villkoret för denna journals möjliga nytta, mellan hvilken och dess stora skadlighet det icke gifves någon medelväg, fordrar så omfattande egenskaper, att det må vara tillåtet fråga: hvar finnes hos en enda person denna grad af upplysning, visdom, erfarenhet? Ja, jag går ännu längre, jag frågar: hos hvem finnes förmätenhet nog att ens tro sig äga den?»1

Wirséns långa skriftliga anförande, hvari han punkt för punkt sökte gendrifva Schwerin, väckte stort bifall hos regeringspartiet. Äfven statsråden grefve Mömer och friherre Wetterstedt uppträdde mot Salaprosten, och det var uppenbart, som friherre Staöl också belåtet anmärkte, att striden mellan regeringens ledamöter och folkets representanter nu var i full gång.

Grefve Schwerin hade emellertid skyndsamt återkommit från Sala.

Några dagar därefter, d. 5 juli, var han färdig att med ett långt äfvenledes skriftligt anförande besvara statsrådens till trycket befordrade inlägg.

Han gör detta i så ädel, manlig ton, med så stor värdighet, att detta tal måste anses såsom ett af hans förnämsta; på grund af den betydelse det hade både i och för sig och genom att vara hufvudinlägg i denna märkliga oppositionsstrid, anföres det här någorlunda utförligt:5

1 Sc Protokoll för Pidd. och Adeln, IV. 59°-

* Se Protokoll för Ridd. och Adeln, 1815, V. 182—211.»---------När Nationens angelägenheter på ett så

lojalt sätt behandlas, finnes ock grund för hoppet, att det sköna mål, hvilket alla nationer, ehuru merendels sig sjelfva ovetande, ytterst eftersträfva, hvilket bland alla nyare den Brittiska allena förmått upphinna, ock en gång skall af Skandinaviska Brödrafolken uppnås. ---------

Jag lyckönskar Svea Folk, att ändtligen hafva sett den dag komma, då minístrame självfva icke blott förklara glädje däröfver, att administrationens åtgärder grarfc-kas, utan ock genom deras sätt att besvara de gjorda anmärkningarna tydeligen ådagalägga, att deras glädje går af hjärtat, och att ämbetsmanna-andan icke förmått kväfva medborgare-känslan. — — —

Ministrame hafva erhållit en lycklig anledning att inför Nationens Ombud tala ett språk, som Nationen så gärna hör Minístrame tala, om än den icke i allo instämmer i de af dem yttrade grundsatser; och ändtligen har en af Ministrame deraf hämtat anledning att lofva Nationen framdeles en fullständigare utveckling af de principer, som under den förflutna perioden varit lagde till grund för de administrativa åtgärderna. Således ifrån blott discussioner om huru skatterna skola fördelas, huru Brännvins-pannoma skola taxeras, ifrån blott individuella, vid ögonblicket fästade interessen, höja sig Nationens Ombud mer och mer till den punkt, hvarpå de böra stå, om Styrelsen skall kunna med glädje och med hopp om framgång sköta sitt Medlare-kall i mellan den lefvande och den kommande generationen. Publiciteten, denna Styrelsens och Folkets gemensamma vän, i hvars sköte båda kunna uttömma sina hjärtan, har, under och genom denna stora fråga som sysselsatt det Särskilda Utskottet, erhållit en riktning, som den, till sorg för den välsinnade och till fromma allena för lättjan och incapaciteten, hittills icke kunnat erhålla.Allt bebådar för Rikets inre förhållanden en lika så skön dag som den, hvilkcn Nationen, hvad dess yttre

förhållanden beträffar, redan upphunnit —---------------»

Emot Wirséns framkastade förmodan, att Schwerin i sitt betänkande skulle hafva riktat ett förtäckt klander mot Karl Johan, svarar han med dessa värdiga och vackra ord, sedan han först afvisat hvarje beskyllning att hafva varit »personlig»:

»— — — Jag får anmärka, att i hela mitt Betänkande icke finnes spår till omdöme öfver personer än

mindre syftning åt personer----------------Och om än misstag

skulle af honom (Karl Johan) kunna begås, så lärer ingen ädel man och ingen rättskaffens Svensk vilja tillräkna honom hvad icke tillräknas bör; lärer ingen ädel man förglömma, huru det blef hans öde att vara allt i allom, huru för hans blick allt låg kaotiskt omblandadt, huru han i så många fall har måst leda sig af den framom blicken ilande aningen; huru han, innan han kunde bli verksam, själf har måst elektrisera sina redskap, huru han icke fått välja dem ibland dem, som sympatiserade med honom, utan måst nyttja dem han fann; och ändt-ligen, efter det är mänsklighetens öde att göra misstag, den må få vara fri från klander, som har hufvud och förmåga att godtgöra dem och jämväl viljan därtill. Förklara får jag för egen del, att jag icke blott beundrar den store och kraftfulle Mannen, utan att jag som ädel själf älskar den ädle Mannen, och ansåge jag det enligt med min plikt att tadla någon hans åtgärd, så skulle jag icke tveka att såga honom det själf, öfvertygad, att ju större man, dess mindre tror han på sin egen infallibilitet; men ej skulle jag hvarken vilja eller våga genom öppet klander oroa mina medborgares sinnen, då ett sådant förfarande i sakernas ställning vore icke allenast ändamålslöst utan ock vådligt; dock hellre detta ännu, än att jag skulle vilja i löndom förgifta sinnena,förglömmande för hvilka oberäkneliga vådor ett dylikt förfarande blottställer fäderneslandet.» — — —1

Angående sin älsklingstanke, den statsekonomiska journalen, säger han:

»— Friherre Wirsén har ock yttrat, att han

ansåge den frihet, hvarje medborgare enligt vår nu gällande Tryckfrihetsgrundlag äger, att som enskild man yttra sina tankar, göra i det nu afsedda fall tillfyllest. Då frågan är om blotta rättigheten att yttra tankar, kan jag ej annat än instämma i denna mening. Men jag har trott, alt man ej bör vidare åt slumpen öfverlämna denna

rättighets utö/ning, enär erfarenheten hittills visat, att den blifvit obegagnad.

Och är det väl Nationens fel, att den hittills varit obegagnad? Jag svarar Nej. Män hafva funnits, som sökt att sprida statsekonomiska kunskaper; andra, som därtill erbjudit sig. Genom nekad portofrihet hafva deras bemödanden blifvit fruktlösa. Det är klart, att när portofrihet åt den ena beviljas, men åt den andra nekas, så förklaras i och med detsamma denne sednaro såsom icke förtjänt af Styrelsens förtroende. Den enda honom återstående utväg att bereda sig ett Husan de Publicum vore, om han antoge en ton af fronderi; men denna ton blir aldrig den sanna medborgarens. Frågar man hvarföre så händt och så händer, så är svaret lätt funnet. Ännu äro endast sex år förflutne, sedan Nationen erhöll sitt nya Samhälls-skick; ännu hafva de nya Idéerna icke allestädes hunnit erhålla nya organer; ännu händer, att ett tillstyrkande, gifvet af den ena och enligt med den nya tidens idéer, mötes af ett afstyrkande, dicteradt af fordna tidens anda — — — Måtte männen

1 Detta Schwerins uttalande om Karl Johan väckte stort uppseende och mycken vikt lades därvid; »på detta sätt», säger Schinkcl i sina % Minnen» 9. io, »uppfattade oppositionens chef betydelsen af den framstående roll, han vid denna tidpunkt med så stor heder uppbar.»med fordna tidens anda en gång höja sig till det begrepp om mänsklig ädelhet, att man, fastän icke ämbetssökande, kan vilja vara verksam för allmänt väl, utan att äga en Jacobins syftemål; att det tysta medvetandet att hafva älskat ock gagnat Fäderneslandet och att äga Medborgares aktning ock kan förläna en njutning, som godtgör använda mödor; att den lerans, af medborgarehänder lagd uppå den sten, som skall betäcka ens stoft, ock kan utgöra ett mål för en ädel Mans ärelystnad!»

Äfven detta tal mottogs med lifligt och enhälligt bifall.1 Wirsén skyndade att »uppriktigt och okonstladt betyga grefve Schwerin sin stora högaktning med för-nyadt erkännande, att jag aldrig tviflat på de ädla motiverna för hans framställning» — — —,5 hvarefter friherre Wetterstedt äfvenledes reste sig för att offentligt »betyga grefve Schwerin sin erkänsla och tacksamhet» för det sätt, hvarpå han gjort »striden mellan Nationens representanter och konungens ämbetsmän till en ädel strid, som genom anfall och försvar å ömse sidor bör leda till allmän nytta». Han, friherre W., lyckönskade sig själf att hafva »funnit en motståndare, hvilken det alltid blir en ära att hafva kunnat besvara, äfven om den äran icke vinnes att fullkomligen vederlägga honom — — —»3

Till slut uttryckte Ridderskapet och Adeln samfäldt sin önskan, att »grefve Schwerins förträffliga Anförande måtte befordras till trycket».

Det gör ett egendomligt intryck att i torra riksdagsprotokoll möta en diskussion så liflig och medryckande, att man än i dag tycker sig höra rösternas varma klang.

1 »Grefve Schwerin hnr i går besvarat Wirséns anförande på ett sätt, hvnruti han alldeles öfverträffade sig. Jng hörde den yttersta beundran uttryckt äfven af regeringsledamöter och bland dem af Wirsén själf. Ingen finnes, som gör honom namnet stridigt att vara vår första talare*, skrifver Trollc-Wachtmcister den 6 juli.

7 Protokoll for Ridd. och Adeln IS15* V. 211.

3 Ibid, 219.I sanning: en ädel anda hvilade öfver denna princip-strid, och sant sade Tegnér, att adeln nu mer än någonsin förtjänte namn af »det första ståndet».

* *

*

Mellan riksdagsdebatterna deltog grefve Schwerin i det högre sällskapslifvet i Stockholm, och hans älskvärda och nobla väsen intog alla.

Det var under denna vinter, som den för skönhet, begåfning och behag så högt berömda grefvinnan Wetter- * stedt lade an på att genom sina lysande fäster, vid hvilka »all politik var bannlyst och konst och vitterhet förde blomsterspiran», tämja »oppositionens lejon», och det sades, att mången åtminstone »talade litet, om han ock röstade med oppositionen för att ej glömmas vid bjudningen af denna hänförande värdinna».1 Och, heter det spetsigt, kunde man väl undra på, att så många »patrioter» påyrkade den hemliga voteringen?

Bland gästerna i detta rikets mest glänsande hus var ej grefve Schwerin. Personlig sympati hyste han lika litet för friherre Wetterstedt som för friherre Wirsén. De hörde båda till dem, om hvilka han en gång skref till Palmblad: »Man bör ej låta dem få tillfälle att inbilla sig, det man är dupe af deras fagra ord. Det ges folk, mot hvilka man aldrig bör vara vänligare och höfligare än jämt så mycket som behöfs för att ej vara brouillerad.»5

Det var blott helt naturligt, att grefve Schwerins självkänsla skullo bli allt starkare och ej med orätt för-värfva honom ord för en viss dryghet. Betecknande för honom och den ställning, han intog vid denna tid, är följande lilla interiör:'1

1 Biog. /ex. 20. 229.

* Kgl. Hibl:s Handskriftsamling.

a Urtima Riksdagen ¡817-1818. En monografi af Al. Aftonbladet 1867, nr. ioo, 106, 111, o. s. v.Samma dag 1815 års riksdag afslöts, gaf kronprinsen stor supé, till hvilken ledamöter af samtliga riksstånden blifvit inviterade. Grefve von Schwerin ankom sent, och bland de första, som han i gula salongen mötte, var baron Wirsén. Den förre hade varit hos baron Adelsvärd på »grand diner», där värden föreslagit en skål »för Sveriges räddning genom ständernas kraftfulla dispositioner och grefve Schwerins makalösa esprit», och var därför om möjligt mera utmanande än vanligt mot baron Wirsén, för hvilken han hyste stor aversion. Wirsén var däremot lika lugn och allvarlig som vanligt.

Grefve Schwerin hälsade med mycken nonchalance och yttrade med hög röst till baron Wirsén:

»Med de allra bästa förhoppningar lämnar jag i morgon hufvudstaden för att någon tid njuta en väl-behöflig hvila. För landets finansiella rekonstruktion har regeringen endast de dispositioner, som rikets ständer anvisat, och er plikt är, min baron, att med er kända esprit gå regeringen till handa i det inkonveni-enta arbetet.»

Med lika hög röst men med mera lugn svarade baron Wirsén:

»Kongl. Maj:t skall utan tvifvel låta sig angeläget vara att efterfölja ständernas dispositioner; men tillåt mig prevenera herr grefven därpå, att dessa dispositioner skola öka förlägenheten, än mera derangera finanserna och framtvinga hvad som kunnat undvikas, en fruktansvärd katastrof. Tillåt mig vidare förutsäga, att herr grefven själf skall finna sig tvingad frånträda många af sina åsikter- om bankoverket och realisationen, när grefven hunnit mera approfondera dessa ämnen.»

»Mina åsikter i finanserna», svarade grefve Schwerin, »äro så rotfästade, att ingenting i världen förmår rubba dem, och framtiden skall jäfva baronens skepticism

âbeträffande de åtgärder till landets räddning, som jag föreslagit och lyckats genomdrifva. »

»Gud gifve», yttrade baron Wirsen, »att mina farhågor aldrig blifva bekräftade.»

»De skola ej blifva det», inföll grefve Schwerin med denna confiance, som aldrig öfvergaf honom. — Riksdagen 1815 kunde i visst hänseende anses hafva inneburit ett bestämdt nederlag för konungens rådgifvare. Men äfveti »oppositionens chef» led ett personligt sådant* Den ifver, hvarmed oppositionen understödt hans förslag om en statsekonomisk journal, föranledde nämligen regeringen till en motkupp. Den ville förekomma Schwerin och skyndade att på »egen hand» grunda en sådan tidning.

Redan omedelbart efter riksdagens slut annonserades den ; konungens och de högste ämbetsmännens namn prunkade främst på subskribentlistan, och till redaktör hade man fått expeditionssekreteraren Schoerbing, »en medgörlig medelmåtta»,' hvilkcn samtidigt utnämdes till riddare af nordstjemeorden.

Detta senare ansågs allmänt vara ett slag, riktadt mot Schwerin, som redan under riksdagen blifvit förbigången, då tvänue mindre betydande medlemmar i Särskilda Utskottet blifvit dekorerade; märkas bör, att just dessa två hade fört regeringens talan.

Men för slika »prickningar» var Schwerin alldeles likgiltig; hans personliga ärelystnad låg alls ej åt detta håll, och den småfuttiga afundsjuka, som på detta sätt sökte såra honom, gjorde ett hugg i tomma luften. »Hos mig»,

skref han vid ett tillfälle till Livijn, »måste allt subordonnera under medborgerligheten.»

Desto djupare grämde det honom, att hans glödande nit för allmän medborgerlig upplysning ej skulle få ut-

1 Schinkcl, Minnen * II. 91.rym me, att lian blifvit utestängd från den verksamhet, han så högt älskade och åtrådde.

Detta framgår äfven af ett yttrande i ett hans bref:’

»Visserligen önskade jag journalen annorlunda. Om det å ena sidan gläder mig att se, genom prenumeranternas stora antal, att nationen gillar den genom Särskilda Utskottet föreslagna statsekonomiska journalen, så oroar det mig å andra sidan, att dess n. v. utgifvare sannolikt icke förmår finna den rätta ståndpunkt, hvar-ifrån sakerna böra ses och göras åskådliga för andra.»

Hans nedstämning ökades af att den ekonomiska kris, till hvars förekommande han i sitt »Betänkande» trodde sig hafva visat vägen, ryckte allt närmare, och hvarken höjda tullsatser eller prohibitiva medel kunde hejda den.

Detta allt gjorde honom så djupt nedslagen, att han vid sin hemkomst till Sala beslöt att för alltid uppgifva det offentliga lifvet; han skulle aldrig mera bevista någon riksdag, aldrig mera författa en rad och till och med upphöra med sina kära studier, både i historia och nationalekonomi.

Overksam kunde han dock icke vara, något måste han pröfva krafter och vilja på; han valde då musiken, som han älskade, dock utan att äga någon som helst fallenhet för dess utöfning. Och nu ficlc man se den mer än femtioårige mannen, med sin vanliga järnvilja öfvervinnande alla hinder, taga lektioner i violinspelning.

Den ögonsjukdom, han som ung lidit af, började åter göra sig kännbar; men outtröttligt fortfor han med den nu så kära violinen; lian spelade och spelade, högrest, rak och ifrig, med den gröna ögonskärmen öfver pannan.

Men tålamod var aldrig hans sak; när han inlärt de

' Till Hammarskjöld, d. 17 febr, 1S16. Kgl. Bibhs Handskrift-»amliug.elementära greppen, ville lian genast njuta frukten af sitt arbete. De få musikaliska förmågor, som funnos i den lilla staden vid silfverbärgets fot, inbjödos nu till musikaliska soiréer i prästgården och aftonen igenom spelades det kvartetter.

Han gladde sig som ett barn, berättar en samtida vän,1 åt dessa dagligen återkommande nöjen, skämtade själf hjärtligen öfver de falska toner, som stundom läto höra sig, ville icke tala om politik eller allmänna ären- • den och syntes högeligen belåten med att hafva lämnat allt sådant bakom sig.

Emellertid dröjde det ej länge, innan den af regeringen stiftade »journalen» dog af brist på prenumeranter. Då uppgjorde Askelöf och Livijn planen till en ny tidskrift, som skulle utkomma häftevis och afhandla politiska ämnen af allmänt intresse. De underrättade Schwerin härom, och med nästa post kom från honom ett lifligt intresscradt svar, hvari han självmant erbjöd sitt mcdarbetarskap. Detta antogs genast med tacksamhet. Nu var det slut med musiken; kvartettöfning-arna upphörde; violinen kom i sitt fodral, notstället på vinden och noterna måste lämna rum för böcker och skrifsaker.

Med lif och lust återvände han till sina gamla husgudar.

»Det är mig kärt, att herrame äro nöjda med mitt inträde i förbundet. Jag ämnar icke bli hedersledamot blott, utan en verkligen arbetande ledamot», skref han gladt till Livijn, och man märker af detta bref3, att han i ett nu åter är den ifrige varme svenske medborgaren, som ser en ny utväg att göra sina idéer gällande; trots alla hinder från myndigheter och afundsmän står

1 Minnesord, Svettska Minerv a, 15 april 1834.

3 Kgl. Hibl. Handskriftsamling.han nu åter fram att i Sverge föra det fria ordets talan:

»Detta sammanträffande af händelserna, som gifvit vår Läsning sin tillvarelse, (är) högst nöjsamt. Jag har annars i en tid af fyra år, som är min egentliga medborgareperiod, erfarit ett sådant underbart och skönt sammanträffande af händelser, som föder hos mig hopp och mod och gör, att jag med full resignation i afseen-de

på de följder- som däraf kunna uppkomma för mig själf enskildt, går raskt och glad till det ännu osedda målet —— *1

Redan det första häftet af Läsning Ull utbredande af medborgerliga kunskaper väckte stort uppseende. På prenumerantlistan märkas först och främst hela oppositionen, vidare en mängd ämbetsmän, officerare och ett par präster; men utom Schwerins vän Trolle-Wacht-meister icke en enda af regeringens medlemmar.

Detta första häfte är helt och hållet fylldt af oppo-sitionschefens anda och tankar. I den lilla historiskt-geografiska uppsatsen »Blick på Sveriges läge» framkastar han sina tankar om > excentricitet och koncentrici-tet». Men han passade också på att skissera den poli-tiskt-ekonomiska ställningen i landet, utdelande slängar både åt > merkantilism», Göta kanal o. s. v., och uppretade därigenom än mera sina politiska motståndare.

»Sverges historia bevittnar, kraftigare än de flesta öfriga staternas, riktigheten af den sats, att nationerna äga en yttre och en inre historia. Den förra: Krigs-höfdingames; den senare: Industriens, Constitutionens, och om jag så får uttrycka mig — nationalitetens bildningshistoria; ty i nationaliteten ligger det egentligen rent mänskliga eller rättare det gudomliga i människan, modifieradt af lokalen och Skickelsen, hvarigenom män-

1 Brcf till Livijn 24 juni 1S16. Kgl. Bibi. Hamlskriftsamling.niskor i massa kunna ådagalägga sitt ursprung från ett högre Väsen. Naturen af detta ädla sinne har vår Kronprins så skönt antydt, då han i sitt tal till norrmännen säger: »Varom fattiga, men ägom nationalitet.» Genom den yttre historien danas hos en nation den excentriska kraft, som uppehåller densamma i striden mot andra; genom den inre historien erhåller den en koncentrisk kraft, till inre utbildning och till cxcentricitetens motsägande; genom bådas förenade verkan bildas nationaliteten.

Sverges inre historia har ännu icke hunnit lämna sitt fulla bidrag till bildande af sann nationalitet. Ännu framställer Svenska Nationen bilden af tvänne till lefnads-sätt, bruk, affectioner — åtskilda och för hvarandra främmande folkslag. Vill den ena delen att nationalväl-mågan skall grundas på inhemska näringars flor, att träsken skola uttorkas, skogarna öppnas, landsvägar anläggas; så vill den andra delen, att välmågan skall grundas på den vinst, som schackrandet med främmande nationers produkter kan bereda; vill, att till handelns befordrande vattenvägar skola anläggas, icke på handelns egen, utan på nationens bekostnad; vill att nationen

skall med Bankens silfver köpa aktier i Östersjö-Com-paniet, lofvandes, att endast handeln en gång kommer i rätt flor, så skola genom realisation våra träsk bli

uttorkade, våra skogar rensade, vårt åkerbruk upphjälpt —; vill den ena delen, att det estetiska sinnet

skall inifrån utbildas — så vill den andra delen, att man skall låta sig till efterrättelse lända de utländska mönster, som för trettio år sedan införskrefvos; vill den ena delen att, eftersom det är tillåtet att säga hvad man tänker, må man ock ärligt och rent ut säga det, och att eftersom publicitet är tillåten, så böra medborgarna begagna detta medel att upplysa hvarandra; så låter den andra delen förstå, att sådant kan bli vådligt, kanbli till anarki-----------; vill den ena delen, att Svenskarna

för allvar skola eftersträfva att bli Svenskar, så ger den andra delen en fördubblad fart åt den excentriska kraften, obekymrad, om ej möjligen planeten slutligen skall råka inom en annan och större planets bana och för alltid degraderas till måna —»

Sina tankar om »excentricitet och koncentricitet» utvecklade han vidare i en längre uppsats, »om Natio-nalkaraktären», i samma tidskrift.

Dessa tankar upptogos sedan med hänförelse i tidningen »Föreningen»,1 hvilken vid grefve Schwerins namn vill fästa »den beundran, som tillkommer en af denna tidens märkvärdigaste män inom fäderneslandet. Sent uppträdde han som författare, och aldrig har han nyttjat auktorskapet såsom ett medel att därmed skryta eller lucrera; endast begäret att bereda allmänt gagn har på denne genialiske patriot satt pennan i handen------------------»

Därefter utvecklas vidare denna idé af »det högsta djup och den rikaste fruktbarhet», nämligen just om »staternas excentricitet och koncentricitet»; det visas, huru under Sverges »största regenter, Gustaf Wasa och Karl XI. rådde

en excentricitetens och koncentricitetens jämvikt, som gjorde folket sällt» — men härtill fordras af regenten »att fullkomligt känna sitt folk, alla dess egenheter, vanor, lyten och dygder, att älska det, som man älskar en välbekant barndomsvän», kort sagdt, det fordras, att regenten skall vara en infödd man.

Detta var ett »farligt» uttryck, och det väckte också en uppståndelse utan like. Statsråden kallades till kronprinsen; artikeln måste ånyo af frih. Wetterstedt i öfver-sättning delgifvas honom, och högst uppbragt förklarade han, att i denna artikel låge ett groft brott, »påtagligen det gröfsta, som blifvit begånget på länge; ifrigt kräfde

1 D. 13 mars 1817.han strängt straff på författaren och åtal mot tidningen. Förgäfves sökte de tillkallade statsråden lugna honom. Han förklarade, att om ej konungen till urtima riksdag sammankallade ständerna för att göra en ny lag om brott mot successionsordningen, så ämnade han resa härifrån, »jag och min son».

Under åtta dagar streds under enskilda öfverlägg-ningar hos kronprinsen samt offentligt i statsrådet om ingenting mindre än i fall författarens brott vore under tillämpning af en lag, som bestämmer förlust af lif, ära och gods. Till slut blef kronprinsen helt plötsligt åter lugn och sade: »je voudrais seulement que cet homme (l’auteur) eût l’occasion de s’expliquer et de tranquilliser la nation, qui est offensée de cet article — en rendant publique une explication, qui démontre une opinion qu’il a voulu exprimer dans sa feuille et qui fait voir que son intention n’ait pas été mauvaise. — Si cette explication est admissible, c’est assez.»------------

Därvid bief det; den anonyme författaren, Schwerins ifrige beundrare, gjorde afbön och frågan om urtima riksdags sammankallande förföll.

Men icke minskade detta den misstro, Karl Johan hyste mot frihetsmannen Schwerin.

Detta var ej allt. Ännu mera strid, offentlig och enskild, skulle Schwerins uttalanden i den nya tidskriften uppväcka.

Framför allt var det själfva förordet, undortecknadt med hans namn ensamt, som väckte uppseende.

Han antyder här tidskriftens färg genom att säga, att »inom ett fritt samhälle kan motståndet mot nya idéer och omhvälfningar endast härleda sig från brist på ljus, och detta ljus, under den förra tiden omsorgsfullt bevaradt under skäppan, kan man nu i ymnoghet meddela. » Han förklarar sin afsikt att söka sprida detta ljus öfver alla den »förflutna och den närvarande tidens idéer istatshushållning», så att svenske medborgare må bli i stånd att sjiilfständigt bilda sitt omdöme, och detta till trots för en och annan vederbörande om ej vederbörande alla, med hvilkas opinion våra opinioner kunna råka i collision.»

Han vänder sig i detta förord emot hofkansleren, friherre Wetterstedt, som nyligen missbrukat sin ställning att alldeles omotiveradt förolämpa honom. Det var då Wetterstedt såsom indragningsmaktens utöfvare gaf en »handskrifven varning» åt de unga fosforistema i Uppsala, hvilka i sitt Litteraturblad på ett opassande sätt recenserat »Svenska Akademiens Handlingar» och särskildt ohöfviskt anfallit Leopold. Detta hade dock Schwerin skarpt klandrat.1 Friherre Wetterstedt hade i sin skrifvelse yttrat om «den nya lärans följder: hvad praktisk nytta skulle väl därigenom beredas, och hvilken har den väl

beredt? — Är det Särskiklta Utskottets Betänkande

vid sista riksdag och de vidt omfattande memoralicma, som bestämde riktningen däraf?»

Detta var åt Schwerin en personlig prickning, hvilken bl. a. justitierådet Blom enträget bedt Wetterstedt att utesluta. Men denne hade nödvändigt velat gifva denna släng åt sin politiske motståndare.

»Hur kan man vara så taktlös?» utbrister Trolle-Wachtmeister,3 »hvad har Särskildta Utskottet och dess betänkande att göra med striden mellan Svenska Akademien och några versmakarc i Uppsala? Ar det förlåtligt att så barnsligt taga humör, så barnsligt yttra det? Hur kan en regeringens medlem så glömma sig?»

1 »Första gftngen jag läste recensionen gaf jag icke stort akt pä personligheterna, emedan min uppmärksamhet var fäst pS saken. Men andra gängen jng läste, s8g jag med misshag det personliga och föroliim-pande, och jag

kan icke förmS mig att företaga läsningen för tredje gfingen.» Schwerinska brefsamlingen. Kgl. Biblioteket.

'* Anteckningar och Min nen II, 101,

En »vensk storman* lOI sitt förord protesterar Schwerin mot det anförda uttrycket i denna »handskrifna afhandling», förmenande, att det varit af mera »redbar och praktisk nytta», om dessa omdömen blifvit i tryck framlagda, än att de genom handskrifter cirkulerat, och antydde, att den af hofkans-lären vidtagna åtgärden att motarbeta läror, som han ansåg »betänkliga», själf vore af högst »betänklig natur».

Nu ryckte emellertid det af Wallmark redigerade regeringsorganet Allmänna Journalen1 i elden och sökte att med hån, åtlöje och giftiga antydningar träffa Schwerin både som person och som utgifvare af den nya tidskriften, hvilken kallades »ett lika förmätet som löjligt Phajtons företag», medan friherre Wetterstedt benämnes »väckta-ren öfver svenska tryckfriheten» med »grundsatser af liberalité och aktning för andras meningar».

Då detta jämte förtäckt hot om indragning upprepades för hvart och ett af tidskriftens tre första häften, blef Schwerin vred och otålig, och i det han i sitt misshumör nedlade sitt medarbetarskap, anförde han såsom ett af skälen härför det trycktvång, som han ansåg kunna bli en följd af hofkanslerens ingripande på sätt som nu förekommit. Med åberopande af Wetterstedts nyss omtalade »handskrifvelse» drager han den slutsatsen, att hof-kanslem, i trots af att tryckfrihetskommittén intygat en periodisk skrifts ostrafflighet, icke af grundlagen vore hindrad att mot densamma använda de inhiberande åtgärder, hvartill han kan finna sig påkallad.3

Man kan betvifla, huruvida grefve Schwerin bort falla undan för blott ett hot eller om det ej snarare varit i oppositionspartiets intresse, att regeringen begått missgreppet att låta hotet öfvergå till verklighet.

Friherre Wetterstedt däremot beklagade sig inför kronprinsen, och när han i sin tur talade med Schwerin

1 Se Allmänna Journalen 1816 nr 296; 1817 nr no o. s. v.

3 Läsning till utbredande af medborg. kunskaper III, 101.om saken, yttrade denne något kärft men frimodigt sin förvåning öfver att friherre W. varit lumpen nog att »beklaga sig öfver sådant inför sin furste, då don, på hvilken han klagade, sannolikt icke skulle få tillfälle att försvara sig».

»Ah», invände kronprinsen, »tag icke saken så! Wetterstedt har talat med mig om detta ämne, och som jag är äldre än ni båda, så har jag velat tala med er * därom.»

»Jag ber E. Kgl. H. om förlåtelse», inföll Schwerin, »jag är just af samma ålder som E. Kgl. H., men baron W. är tjugo år yngre än jag och kan ännu hafva mycket att lära af mig. Och hvad denna sak beträffar, så har han anfallit mig, och jag har blott gått tillväga försvarsvis; men jag bekänner, att jag handlat på ett så eftertryckligt sätt för att imponera på baron Wetterstedt, så att jag måtte få vara i fred (pour avoir les condées franches). Jag tror äfven, att om jag icke burit det slags rock jag bär, så hade baron Wetterstedt tänkt två gånger, innan han vågat anfalla mig. I fall något lagstridigt varit i det som jag framställt eller kommer att framställa, så är det min skyldighet att därför efter lag ansvara, men lika så väl som jag känner mina skyldigheter, känner jag äfven mina rättigheter som svensk medborgare.» 1

Härpå hade kronprinsen intet att svara.

Mellan Schwerin och Wetterstedt förblef alltid förhållandet något spändt, trots kronprinsens försök att sammanföra dem. Så t. ex. blef Wetterstedt en dag, den 7 nov. 1817, af honom befalld »up til kl. '/,<) för att framställa återstoden af finansbetänkandet och sedermera äta däruppe med grefve Schwerin». Han förklarade sig dock »sjuk af en förfärlig bröstvärk», men till grefve von

1 Jämför Sv. biogr. Itx. 20. 227, samt Trollc-Wachtmeister: An-teekningar och Äftnnen, II, 102.Engeström yttrade han sin förhoppning, att »H. Kgl. H. icke måtte tro, att det är för att undvika grcfven, fast vi disputerade i går».

Schwerins politiska ställning var emellertid orubbad, och vid ministerskiftet 1816 erbjöds honom genom general

Björnstjema platsen efter Wirsén såsom statssekreterare för finansärendena. Han betänkte sig några dagar, men gaf därpå afslag. »Det hade blifvit vackra skakningar i statsrådet, om detta eldsprutande bärg blifvit # ditflyttadt», tillägger Trolle-Wachtmeister, som berättar förloppet.1

* *

*

Ju mera bekymmersam den finansiella situationen i landet blef, och ju mer regeringen insåg nödvändigheten af en ny urtima riksdag, dess angelägnare föreföll det att söka stämma grefve Schwerin för regeringspartiet.

För den skull utnämndes han i början af maj 1817 till ledamot af Nordstjämeorden. Men han tänkte som den Riksens Råde, hvilken sade: »våra band binda oss», och han ville ej bli bunden. Han vägrade att emottaga utmärkelsen, och i ett bref 2 till kronprinsen utvecklade han sina skäl:

»-----------Jag har nyss i tidningame sett mitt namn

bland dem, som konungen hugnat med sina ordnar. Jag tillstår det öppet för E. Kgl. H. — jag har sett det utan nöje, och det skulle vara påkostande för mig att öfvergifva den plats, jag intager bland de med ordnar icke pryddas antal.

Större delen af mitt lif har jag tillbragt fjärran från stora världen, och däraf kommer sig väl, att jag i åtskilliga frågor bildat mig föreställningar, vida skilda från

1 Anteckningar och Minnen II. 83.

7 Ägcs af grefve Philip v. Schwerin.dc vanliga. Man torde kalla dem fördomar. Må så vara; de hafva blifvit mig kära och skada ingen. Jag tror, att i ett konstitutionelt samhälle, där den upplyste och hederlige medborgaren också är något, och det i och genom sig själf, borde aldrig nådetecken och ordnar tilldelas andra än tjänstemän; att den enskilte medborgaren ej bör eftersträfva annan utmärkelse än den, som aktningen förlänar, och att, hvar helst man annorlunda handlar, länder det till undergräfvande af de medborgerliga dygder, som likvisst utgöra en konstitutionel stats enda säkra grundval.

Jag är ej den ende, icke ens här i landet, som hyser denna fördom. Man tror tämligen allmänt, att de gunstbevis och ordenstecken, som förlänas åt de icke i tjänst varande personer, dem H. Mt. naturligtvis icke annat än medelbart kan hafva lärt känna, endast förlänas åt dem, som uttryckt en önskan att af desamma blifva delaktige, eller som snällt vandra i ministrarnas fotspår. Jag skulle ej vilja, att man om mig tänkte vare sig det ena eller det andra.

Men oafsedt mina fördomar har jag skäl att anföra, dem tvifvelsutan E. K. H. — — lärer värdigas gilla.

Konungens ministrar hafva sedan långt tillbaka plägat vid hvarje riksdags slut utdela belöningar åt dem bland folkombuden, som till deras nöje utöfvat ett mera märkbart inflytande på förhandlingarna. Vid förra riksdagens slut lät man sålunda tilldela stjärnor åt två medlemmar i det »utomordentliga utskott», hvars ordförande jag var, och i livilket allt arbete varit på min lott. Ordförandens uteslutande undföll icke allmänheten; det är till och med först genom denna samma allmänhet jag själf kom att märka det, ty jag har ej den vanan att fästa min uppmärksamhet vid hvad som rörer mig personligen, när fråga är om staten. Jag tror ej, att detta lilla straff skadat mig i allmänhetens tankar; ty den har sedankunnat se flera af de af mig förfäktade åsikterna antagna och andra åter, dem jag bekämpat, öfvergifna. Men helt visst skulle det lända mig till skada i alla goda medborgares ögon, om man ansåge sig hafva skäl att tro, det de personer, som då voro missnöjda med mig, nu skulle vara nöjda med mig. E. Kgl. H. förstår mig säkert.

Strax efter riksdagens slut tillkännagaf hr Schoer-bing sig såsom utgifvare af den tidskrift, om hvilken jag . väckt förslag och som gjort så mycken ond blod. De tjänstvillige skyndade sig ej allenast att låta anteckna Kgl. M:s namn och sina egna på listan öfver herr Schoer-bings gynnare, och herr Schoerbing blcf jämväl efter första tidskriftshäftets utgifvande utnämnd till riddare af Nordstjärneorden. Det kunde ej vara ämbetsmannen

Schoerbing, man ville utmärka, ty sedan länge tillbaka har man ansett lämpligt att fritaga honom från sin befattnings utöfvande. Det var tydligen författaren Schoerbing, man ville hedra; det var tydligen ett med ifver om-fattadt tillfälle att låta allmänheten veta, att det ej var på själfva saken man stött sig, utan på det sätt, hvarpå jag betett mig vid väckande af förslaget; det var slutligen också lika tydligt en ny förödmjukelse, man ville bereda mig. Så uppfattade också allmänheten saken. Herr Schoerbing nedlade pennan; jag upptog min; genast för-svunno de stora namnen. Jag upphör med min tidskrift, och man skyndar sig att tilldela den afgående skriftställaren samma belöning, som nyss förut kommit den begynnande till del. Om E. Kgl. H. kände allt det där, skulle E. Kgl. H. se, huru förträffligt denna egendomliga sammansättning ägnar sig för åtlöjet. Jag tycker om att skratta, jag också, men ej att vara föremål för åtlöjet, och jag afskyr den låghet, som fogligt och dumt lånar sig åt andras elakhet. Om det ligger i hofmän-nens intresse att tro och låta tro, att kungliga gunstbe-vis äro af samma natur som den gudomliga nåden, kan medborgaren allt för väl vara dem förutan.

E. Kgl. H. lärer tvifvelsutan af denna framställning finna, att det är mig moraliskt omöjligt att mottaga ordnar, vare sig i närvarande stund eller så länge jag är medlem af oppositionen, en plats, för hvilken jag ej blyges, emedan det först är efter vunnen insikt om dess nödvändighet, jag beslutat mig för att intaga den, och emedan jag tror det vara för fäderneslandet nyttigt, att just

jag fyller densamma >

Han anhåller att kronprinsen själf måtte förmå konungen att »ej utfärda befallning om mitt prydande med den orden, till hvilken jag blifvit nämnd» och föreslår, att han, kronprinsen, skulle begära af konungen »att själf vid tillfälle få pryda mig med ordenstecknet, hvarefter vi alltid kunde öfverenskomma om lämplig tid för denna ceremoni. Och om det dröjer något länge, kommer detta ju ingen vid.» Han hoppas vidare, att kronprinsen ej måtte ogilla, att han på detta sätt söker tillfredsställa »sitt skaplynnes kraf; det skulle ej förlåta mig att hafva varit en lekboll för de ondskefulla och ett åtlöje för nar-rame.» — — —

Han erhöll ett ganska kyligt svar från Karl Johan, som försäkrar, att »illviljan icke haft någon del» i utnämningen, att det tvärtom var han själf, kronprinsen, som af konungen begärt denna orden åt grefve Schwerin: »Jag har hittills endast intresserat mig för de militära dekorationerna; jag ser, att jag ej är lycklig hvad beträffar

prästerskapets — Om Ni nu ej tror er kunna bära

det ordenstecken, genom hvilket Ii. M:t velat utmärka er, kan H. M:t naturligtvis ej tvinga er därtill. —

Den opposition, hvarom Ni i ert bref talar, kan i vårt land ej sysselsätta sig med annat än förvaltnings-och penningfrågor och Ni lärer ej vilja neka, att den svårligen kan äga rum med en författning sådan somvår och under en styrelse, som, långt ifrån att vilja inkräkta på folkets rättigheter, städse är beredd att göra alla de lagliga eftergifter, soin folkombuden skulle kunna fordra för det allmännas väl. — —»

Att Schwerin på grund af intriger ofvanifrån ansåg sig nödsakad att uppgifva sin kära tidskrift, detta slungade honom tillbaka i hans nedslagna sinnesstämning.

Äter beslöt han att draga sig undan det offentliga lifvet och att under den stundande riksdagen stanna hemma . i Sala.

Men nu som förra gången lämnade hans politiska vänner honom ingen ro, förr än han lofvat infinna sig. Det var de stora bank-krisemas år, och den inre statshushållningens läge syntes förtvifladt. Stora förhoppningar fästes vid grefve Schwerins finansiella snille, och han intog äfven vid denna riksdag en ledares plats.

Redan strax efter riksdagens öppnande sammandrabbade de båda skarorna, ministerens och oppositionens, som grefve Schwerin älskade att benämna dem; debatterna växte i lif och skärpa, ju mera inom oppositionen den man, friherre Carl Henric Anckarsvärd, började framträda, hvars kraft och eld voro lika stora som Schwerins, men hvars bevekelsegrunder voro rakt motsatta dennes, personligen hätska och hämdfulla, som de voro. Och ju mer denna anda af ofördragsam, personlig ovilja gjorde sig gällande inom partiet, dess mer aflägsnade detta den strängt parlamentariske Schwerin, som med rätta, då han i debatten den 8 dec, försvarade sin ställning, om sig

kunde säga:

»— — Jag begynner med att förklara, att jag tillhör oppositionen. Jag har aldrig dolt det hvarken i mina tal från detta rum eller i mina utgifna skrifter. Men jag har tillika uppgifvit hvilka motiver, som därvid ledt mig. De härflyta från den kännedom, jag äger om andra folkslags öden. Jag tror ej på någon annan garanti för ettfolks constitutionella författning än den, som hvilar på dess egna insikter och dess egen förmåga att bedöma så väl sina enskilta som mänsklighetens allmänna intressen. Det är dessa insikter, som jag i min mån sökt att befordra, men aldrig Anarchien, och aldrig har hos mig funnits eller skall hos mig finnas lystnad efter ämbeten, titlar eller mynt. — —»1

Och då friherre J. Cederström mot honom utslungade de orden: »De, som genom uppgifter af en föregifven nöd sprida eller kunna sprida oro i landet, äro ej ledamöter i oppositionen utan snarare partichefer», afvisade han bestämdt denna beskyllning:

» Jag har nyss hört namnet partichef nyttjas.

Jag får här endast förklara, att blotta frimodiga yttrandet af de tankar, som man hyser, aldrig ännu förrådt någon sådan åsyftning. För öfrigt tillhör det historien i en framtid att utreda och omtala dylika åsyftningar, där de funnits.»’

Historiens utslag i denna punkt har visserligen betecknat grefve Schwerin ej som ensidig och hänsynslös partiman, men väl som oppositionens fullt berättigade chef.

Urtima riksdagen 1817 tillkom, som bekant, endast i och för ekonomiska frågor; af Tegnér blef den kallad »procentareriksdagen, den skamligaste och sniknaste, som historien känner.»

Men en och annan mera allmän fråga kom dock upp, exempelvis om förändring af nationalrepresentationen.

Äfven här var grefve Schwerin en framstegsman. Han var, som förut sagdt, ifrig vän af engelska parlamentet och önskade, att svenska nationen måtte få en representation, »som sammanbinder alla dess medlemmar.»

1 Protokoll får Ridd. och Adeln 1817, del. I. 215.

9 Ibid. 244.— — »Kan nationen sägas vara tillbörligen representerad, när rättigheten att inför tronen framlägga nationens önskningar och när beskattningsrättigheten utöfvas af 1,500 personer, försedda med sköldemärken, af en isolerad tjänstemannaklass, af ett inskränkt antal deputerade, borgmästare, handlande, handtverkare och kronoskatte-bönder, med uteslutande af alla andra jordägare och nä-ringsidkande medborgare, som ej till någon af dessa klasser kunna hänföras? Hvem inser icke bristerna af en sådan, representation? Hvem inser icke obilligheten utaf, att så talrika medborgareklasser, som lika med oss draga skatternas tyngd, äro utestängda från rättigheten att själfva eller genom ombud deltaga i deras bestämmande. —»1

Afven vittna hans norskvänliga yttranden om en framsynt och nobel ande. Frågan gällde, om norrmän skulle få svensk medborgarerätt, när de ville bosätta sig i Sverge. »Det säges, att personer utan värde skulle söka att här inflytta. Mig synes titeln af undersåte till Sverges och Norges konung gifva värde åt hvem som helst», säger Schwerin med stolt och vacker nationalkänsla. »Dessutom», bifogar han, »i ett och annat afse-ende torde vi kunna anse oss som den äldre brodern. Det tillhör oss att gifva efterdöme och att göra första steget till hvad det gemensamma bästa kräfver »*

Strax vid riksdagens början hade han blifvit vald till ordförande i Bevillningsutskottet, hvars sammansättning för öfrigt skedde efter hans önskan; därpå afsade han sig ordförandeskapet på grund af hälsoskäl och försvagad syn.

1 Protokoll fSr Rittd. och Adeln 1818, Del II, 303.

1 Ibid. Den norska konstitutionen beundrade han dock icke: »Den behagar mig alldeles icke. Antingen fmnes hos dessa herrar (konstitutionens stiftare) föga förmXga att bedöma Europas belägenhet och inse hvad som är möjligt och icke möjligt — eller ock ligger under den varma frihetskänslan mycken aristokratisk anda. Jag anser föreningen icke vara gjord, förrän bftda nationerna äga ett och samma parlament.» Kgl. Bibl:s

Handskriftsamling.Han stannade icke heller kvar till riksdagens slut, utan återvände hem till Sala. På alla uppmaningar att komma tillbaka svarade han nej.

»— — Det vore att missförstå min goda genius, om jag nu skulle återvända, då intet annat återstår än att räkna ihop betarna» \ skrifver han till en politisk vän på Karl Johans kröningsdag.

Samma dag utnämndes han för andra gången till Nordstjärneriddare, och nu ansåg han grannlagenheten fordra att hörsamma kallelsen.

»Det skadar alldeles icke», skrifver han till Cl. Livijn3, »for do Herrarnes skull, som kanske finna sig oroade utaf att se mig i que'en på dem, då jag förut såsom odecorerad stod midt emot dem. De barnen till förståndet! Voro de också barn i ondskan! Kring midsommar kommer jag till Stockholm att leka grann-----------------»

Ännu en vinter skulle han tillbringa i landtlifvets enslighet, fördjupad i studier och grubblande öfver bästa sättet att hjälpa landets intrasslade ekonomi.

Ett annat bref till Claes Livijn gifver en inblick i hans nationalekonomiska uppfattning:3

»Jag har», skrifver han, »i förliden vinter läst

Mosers Patriotische Phantasien, och jag phantiscrar nu ock allt hvad jag hinner. Så har till exempel min phantasie ledt mig att uti den penning som jag erhåller i utdelning för en vara icke se annat än en anvisning uppå annan vara, som kan convenera mig; en anvisning, som duger att gömmas och därföre måste vara användbar hvar som helst och när som helst.

Besparda penningar synas således min phantasie vara besparda anvisningar på varor och arbete. Dessa besparda eller orealiserade anvisningar utgöra de bort-

1 Kgl. Bibl.s Handskriftsamling.

* Schw. brefsaml., dat. 5- 6. 1818. Kgl. Bibl:s Handskriftsamling.

a Dat. Sala 6. 8. 1819. Kgl. Bibi:» Handskriftsamling.gångna generationernas fordran, som genom de kommande generationernas arbetsflit skall honoreras. Växer ej arbetsförmåga och arbetsflit i samma mån, som summan af anvisningarna växer, så är det ju klart, att anvisningarna ej kunna till fulla beloppet honoreras, utan måste nedsättas några procent period efter annan.

Häri ligger, såsom mig vill synas, orsaken till penningens fallande och arbetets stigande värde i alla de stater, där produetion och kapitaler, det är oconsumerad , produetion, växa.

Finans skulle jag kalla den vetenskap, som säger mig, genom hvilka nya åtgärder styrelsen skall komma den sig ständigt utbildande produetionsförmågan till undsättning i sitt trångmål — hvad som oafbrutet växer skall ju råka i trångmål, om jag ej är till hands och sprättar upp sömmarna.

Jag vore nyfiken att höra Herr Justitiariens tanke om mitt phantasteri. Jag skall utbilda detta foster och sedan låta det resa landet omkring. —

Jag har (i en afhandling) sökt visa, hvad den så kallade världshandeln egentligen är eller rättare varit, ty för Europa är det slut med den saken, likasom det fordom slutades för Karthago och för Alexandria. Men det är därför icke gifvet, att vi skulle hädanefter lägga armarna i kors, för det att världshandeln går från Europa och vår Herre finner för godt att placera sina kapitaler på annat håll.

Silfret har gjort sin effect i Europa. Det har be-redt, hvad allena genom silfret kan beredas, det har be-redt frihet för idoghetskraften.

I spåren på densamma har förståndsfriheten utbildat sig och constitutionella former blifvit möjliga.

Europa får nu inifrån utbilda sig, och silfret, som är ett yttre retningsmedel, går nu till andra delar af Guds värld att där åstadkomma den effect, som i Europa redan blifvit tillvägabragt.Världshandeln har jämnat olikheterna i nationernas bildningsgrader. Däraf blir den hädanefter blott en utjämnare af de klimatiska olikheterna. Européen,

hittills en arbetsträl för att vinna silfver, blir hädanefter njut-ningslysten som Hinduen. Hvad naturen är för den senare, blir vetenskap och konst för den förre.

Men jag märker, att jag phantiserar nog mycket.-----------

Med mig har föregått en stor förändring. Jag hör knappt mera hvad som passerar omkring mig. Min blick sträcker sig framom det närvarande, dock är jag ännu som fordom fri för all egoism.

När jag tänker mig in i framtiden, så är det icke för att se, huru jag skall komma att må, utan huru det skall gå dem, som blifva q var efter mig. —»

Vid denna tid hade Schwerin af allmänna talesättet erhållit titeln »riksprosten», först buren af den bekante prosten Nordin, Gustaf IH:s högtbetrodde tjänare och en gång »den ledande anden i den ecklesiastiska beredningen. » ' Och egendomligt nog intog den senare riks-prosten ungefär samma ställning i det offentliga lifvet som den förste med undantag af den kungliga nåden. Ty ehuru Karl Johan och grefve Schwerin under hela sista tiden af den scnares lif samarbetade, kunde konungen aldrig förgäta eller förlåta hans skapelse, oppositionen, och misstrodde alla hans sträfvanden att höja svenska folkets medborgerliga intressen och insikter.

Grefve Schwerin rönte många bevis härpå — som vi skola se ännu på dödsbädden.

År 1820 hade han i Stockholm efter mönstret af engelska »debating clubs» stiftat ett »talaresällskap», hvars uppgift var att »muntligen debattera statsekonomiska, juridiska och politiska ämnen», eller som han själf formulerade det: »öfning för förmågan att uppfatta muntli-

1 C. T. Oclhner: Sverg:s Polit. I/ist. under Gustaf III. II 458.gen framställda tankar och öfning i färdighoton att muntligen framställa egna tankar.»1

Sextio medlemmar antecknade sig genast, bland dem en stor del af hufvudstadens främste juridiske ämbetsmän. Sammanträdena skulle ske hvar i4:de dag mellan 6—9 på aftonen, hos »Enkan Bratsch» i Petersénska huset vid Munkbron.

Den 24:de november ägde det första mötet rum, då grefve Schwcrin såsom ordförande hull ett hälsningstal:. bidrag till talspråkets karaktäristik, hvars ädla form och för denna tid friska, fria tankar än i dag väcka beundran.3 Han utvecklade här sina älsklingsidéer rörande folkets medborgerliga uppfostran, hvilken icke kunde ske genom det skrifha ordet allenast, som framför allt är ett språk för ögat och förståndet, utan ännu mera genom det talade ordets makt, som mera vädjar äfven till hjärtat, ty »vägen till känslan går genom tonernas organ, örat.» Han framlägger här tankar, som på ett märkligt sätt samstämma med dem, som hans store danske samtida, Grundtvig, så mäktigt förfäktade. Och dock ägde mellan dem alls ingen förbindelse rum.

Nu, säger Schwerin, är det endast domaren, prästen och riksdagsmannen, som kunna tala, men de tala mest för döfva öron och slutna väggar; folket skall lära sig älska och förstå det talade ordet; därför behöfvas män, som kunna tala på ett lefvande sätt, och då först skall äfven folket självt lära sig använda rätt sitt svenska mål, sin tungas språk.

»Vi, mine herrar, äro svenske män — — lagen berättigar oss att yttra tankar; den tillåter oss äfven att inom oss föranstalta, att tankeyttringen kan bli möjlig. —»

Men han missräknade sig just häri. Redan på morgonen den dag nästa sammanträde skulle äga rum, er-

1 Sc Ht'r mes, Samling af Af handlingar, I. 72*

* Sc ffermes, sid. 71—89.höll han ett bref från ståthållaren med förbud därom. Han vägrade mottaga det. En stund därefter infunno sig två polisbetjänter, hvilka ånyo medförde brefvet. Samma resultat. Då förständigades prosten och gref-ven alt på bestämd tid infinna sig å poliskammaren för att mottaga brefvet; hvilket han då till slut också gjorde.

Sällskapet blef således upplöst; men ett lifligt efterspel följde. Grefve Schwerin skref en ljungande inlaga med »besvär» öfver det olagliga sätt, hvarpå regeringen gått tillväga, och inom prässen uppstod en månadslång strid.

Tidningen »Argus» blef nu Schwerins talrör,1 och artikel efter artikel åskade fram bistra saker om despoter, diktatorer, envåldsherrar och själfhärskare; med djup vrede konstaterade han, »att friheten att tala öfver offentliga angelägenheter blifvit tillintetgjord genom förbudet mot 'offentliga sällskap' och friheten att tala i 'enskilda societeter' inskränkes högst betydligt genom rädslan för espionagen!»J

Och medan han var i farten, lät han en stor del af Sverges offentliga bildningsanstalter undergå kritik.

Om universiteten, heter det sålunda, vet nationen just ingenting, enär de intet göra för att sätta sig i beröring med samhället; ingen tidskrift utkommer där, som för nationen visar den vetenskapliga odlingens tillstånd; sällan eller aldrig utgifva akademiska lärare något svenskt vetenskapligt arbete o. s. v.

Om Svenska Akademien heter det, att denna som »areopag i Snillets och Smakens värld har i vår tid på åtskilliga mer och mindre speciösa grunder exciperat forum. Därmed har också dess högtidliga sammankomsters förra inflytande på nationens tänkesätt upphört. Dess ortografi är det enda, som ännu lefver. —»

' Se Argus under dec. 1820 och jan.—febr. 1821.

* Argus, 24 jan. 1S21.» Vetenskapsakademiens tillvarelse yttrar sig ej för nationen genom annat än de almanackor den redigerar och de meteorologiska observationer, den låter införa i Dag. All. och Inrikes Tidningar.»

Då han invaldes till ledamot af denna senare, afsade han sig äran på grund af sitt starka missnöje med ledningen af akademien.

Det var framför allt Vetenskapsakademiens nya stadgar, som väckte hans ogillande; de blefvo honom tillsända, för att han vid dem skulle göra sina anmärkningar.

Och på dessa sparar han icke!

Hans uttalanden äro framsprungna så rakt ur hans inre, att de väl förtjäna anföras.

»Jag kan icke neka», heter det i ett bref härom, »att jag förvånades öfver den totala brist på lagstift-ningssinne, som denna act röjde, och att jag blef revolterad af den ton af superioritet och arrogance, som dessa areopagiler inom vetenskapsgebietet förrådde. »

Han jämför de nya stadgarna med de gamla:

— — »Min Gud! Hvilken skillnad! Det syntes i hvarje rad, att det var för vetenskapernas och fäderneslandets bästa, som fäderna förenade sina bemödanden. »

Särskildt uppröres lian öfver en paragraf, som talar om inväljandet i akademien såsom en »belöning» för litterära personer af »utmärkt förtjänst»:

— — »Jag har vid detta moment gjort stora anmärkningar. Jag har sagt, att den sanna vetenskapsid-karen arbetar af en inre känsla för sin vetenskap och för sin nations ära och gagn; att hans belöning ligger i medvetandet af sin förmåga att kunna göra något för sin vetenskap och i och med detsamma för sin egen ära; att så länge denna anda finnes, så florera vetenskaperna, att då den viker för begäret efter utmärkningama, så förvandla vetenskaperna sig till handtverk, om än det stiftades academier i hvarje stad; att om academien troddesig berättigad alt belöna den utmärkta förtjänsten, så ut-öfvar den i och med detsamma en profrättighet öfver alla dem, hvilka, föreslagna af classen till belöning, af academien in pleno förklaras därtill oförtjänta; att aca-demien ingen rättighet äger att på det sättet såsom skol-piltar behandla frie män, som ingen annan domare erkänna öfver sig än andra frie mäns opinion; att ett institut sådant som det, hvartill academien nu synes vilja constituera sig, är helt och hållet stridande mot andan af vår constitution ; att den skulle bereda en småaktig anda hos ve-tenskapsidkare och bana väg för en aristokrati inom vetenskaperna, som föder aristokrati inom borgerliga samhället; att åtminstone academien af égard för publiken borde förmena sina egna ledamöter att sträfva efter belöningar, och slutligen att genom en sådan åtgärd vetenskaperna skulle vinna intet, men förlora sin existimation. — —

Öfvertygad är jag att icke vara den ende, som känner sig revolterad af en sådan inqvisitionsdomstol. —»'

Dessa anmärkningar sände han till Berzelius jämte ett annat förslag till stadgar, hvilket han underställde den senares »enskilda uppmärksamhet». Svaret kom oför-dröjljgen och kort därpå skulle saken före.

— »Nu får jag säga min tanke», skrifver Schwerin, »som är, att det finnes icke blott ett isoleradt bemödande att kväfva all högsinthet och frihet, som yttrar sig omedvetet hos alla småegoistiska själar, utan en verklig förening att bringa högsinthet och frihet i omyndighetstill-stånd. Och det är visst icke att betvifla, att skulle detta kunna lyckas inom snillets högre kretsar, så lyckas det äfven inom borgerliga samhället.

Jag hade därför tänkt infinna mig inom Vetenskaps-academien d. 14 juni för att combattera detta spöke.

Lyckas det, så är det bra; lyckas det icke, så vore det kanske än bättre, ty då resignerade jag min plats

1 Bref till Livijn d. 5. 6. 1820 Kgl. Bibl.s Uandshriftsaml.

Em tventk ttormnn, 11inom academien och anmälde sedan för min nation, att jag gjort och hvarför jag gjort det. — — —»

Det »lyckades icke»-, han vidhöll sitt beslut och af-sade sig, som sagdt, äran att vidare vara medlem af denna akademi.

I stället blef han en ifrig medarbetare i den nya tidskriften »Hermest; dess första häfte innehåller just det tal han hållit den 24 nov.

Alla vederbörandes ängsliga försök att tysta den djärfve och frimodige talaren tycktes förgäfves.

Men hvad ej hot och trakasserier förmådde, det uträttade kärleken till fosterlandet. För grefve Schwerin framstod mer och mer nödvändigheten af de financiella angelägenheternas snara ordnande. Hans skarpa blick tyckte sig skönja utvägar till räddning ur det stora betrycket. Och från och med denna tidpunkt hördes hans röst allt mer sällan i andra än just finansfrågor.

Bankväsendet och myntrealisationen upptogo hans tankar. Han utgaf en liten bok, af samtiden kallad oskattbar: »Bidrag till Fäderneslandets kännedom», hvar-uti han meddelar en historisk öfversikt af svenska varuprisens och kursens förändringar. Detta arbete förde honom på idéen om nödvändigheten af silfvermynt, såsom den enda rätta varumätaren, hvarigenom oreda och skadlig förvirring i den allmänna och enskilda hushållningen kunde förekommas.

Detta föranledde hans val till ordförande i riksbanken, hvilket nödvändiggjorde hans flyttning till hufvud-staden — ett stort bekymmer för regeringen. Ty borta i Sala sockens prästgård var han åtminstone mellan riksdagarna någorlunda oskadlig. Men att ha denne orostiftare och oppositionsman för alltid i närmaste grannskap, att aldrig vara säker för hans öppna och högljudda kritik: oron härför vållade, att ett cirkulär afgick till alla konsistorier i landet.Efter en vidlyftig skriftväxling mellan grefve Schwe-rin och Västerås domkapitel, hvilken gjorde honom mycken förargelse, slutade det hela för honom tillfredsställande: afByttningen till Stockholm var en afgjord sak.’

♦ *

*

För alltid lämnade grefve Schvverin nu den så ståtlig vordna »grefvegården» bakom afterhögama invid Sala sockens lilla kyrka.

För honom var flyttningen från den andligen så sällsynt magra orten en befrielse från en verklig och tung lifsbörda, medan hans hustru, som här i det vackra gästfria hemmet sett sin stora barnskara uppväxa, ej utan vemod återvände till hufvudstaden, där hon under det förflutna seklets sista glansperiod varit firad och beundrad.

Afsked från prästämbetet tog han dock ej. De båda förenade pastoraten sköttes nu som förr af komminister och pastorsadjunkt. Prästbostället på landet utarrenderades åt mågen, kapten Söderhjelm, och hvarje höst begaf sig grefven dit, dels att inspektera, dels att anordna om skördefäst för gårdens tjänare och många stattorpare.

1 I sin korta skildring om sin vän Schwcrin talar I’al ml ilad liksom Askclöf i sina »Minnesord» i Svenska

Minerva med stor bestämdhet om regeringens »bekanta» circulär till consistorierna saint den brefväxling grefve Schwcrin med anledning häraf skulle liafva haft med Västeräs domkapitel.

Trots upprepade och noggranna forskningar såväl i Västeräs domkapitels protokoll frän 1S19 t. o. in. 1S26 som i domkapitlets arkiv förvarade kgl. resolutioner och handlingar 1819—1829 och svensk författningssamling 1820—1824 har jag emellertid icke kunnat finna hvarken bref eller handlingar, som kunnat belysa denna pS sin tid mycket omtalade sak. I protokollen är den ej med ett ord ens antydd; icke heller i riksarkivet finnes något rörande den.Då vankades riklig välfägnad och glädjen var stor. Ännu förtäljer traditionen i orten, att grefven vid en dylik fäst så hälsade det samlade folket:

»Aten och dricken så mycket I orken, men den som dricker sig full, skjuter jag ihjäl.»

Då en af karlarne snart nog syntes ha tagit för mycket till bästa, skyndade de öfriga att gömma honom undan grefvens blickar af fruktan, att denne äfven nu skulle visa sig lika ordhällig som annars.

Det nya hemmet blef i det s. k. Kirsteinska huset vid Röda Bodarna. Och i den nya salongen med den eleganta röda sidenmöbeln blef den allt jämt vackra grefvinnan en lika älskvärd och omtyckt värdinna för sin makes många politiska vänner, som hon varit det för de enkla småstadsborna i Västmanland.

Denna, den sista, perioden af den så oegennyttigt verksamme mannens lif upptages af ett rastlöst, ansträngande arbete i statens intressen.

Redan i april 1822 invaldes han i den finanskommitté som nu skulle börja utreda den svåra frågan om den stora myntrealisationen. Samtidigt utarbetade han en liten ypperlig bok, afsedd att preparera sinnena till den snart stundande riksdagen: »Om riksdagar.»

Han talar här den frisinnade fosterlandsvännens språk till sina medrepresentanter inom stånden, läggande dem på hjärtat, att en riksdagsman är ombud »icke blott för de hemmavarandes penningskrin, utan ombud jämväl för den ära, forntiden fästat vid svenskmannanamnet, ombud jämväl för efterkommandes anspråk på samma förmåner och rättigheter, som do nu lefvando äga af sina fäder.» Han framlägger här sina åsikter om riksdagarnas egentliga uppgift, om offentlighet under förhandlingarna, nm representationsfrågan, finansiella- och skatte-förhållanden samt tryckfriheten, den han kallar »lika legitim och helig som någon annan makt på jorden».Behandlingen af dessa ämnen afslöjar den friska trohet, med hvilken han, nu en gammal man, nära 60 år, fast-håller sina ideal och som gör honom, trots växande sjuklighet, ungdomlig och spänstig i sinnet. Käckt och gladt förklarar han sig, »trifvas och med hvarje dag trifvas bättre i detta urgamla Svea rike», ty »jag intresserar mig och skall aldrig upphöra att intressera mig för mitt fosterlands öden.1»

Hans manande tal till Sverges riksdagsmän tyckes hafva varit välbehöfligt, åtminstone att döma af Tegnérs ord, då han, själf tillhörande det »moderata partiet», missmodigt yttrade, att 1823 års riksdag redan från början antagit karaktären af partiförbittring. På ena sidan (oppositionen) orimlig klandersjuka och på den andra (regeringen) förstockelsen att ej vilja erkänna något mänskligt misstag. Denna riksdag har blifvit kallad i särskild grad »oppositionel»; men i det hela taget gick regeringen i alla anslagsfrågor så segrande ur striden, att tidningen Argus tog sig anledning förklara, det alls ingen opposition mera funnes!

Orsaken torde ej minst ha varit just den, att Schwerin, missnöjd öfver partiets »orimliga» och personliga klandersjuka, började draga sig undan; i den historiskt märkliga debatten den 1 mars tog han det församlade Ridd. och Adeln till vittne, »att jag icke brukar omildt yttra mig öfver personer, ehuru jag strängt bedömer sakerna».

Vid riksdagens början hade dock han och Anckar-svärd sammanslutit sig. Båda voro oppositionens kandidater, den förra till ordförandeskapet i konstitutionsutskottet, den senare i statsutskottet; men partiet var ej starkt nog bland elektorerna att genoindrifva planen, och båda afsade sig val till de andra utskotten, Schwerin på grund af att hans år och krafter icke tilläto honom att »dela sin verksamhet».

1 Protokoll för Ridd. och Adeln 1833. II. 473.Det var just under den ofvannämda bekanta i mars-debatten, som

Schwerin hade en af sina glansstunder.

Anckarsvärd hade några dagar förut väckt motion om indragning af alla ministerplatser utom i London och Petersburg; den ytterst skarpt formulerade motiveringen utgick från det svenska folkets betryck och fattigdom, särskildt skattebondens stora nöd: det vore tid, att icke rikets ständer längre läte begagna sig till täckelse åt ministérens känslolöshet för landets bästa, utan genom vägran af alla nya anslag visade, att de gjort hvad de kunnat och att skulden för oredan hvilade uteslutande på ministéren.

Denna motion väckte en viss oro hos regeringen,

och grefve B. B. von Platen fick i uppdrag att söka

förmå Anckarsvärd att återtaga sitt förslag. Ståndets ledamöter fingo särskild uppmaning att mangrant infinna sig, och på aftonen den i mars var därför hvarje plats på riddarhusets bänkar besatt. Vid första ljudet af grefve Plåtens »något hesa och illaljudande» stämma tystnade allt sorl i salen. Ju lifligare talaren blef, dess mera ryckte han åhörarna med sig; skallande bifallsrop från salens alla höm afbröto honom oupphörligt, och när han efter att punkt för punkt hafva bemött friherre Anckarsvärd slutligen utbrast: »i fäderneslandets namn, vid allt hvad heligt är besvär jag friherre Anckarsvärd

att taga tilllbaka sin skrift», ljöd det som en storm

genom salen: »vi besvälja friherre Anckarsvärd t,1 och dess emellan ropen: »häf ut honom, ut med honom!»

En samtida berättar: Anckarsvärds hela riksdagsmannakall berodde af detta ögonblick. Hans vänner misströstade, då de sågo honom uppträda till själfförsvar, blek, försagd, sväfvande på målet, med afbrutna ord, nedstämd ton, slagen uppsyn och haltlösa fraser. Han nedsteg åter från bänken, hälsad af några enstaka,

1 Protokoll föt Ridd. och Adeln t8jj. II, 43—55*matta uppmuntringstecken, till afsked snarare än till bifall.1

Nu fick Schwcrin ordet.

Det alltid geniala, men ibland litet omständligt docerande i hans tal vek nu för ögonblickets inspiration. Det var lif och kraft och känsla i hvarje ord; det var riksdagsmannens fria yttranderätt han försvarade:

»Må det vara mig tillåtet att erinra Ridd. och Adeln, huru blott 14 år äro förflutna, sedan vi erhöllo rättigheten att fritt tala och utlåta oss. Må det vara mig tillåtet att erinra, att vi ej böra genom öfverilade beslut föranleda prejudicater, som kanske göra det omöjligt för våra efterkommande att fritt tala och utlåta sig.» I andra länder, framför allt i England, tog man ej anstöt af det parlamentariska ordets frihet. Han, Schwerin, skulle för sin del ha valt andra uttryck än friherre Anckarsvärd; ett tal är dock en estetisk produkt, stämplad af sin författares individualitet, men »alla äga lika rätt att säga, huru de se föremålen eller att i sina produkter afbilda sitt inre.»2

Hans ord voro öfvertygande, möttes äfven af lifligt bifall, och både friherre Anckarsvärd och »rikdagsman-nens fria yttranderätt» voro räddade.

När Anckarsvärd därpå åter erhöll ordet, var han lugn och samlad och talade, som det heter, »med hela hänförelsen och eftertrycket af sin kända talang»; följden blef också, att hans motion oförändrad remitterades till vederbörligt utskott.

Oaktadt grefve Schwerin genom sitt chefskap för riksbanken allt mer uteslutande måste ägna sin kraft åt den stora myntfrågan, bar han ännu lefvande intresse särskildt för frågor, som afsågo fria samhällsformers införande och utvidgning samt framkallandet af ett mera

1 Crusenstolpe : *Dc frdnvarandW: 28.

7 Protokoll för Ridd. och Adeln 1823. II, 62—68.vaket sinne för statens angelägenheter hos den stora massan af folket.

Sådana frågor voro »offentlighet vid ståndens förhandlingar» samt »offentliggörandet af riksståndens protokoll. »

Här stred den gamle frihetsvännen ännu i oppositionens främsta led; ädelt fosterländska som alltid falla hans ord och vittna om, att bankfrågor och myntrealisation aldrig någonsin förtorkade hans sinne, utan endast blefvo en ny form för hans ifriga sträfvande för sitt lands lycka.

Till någon öppen brytning mellan honom och oppositionen kom det ännu icke, ehuru klyftan blef större och större; ty i samma mån som grefve Schwerin genom lifserfarenhet och karaktär växte i tolerans, växte hans partifränders ofördragsamhet.

Betecknande för Schwerins uppfattning under senare åren af hans lif äro de ord, han fällde under debatten den 17 mars om offentlighet vid riksdagsöfverläggningar:

»Jag är vän af publiciteten. Jag är född vän af publiciteten. Jag säger: född vän af publiciteten. Ju äldre jag blir, dess mer älskar jag att tro, att det finnes medfödda idéer och böjelser, och att den ena människan födes med sympati för saker, för hvilka en annan har medfödd antipati. Denna tro har gjort mig tolerant mot andra, för hvilkas förstånd och karaktär jag hyser aktning, men hvilkas åsikter annars skulle bli oförklarliga för mig.»'

Först i och med hans bestämda närmande till konungen och regeringen betecknas han såsom »affälling» från sin egen skapelse, oppositionen. Och dock var det steg, han tog, i full harmoni med hela hans lifssträfvan, ty med sin opposition hade han aldrig haft några personliga eller partiafsikter.

1 Protokoll för Ridd. och Adeln 1823. II. 473.Med en uppriktighet och oförställdhet, som liknade ett barns, säger en hans vän,1 var han midt under sitt opponerande den bäste rojalist i världen, och det dröjde mycket länge, innan han kunde öfvertyga sig om, hvad alla andra redan insett, att oppositionen tog en riktning i principer emot själfva konungamakten. Ju mera han öppet slöt sig till denna senare, desto skarpare uppträdde oppositionens nye chef, Anckarsvärd, mot densamma.

Myntrealisationen är en af den praktiska politikens mest svårlösta och allmänheten minst intresserande frågor. Någon historik öfver detta grefve Schwerins stora verk kan icke inrymmas i dessa blad; därtill kräfdes en hel volym för sig, som dessutom skulle bli af föga intresse för våra dagar. Själfva saken, resultatet, vittnar om den skarpsynte finansmannens kraft in i döden. Hans arbete för denna sak kan dock här icke i detalj följas.

Redan under 1823 års riksdag blef det honom klart, att ville han vinna sitt stora mål, det han ansåg såsom ett villkor för landets framtida lugn, så måste han först vinna konungen för sitt syfte, och denne var vid denna tid bestämd motståndare till realisationen.

Under mellantiden före nästa riksdag ägnade sig Schwerin uteslutande åt denna uppgift.

Han författade ett väldigt och utredande arbete: »Öfver Bankoverket», som just blef färdigtryckt omedelbart före 1828 års riksdag. Han hade täta samtal med konungen, som till slut greps ej blott af stark tillit utan af djup beundran för den rastlöst verksamme oegennyttige mannen.

Ganska säkert är, att ingen annan svensk man än han skulle kunna hafva bragt dessa underhandlingar till ett lyckligt slut. Och samtidigt med att grefve Schwerin förband sig att ej längre stå kvar som höfding för den numera så hänsynslösa oppositionen, erhöll han äfven

1 Minnesord, Svenska Minerva, 15 npril 1834.löfte att bli ordförande i Statsutskottet, hvarigenom han skulle erhålla makt att främja sin finansplan.

Det har äfven sedermera öppet uttalats, att en vägran af honom att emottaga denna post skulle ofelbart gifvit de båda närmaste riksdagarna en annan gång och karaktär, ty något beslut om myntbestämning och realisation hade då med all säkerhet icke blifvit fattadt.

Planen för den stundande riksdagen var således i det hufvudsakliga uppgjord mellan regeringen och grefve Schwerin, och detta blef alls ingen hemlighet.

Ilan fick uppbära mycken bitterhet från sina partivänner, hvilka förebrådde honom att hafva förrådt sin sak.

Men, som visadt är, »grefve Schwerins sak» var intet annat än fosterlandets väl, och hvarje väg att främja detta

var honom lika naturlig att vandra. Hans »sak» var alltid det positiva; han ville icke endast bryta ned det redan bestående, utan bygga upp, skapa nya bättre former; den opposition däremot som utan honom, men med Anckarsvärd som ledare, hädanefter förde striden, var oftast allt för negativ. —

Riksdagens viktigaste ärende var just myntbestämnings- och realisationsfrågan, det vill i korthet säga, frågan om sättet att gifva fast silfvervärde åt bankens sedlar, som blifvit utgifna i sådan mängd, att banken ej mäktade inlösa dem, hvarför de successivt fallit i värde.

Under hela riksdagen, som varade från 1828 till 1830, streds det om denna svårutredda sak.

Grefve Schwerins hälsa led mycket af att det gick så långsamt; han greps af ångest — ej för att dö, ty döden hade han aldrig fruktat, men för att dö utan att hafva hunnit genomdrifva detta sitt sista värf i statens tjänst.

För hans lifliga, nu af sjukdomen — svårt hjärt-lidande — ömtåliga och retliga lynne var hvarje dröjsmål outhärdligt; mer än någonsin hatade han tröghet ochslöhet, hvilka i hans ögon voro roten och upphofvet till allt ondt i landet. Men hans brinnande nit och intresse höll honom uppe, oaktadt oro och ansträngande arbete ständigt förvärrade hans sjukdom.

Hans vänner och närmaste klagade dock öfver, att han, som »förr gärna och med lätthet blef glad, som älskade att samtala öfver konst, litteratur och de dagliga världshändelserna och alltid därom hade så mycket både vackert och lärorikt att säga, ifrån den stund, han började arbeta för realisationen, upphörde att hafva något annat samtalsämne än banken. Fåfängt måtte man börja tala öfver musik, målningar, poesi, öfver historia eller ekonomi, han begagnade ofelbart den första inträffande paus i talet för att säga något litet om banken, och sedan tillät han icke samtalet att därifrån aflägsna sig.»

Han fick emellertid den stora tillfredsställelsen att se sitt arbete krönas med framgång, ty den 29 jan. 1830 kunde efter årslånga strider åt konungen för erhållande af hans sanktion öfverlämnas en af alla stånden antagen lag angående myntbestämningen och riksbanken.

Dock vållade det honom ännu mycken oro och stor ledsnad, att tiden för beslutets verkställande ej var bestämd och att ordalagen i konungens sanktion antydde, att den ej skulle komma så fort, som han hoppats.

Hans mest brinnande önskan var nu den: att få upplefva den dag, då hans verk vore fullständigt klart.

Men man får ingalunda en hel bild af denne svenske ädling, om man tror, att han under sina sista år så ensidigt uppgick i finanssaker, att hans hjärta blef likgiltigt för humana och ideella ting.

Nej, de sista riksdagsdebatter, i hvilka han ännu förmår att föra ordet, röra just hans älsklingstankar: det fria ordets, de lägre klassernas rätt, medborgarens plikter mot fäderneslandet och folkets uppfostran till medborgerlighet.Man hörc hans egen röst, och man skall igenkänna klangen från hans ungdoms, hans krafts dagar.

Så t. ex. hans uppfattning af en medborgares skyldighet mot sitt kall som folkrepresentant.

I januari 1830 framställde grefve Cl. Hom ett förslag, att Ridd. och Adeln skulle förklara sin erkänsla för det sätt, hvarpå statsrevisorerna af år 1825—27 verkställt sitt uppdrag.

Grefve Schwerin begärde genast ordet och motsatte • sig hvarje berömmande uttalande:

»-----------För representanten bör plikt mot Fädernes-

landet vara enda driffjädem till hans handlingar, och belöningar äro här icke på sin plats. — — Tadlet är en livar fritt, och den, som bcträdt den offentliga banan i statens tjänst, måste underkasta sig det, ehuru smärtsamt det mången gång kan vara. Så är det ej med rättigheten att berömma; den tillhör ej folkelementet — —

Jag har alltid skattat mig lycklig att vara representant; men aldrig har jag haft den förmätenheten att uppträda såsom försedd med särskilda uppdrag från folkets sida. Dock har jag ofta frågat mig: huru skulle väl folket

handla om det finge personligen besluta? Så har

jag ock gjort i förevarande fråga, och svaret har blifvit:

Må folkrepresentanterna öfverlämna åt folket allena

att bedöma representanternas förtjänster. Folket tillhör det att utöfva denna domsrätt, och därtill behöfver det ej några på förhand uppgjord conduitelistor---------------»

Vid ett annat tillfälle gällde frågan skärpta bestämmelser i den s. k. tjänstehjonsstadgan. Af höga herrar ordades mångt och mycket om den »tanklösa råa massan», som skulle tvingas till arbete, om att genom lagbud »ådöma den sysslolöse krigstjänst», om »faran för allmänna säkerheten att utsträcka friheten för individer att vara under eget skydd eller försvar utan att äga enskildförmögenhet», kort sagdt, om faran af detta »liberala system», som nu borde öfvergå till ett strängare.

Då reste sig den gamle riksprosten.

Med myndigt allvar och stort eftertryck förde han de ringas och fattigas talan, och kring honom slöt sig ånyo den opposition, som nyss med så mycken orätt kallat honom affälling från frihetens sak:

»När jag hör aktningsvärda män», så ljödo hans kraftiga ord, »om hvilkas välvilja för sina likar jag är fullkomligt öfvertygad, tala om begränsad frihet i försörjningsvägen, förekommer det mig, som desse herrar glömde hvad kristendomen utgör för ett element i staten.

Kristendomen förutsätter frihet för alla att uppresa sig till det högsta moraliska värde och känner ingen rangskillnad. Så upplyfter och förer hon den, som aflägsnat sig från henne, åter i församlingens sköte. Därför bör lagstiftaren aldrig glömma, att kristendomen är den första och förnämsta lag, som blifvit gifven åt människorna. Den som glömmer, att människan är född fri och bör få vara det, tills hon genom brott förverkat friheten, handlar icke i kristendomens anda.

Jag tycker äfven, när jag här hör yrkas på återgång från nuvarande liberala, som man tror, skadliga förhållanden till forna tiders strängare grundsatser — — att man är stadd på villoväg. Jag har länge lefvat på landet, men vet ej — — huru man kan vilja tillåta sig att förfölja den, som icke har råd att köpa sig mera än ett tunnland jord, enär han bör vara lika fri som den med

kapital, rang eller titlar begåfvade —-----------»

Dessa ord hedra honom både som präst och frihetsvän och visa, att hans kristendom ej bestod blott i pastoralexamensbetyg.

Folkets uppfostran till självstyrelse! Vid grafvens rand är detta ännu och allt jämt hans politiska ideal, som han aldrig sviker.Sjuk, bruten och halfblind står han upp att än en gång tala för större folklig frihet, för ökad folklig själf-styrelse, för ökad folklig uppfostran till att rätt förvalta friheten:

»Folket, som bland tistlar och törnen skall bereda rum och uppehälle åt sig och de sina, kan icke stå stilla och gapa.»

Aldrig var han skuggrädd för folkets politiska upplysning och ett fritt uttalande, aldrig förnedrade han sig själf och sin nation med att tala om »ett folk af bränn-vinsadvokater», nej, han trodde på sitt svenska folk, han trodde det om högt och stort och såg däri ett folk af goda medborgare, som skulle bli ännu bättre såsom kunniga, upplysta medborgare, och han hade fint öra för de stämmor och sträfvanden, som bebådade nya utvecklingsskeden för mänskligheten.

Hvilken kraft och andlig friskhet hos denne gamle sjuke man, när han för sista gång i lifvet talar just för ordets frihet — ett så värdigt ämno för en ordets tjänare — och reser sig mot den uppfattning, som påstått, att yttranderättens fria begagnande utvisar opposition mot styrelsen:

»— — — Man misstager sig. Det är icke mot sina regeringar, som folken söka eller behöfva värna sig; allraminst ett folk, som i århundranden ägt en konungabalk, och hvars konung lofvat att rätt och sanning styrka. Nej, det är mot de stelnade idéerna, som hota begränsa människan i sin skapande förmåga, som hindra nya intressen att

lefva, det är mot 'detgamla' som 'det unga' behöfver värna sig — — —

Gärna tror och hoppas jag, att fem år härefter de åsikter jag hyllar skola än allmännare delas; jag hoppas, att de satser, för hvilka jag strider skola då än lifligare försvaras, men yttranderätten är en rätt, som hvarje tid såväl som hvarje enskild må utöfva, då det är en pliktatt göra det. Hvad jag enligt min innerliga öfvertygelse känner mig vara skyldig mitt fädernesland och den kommande generationen, det har jag velat uttala själf —» Detta var grefve Schwerins sista inlägg i rent humana och liberala frågor.

Men ännu var ej hans dagsverke slut; ännu återstod för honom mycket att ordna, innan han kunde gå till hvila, och medvetandet om, att han var den ende. som kunde föra myntsaken till slutlig lösning, att hela landets ekonomiska lugn så att säga låg i hans hand, detta höll honom uppe. I enlighet med sin natur tog han ännu en gång arbetsbördan på egen rygg.

Orolig, jäktande brådska fyllde hans sista lefnadsår: de fattade realisationsbesluten skulle bringas till verkställighet; det skulle köpas silfver, slås mynt, göras formulär till nya sedlar, föreslås reglementen o. s. v. Och midt i allt detta motgång och förtret af alla slag, dels genom statsrevisorernas anmärkningar öfver silfver-köpen, dels inom bankstyrelsen, hvars ordförande han ännu var.

Allt detta tärde på hans både själs- och kroppskraft, och med rätta har blifvit sagdt, att grefve Schwerin bok-stafligen med sitt lif köpt den lyckliga lösningen af hela denna vidlyftiga och riksviktiga myntrealisation.

Under det rastlösa arbetet tog sjukdomen hejdlös fart; den höga, magra gestalten blef lutande, bröstet flämtade, hela lians utseende vittnade, som en samtida uttryckte sig, om »tärande vakor», och endast den klara blicken ur de brinnande ögonen bar bud om själens oförminskade eld.

Ännu uppvaktades han fortfarande af yngre folkrepresentanter ur alla stånden, och de ord, han vid sådanan

besök fällde om medborgerlighet och offentligt lif, »gömdes i troget minne såsom ledstjärnor för en nybörjande representant.» 1

Med oro och bokstafligen döende motsåg den gamle stridsmannen den stundande urtima riksdag, som öppnades 1834 och som var afsedd att vara en myntreglerings-riksdag.

Han visste, att hans dagar voro räknade, han kände döden nalkas, och hans ångest växte för hvarje dag. Som sagdt, ej fruktan för döden själf — den emotsåg han* med lugn, nästan med ett leende — men fruktan att hans lifs stora slutverk i sista stund skulle ofullbordadt glida ur hans domnande hand.

Veckor gingo, månader och ännu syntes riksdagen ej kunna enas om saken; det gällde att fastställa tiden, då de år 1830 fattade bankbesluten skulle bli verklighet.

Redan nedlagd på dödsbädden, affattade han ett skriftligt betänkande, hvari han ifrigt yrkade, att mynt-bestämningslagen af den 1 mars 1830 genast skulle gå i verkställighet ocli banken öppnas till växling af silfver den 1 juli samma år. Detta upplästes i plenum den 11 mars.

Sorg och bitterhet andades i denna afskedshälsning:

»------------Sjukdom och ålder neka mig att verksamt

deltaga uti en strid, som synes mig börja under ogynnsamma auspicier. Men kunde jag det, jag ville det ej. Att samvetsgrant fylla själfgifven lofven och försäkran är i mina ögon mera maktpåliggande än att förmyndra

för kommande tider, de där bättre än vi torde förstå

hvad deras väl kräfver —»

Men trots hans maning kom frågan ännu ej till

afgörande.

Nästa plenum var den 13 mars.

' A/iniu:stcckn inga r om Svcrgcs polit. och sociala samhallsskick aj //., sid. II —12 o. s. v.Då lät den döende mannen för sista gången kläda sig; han kunde ej gå ett steg, utan bars ned i vagnen, som långsamt förde honom bort till riddarhuset, där öfverläggningen just pågick.

Denna afbröts oväntadt af landtmarskalken grefve de la Gardie, som reste sig och med en viss högtidlig klang i rösten förkunnade, att grefve Schwerin i detta ögonblick befunne sig utanför riddarhusets portar; han föreslog, att ståndet samfäldt skulle emottaga honom.

Som en man reste sig församlingen och gick med landtmarskalken i spetsen att möta den döende folkrepresentanten, i hvars blå ögon lifvet ännu en gång flammade upp. Med blottade hufvuden och under djup tystnad följde de i procession, allt jämt företrädda af landtmar-skalkcn, när grefve Schwerin bars uppför trappan att yttra sitt sista offentliga ord.

Med möda höll han sig upprätt, men hans röst hördes tydligt genom tystnaden i salen; missmod röjer sig äfven nu i hans tal och ångest att ej kunna tillräckligt öfvertyga:

»------------Jag ber Ers Excellens, jag ber Ridder-

skapet och Adeln förlåta, att jag begärt ordet. Min röst är matt och svag, den torde föga höras; måhända vore det ock bättre, att den förstummades. Icke min tid blott kan fordra det — tiden i allmänhet, så säger mig min aning om denna riksdag, torde göra, att den icke kan höras.»

Han uttalade sin förundran och sorg öfver att Rikets Ständer lämnade »den heliga lofven och försäkran ouppfylld», som de afgåfvo 1830, och hans röst höjer sig till något af sin forna kraf, när han slutar:

»Ännu en gång underställer jag Ridderskapet och Adeln denna min åsikt: jag hemställer, om ej det bestämda förklarandet — banken skall öppnas till växling på utsatt dag, hända hvad som hända vill — utgör enda möjlig-

Eh svensk storman. I 2heten, att man må komma sams om en sådan förvaltning af banken, att växlingen kan gå för sig utan våda —

Men huru än Ridd. och Adeln anser mina bemödanden för fyllandet af en lofven och försäkran, gifven under de heligaste anmaningar, ber jag dock, att mina yttranden måtte gå att vittna inför kommando tider» —

Han talade icke förgäfvcs, ty ehuru han ej fick upplefva det, blef dock omsider beslut fattadt, att banken, som det heter, »skulle öppnas till växling för silfver don i oktober samma år.»

Detta var alltså slutresultatet i senare skedet af grefve Schwerins lifsarbete.

På samma sätt han kommit, bars han åter ut, nu endast än mera flämtande och blek; och nu, som när han kom, följdes han utför trappan af sina ståndsbröder i högtidlig tyst procession.

Från den stund han på ett så i sanning gripande sätt sagt farväl till samtid och nation, aftogo hans krafter hastigt.

Under hela sin sjukdom hade han upprepade gånger haft besök af deputationer från borgare- och bondestånden 1 samt dagligen af representanter för adeln; två gånger hvarje dag lät kronprins Oscar efterhöra hans tillstånd. Men under alla de månader, hans dödskamp varade, kom det aldrig något bud från konung Karl Johan.*

Hvad den döende än tänkte eller kände härom, yttrade han dock aldrig något ord, som lät förmoda, att han fann sig sårad. Hans samvete var rent och hans sinne lugnt.

1 För s& vidt jag lcunnat finna, tyckcs detta ej hn varit fallet med prastcst&ndct.

* Enligt skriftliga anteckningnr af hans son, öfverste Philij> von Schwcrin. Krigsarkivet.Hans lynnes medfödda glädtighet, som så länge fördystrats, återkom under hans sista dagar, och då smärtorna lämnade honom någon ro, skämtade han vänligt med sin omgifning. Han hade styrt om sitt hus, ordnat sina papper, af hvilka han förstörde en stor del.'

Hans ögon och lians krafter vore ytterst svaga, men med glädje hörde han de sina läsa högt för sig, särskildt under de långa sömnlösa nätterna; allra helst önskade han höra dödssalmerna, dock ingalunda, säger en hans vän,

för att så att säga »muta evigheten i det ögonblick han nödgades säga farväl åt världen, där han visserligen haft mycket att uträtta, mon mindre för sig än för andra».

Hans förtröstan på Guds nåd var fast och orubblig, och hans tro på en högre tillvaro djup och varm. Han dog sittande upprätt i sängen, sedan han ögonblicket förut vänligt och halft ursäktande sig skämtat med sin sköterska öfver den möda, det vållade henne att hålla honom uppe.

Den g april var hans dödsdag.

* *

*

Nästa dag rådde åter högtidligt allvar inom riddar-husets väggar.

Då den unge grefve Otto Aug. Cronhjelm steg upp och förkunnade:

»— En af Ridderskapets och Adelns äldsta och utmärktaste ledamöter, en af svenska folkets ädlaste

* Å ett papper, befintligt i Schwerinsk» samlingarna i krigsarkivet, har hans son, öfverste Philip von Schwerin, antecknat: »åtskilliga efterlämnade papper linnas i behåll men förbrännas efter mitt frånfällci.

Dessa papper voro grefve K. Ii. von Schwerins. Man finner alltså här lösningen af den gatan, att denne, som hade en så omfattande korrespondens med tidens litterära stormän och som stod i så nära beröring med de politiska cheferna, efterlämnat så få bref och alls inga anteckningar.representanter, grefve Fredrik Bogislaus von Schwerin har gått till ett bättre lif —»

reste sig de församlade och åhörde stående fortsättningen :

»— Hans sinne för dygd och ära, hans fosterländska nit verka nu mera ibland oss endast såsom ett skönt minne och ett manande exempel för oss och våra efterkommande —»

Talaren föreslog, att hela ståndet, anfördt af sin landtmarskalk, skulle följa den döde till grafven, och slöt med en ursäkt, att han, så ung,gjort denna hemställan, men: »Det är dock vi unga, som förlorat mest, vi som enligt naturens ordning bilst behöfva de mognade råden, den erfarna ledningen; vi som längst skola känna saknaden efter den bortgångne, hvars hela lif var en kedja af bemödanden för fosterlandets väl.»

Detta må bli slutordet i denna framställning.

Fin älsklingstanke hos den man, hvars bild här tecknats, var ju, att de stora personligheternas lif vore ett arf för kommande släkten, dem till sporre och lärdom.

Bland svenska stormän, som på detta sätt skola fortlefva, hör äfven han själf, grefve Fredrik Bogislaus von Schwerin.KÄLLOR:

Otryckta :

Collectio Gjörwelliana Schwcrinska brefsaml ingen

Hammarskjölds brefsamling Kgl. Bibliotekets Hand-

Askelöfs » skriftsamlingar,

von Engcströms »

B. B. von Plåtens »

Aminoffska arkivet & Rilaks, Finnland.

Schwcrinska handlingar, bref och dokument, Krigsarkivet.

Schwerinska handlingar och diplom, Nordiska Museets arkiv.

Bref och dokument förvarade i Riksarkivet.

Västerås domkapitels arkiv.

Dokument och papper tillhörande öfverstelöjtnanten grefve G. von Sehwerin i Stockholm och grefve Philip von Schwerin i Göteborg.

Tryckta:

GjÖrwell: Brefväxling t—6.

IVesten: Ilofclcresiets historia I—3.

Franke: Aus Stralsunds Franzosenzeit.

Rässler: Oie Gründung »ler Universität Göttingen.

Putters; Versuch einer Geschichte von der Universität zu Göttingen. 1765.

Björnstjema: Minnen.

Crnsenstolpe: I)e Frånvarande.

Schinkel: Minnen ur Sverges nyare historia 9—12.

Barf od.: Märkvärdigheter rörande Sverges förhållanden.

Trolle-Wachmeister: Anteckningar och minnen.

Brinkmanska arkivet.

Svenska Ak. Handlingar L II; 1888, 3.

Sv. Biogr. Lex. 1, 15, 19, 20, 22.

Phosphor os ; 181 o—13*

Atterbom; Poetisk Kalender 1812—22.

Stridssknfter af och 0111 Grewesmöhlen lSl8.

Ha gander: Minnesteckningar och skildringar.

Uppfost rings Sällskapets 'Julskrift 1786—88.

Svensk Litt. Tidning 1813—15*

Upsala Litt. Tidning 1813.Journal för Litt. och Teater 1810.

Allmänna Journalen 1716—20.

Upsala Tidning 1817.

Örebro Tidning 1812.

Granskaren 1820

Argus 1820.

Skandinavien 1812.

Föreningen 1816—17.

Svenska Minerva 1834.

Protokoller för Ridd. och Adeln:

1812, Band I, II.

1815, Band II, III, IV, V, afd. 2.

1817—18, Band I, II, III, IV: 1, 2, V: 1, 2.

1823, Band I, II, IV, VI.

1828, Band I, XVIII, XXI, XXIII, XXXIII, XXXVIII, LIX.

1834, Band III, IV.

Tal till åminnelse af aflidne riksdagsmän 1823.

Fr. B. von Schwerin:

Skrifter i uppfostran och allmän cultur.

Grundlinjer för staternas historia I, II.

Om Förlägenheten i Allmänna rörelsen.

Bidrag till kännedom af Fäderneslandet.

Författningar rörande Bankoverket.

Om Riksdagar i allmänhet.

Statistisk Journal, 1817.

Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper, 1816.

Hermes, 1821.

*

BILAGA.

Wilhelm von Schwerins sista bref. Originalet i krigsarkivet.

Högkvarteret Kronoby den 17 September 1808.

Mina älskade föräldrar.

Jag har ej allt sedan Grisslehamn funnit något ställe, som jag kunde skrifva ifrån, ty post contoret följer alltid högqvarteret, som är vida skildt från arméen. Sedan vi ända till Augusti månads slut gått och drifvit på sjön, fingo vi ändteligen debarquera i Christinastad. Debarqueringen gick på en dag, och om natten marcherade vi 1 mil till Lappfjärd. Vi lågo och såf som bäst, då larm slogs och jag fick lemna min sköna bädd. Affairen påstod 5 à 6 timmar, men der fick intet batteri vara med. Ryssarne blefvo slagne, och vi förföljde dem ända till Ömåsa, 2 mil från Lappfjärd. Där gjordes halt, arméen marcherade tillbaka 2 mil härifrån, och öfverste löjtnant Drufva detacherades med 500 man samt 2 canoner under mitt befäl för att här qvarblifva med ordres att stå till sista man. Här var en jemmerfull belägenhet! Folket sågo sig 2 mil skilda från arméen, posterade mot ryssarnes hufvudstyrka. Mitt folk ledsnade; de sågo uppländningarnc lösas af hvar afton, men fingo sjelfva i nio dygn oupphörligt ligga på fältvakt och blefvo tillika med mig många nätter och många dagar genomblötta af hällrägn. Intet annat än min ömma vård öfver dem kunde afhålla dem ifrån att klaga, jag använder altid och gerna mina öfverflödiga pengar af mitt tractamente till deras bästa. 9:de dygnet om morgonen blefvo vi häftigt attaquerade. Jag skulle nu sjelf för första gången gå i elden, jag skulle föra mitt folk för förstn gången dit och jag skulle med 2 canoner försvara platsen mot fiendens oändligt många både haubitzer och canoner, hvilken svår belägenhet! Det första var ej svårt, jag tog genast kall min och förblef kall. Det andra var värre. Mitt folk var för första gången i elden, de sågo efter kulorna och sprang bakom just i den mest afgörande stunden. Jag kunde intet springa efter, utan gjorde sjelf 5 mans tjenst vid canon. Då affairen hade sagtat sig något, gick jag fast nästan afdånad af trötthet, efter dem, föreställdte dem deras feghet, då de alla sprungo fram som tända ljus hvar och en på sina ställen. Här stupade folk som gräs. Nu gälde det. Vi retirerade. Cossackerna gjorde 3 gånger chock på mina blottade canoner, kastade sina pikar, men jag mötte dem med drufhagel, och de retirerade. På detta sättfortsatte vi affairen under en beständig eld i 5 timmar och retirerade 1½ mil, der halt gjordes. Här kom Drufvan med hela officerscorpsen, omfamnade mig, tackade mig det jag frälst dem. Folket hurrade och önskade mig en beständig

välfärd. Snart derefter fingo vi en batalje, den långvarigaste och blodigaste här nånsin har varit i detta krig. Denna stod vid Orravais och varade ifrån 6 om morgon till kl. 11 om afton. Jag underhöll ensamen ända tills middagen elden med mina canoner,Schwerin var vid Platens brigad, hvilken utgjorde förposten. då jag vid denna tiden blef blesserad. De skulle just släpa bort mig, då en af mina karlar berättade att jag var kringränd, jag repade mig, satte mig på en canonhäst ty min egen var skjuten, lät folket hurra, satte mig främst i spetsen, ropade camrater följ mig, jag commenderade marche marche och slog mig igenom fienden, som tog emot mig med fäld bajonette. Jag fick 3 kulor uti kappan och många af mitt folk blefvo stuckna. Generalerna Adlercreutz och Vegesack tackade mig på det högsta. Om morgon skulle jag gå ut och recognosera, då jag fick en kula genom mössan, hvaraf jag föll om kull. Jag upptäckte fan bakom en sten, tog geväret af en soldat och sköt honom. Om aftonen mot skymningen fick jag en ny blessyr, de släpade mig till närmaste by, där jag låg till dess fiendens kulor kommo in genom fönsterna. Jag hade blifvit qvar, om intet en ädel officer, som jag ej ännu lärt känna, kastade mig på sin rygg och vi kommo lyckligen undan. Vår förlust är säkert 2,000 man och 30 à 40 officerare. General Aminoff, den ädelmodige mannen, tog upp mig och nu mår jag temmeligen väl. Farväl älskade och dyrkade föräldrar och syskon. Lefven alltid väl önskar eder beständigt tillgifne son, bror och vän Wilhelm.

Generalen skyndar så på att jag intet får tid att uppräkna den mängd förlorade officerare af Upplands och Vestmanlands Regementen.

——*——Kulturbiblioteket

åsyftar ntt tttgBra cu omsorgsfullt vuld boksamling, som dels vill ledn läsaren ¡11 i nyare tiders lif och förhållanden samt <le närmaste för-utsättniugarue därför, dels nr kulturlifvet Bfver liufvud laget, ilfven frän iililrc skeden, upplaga sådana Sinnen, hvilka så att säga lefvat upp igen och fängslat nutidens bildningsin tresse såsom belysande de vägar, hvilka den mänskliga utvecklingen tagit.

Kultnrbiblioteket, hvaraf hvaije volym bildar ett helt för sig, vill för bildniugssökaude ur alla folklager vara en bokskatt, som i angenäm och klar form kastar den solida forskningens säkra ljus öfver människans viktigaste lifsområden: politikens, religionens, den sociala iutrcsscknuipcns, konstens och litcratnrens o. s. v. För vinnandet af delta sitt hufvudsyfte har kulturbibliotekel vändtsig till en mängd framstående svenska författare och erhållit deras löfte om medverkan.

Hildningsintresset i våra dagar utbreder sig i vida kretsar, tack vare universitetens sommarkurser samt dagsprässens, folkhögskolors, arbetarinstituts, föreläsnlngRfiireningars, folkbihlioteks ochlilsestngoni verksamhet. Man kan numera icke tala 0111 »den bildade klassen» såsom en jämförelsevis liten, noga itfgrånsad krets för sig. Nn finnas »sökande andar» i alla klasser, hos män och kvinnor, i skol-kretsar och i de praktiska människomas led. Knllurbiblioteket vändor sig till dem alla.

För att iutagas i Kulturbiblioteket äro dels färdiga, dels af-sedda ntt utkomma under den näminste tiden: Cncn.iA HAÅrti-Hor,Miii{»c., En svensk storman, eti bild från Karl Johans dagar, Rmii, Svknsän, Sverige och dess grannar, — Jm.ifs Cknthh-VAt,t,, Olympia, med illustrationer, — IIaraui HjXknk, fy/ska väldets utveckling, — O. E. Lindberg, Framtidens kristendom, tn. fl. arbeten.

Stockholm, September 1901.

HUGO GEBER.

r*rin1Bd W